

Μακεδονικά

Τόμ. 13, Αρ. 1 (1973)

Ο Μ. Αλέξανδρος κατά τον Αρριανόν

Πέτρος Σκουφάκης

doi: [10.12681/makedonika.895](https://doi.org/10.12681/makedonika.895)

Copyright © 2014, Πέτρος Σκουφάκης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σκουφάκης Π. (1973). Ο Μ. Αλέξανδρος κατά τον Αρριανόν. *Μακεδονικά*, 13(1), 39–105.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.895>

Ο Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΡΡΙΑΝΟΝ

Α'. ΑΙ ΠΕΡΙ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΗΓΑΙ

Τὴν προσωπικότητα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου συνθέτουν ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, ὁ Πλούταρχος, ὁ Ἀρριανός, ὁ Ἰουστίνος, ὁ ὁποῖος ἔχει γράψει ἐπιτομὴν *Historiarum philippicarum Pompei Trogi*, ὁ Ψευδο-Καλλισθένης καὶ ὁ Κούρτιος Ρούφος. Ὁ ἀξιολογώτερος πάντων εἶναι ὁ Ἀρριανός, ὅστις ἐκθέτει τὰ κατ' Ἀλέξανδρον εἰς τὴν «Ἀλεξάνδρου Ἀνάβασιν». Πλὴν τούτων περὶ Ἀλεξάνδρου ἔγραψαν καὶ ἄλλοι ἱστορικοὶ συγγραφεῖς, σύγχρονοι, ἀπὸ τοῦς ὁποίους ἀντλοῦν οἱ μεταγενέστεροι. Τούτων ἐσώθησαν μόνον ἀποσπάσματα, τὰ ὁποῖα περιελήφθησαν εἰς τὰ *Fragmente der griechischen Historiker* (Fr. gr. Hist) τοῦ F. Jacoby: ὡς τοῦ Πτολεμαίου (Fr. gr. Hist. ἀριθ. 138), τοῦ Ἀριστοβούλου (Fr. gr. Hist., ἀριθ. 139), τοῦ Κλειτάρχου (Fr. gr. Hist., ἀριθ. 137), τοῦ Νεάρχου, Παράπλους (Fr. gr. Hist., ἀριθ. 133), τοῦ Καλλισθένους, Πράξεις Ἀλεξάνδρου (Fr. gr., Hist. ἀριθ. 124), τοῦ Ἐπίππου ἐξ Ὀλύθου, Περὶ τῆς Ἀλεξάνδρου καὶ Ἡφαιστῖωνος τελευτῆς (Fr. gr. Hist., ἀριθ. 126), τοῦ Μαρσίου τοῦ Πελλαίου, Μακεδονικά (Fr. gr. Hist. ἀριθ. 135), τοῦ Ὀνησικρίτου, Πῶς Ἀλέξανδρος ἤχη (Fr. gr. Hist., ἀριθ. 134), τοῦ εἰσαγγελέως τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Χάρητος, Περὶ Ἀλεξάνδρου ἱστορίαι (Fr. gr. Hist., ἀριθ., 125), τέλος αἱ «Ἐφημερίδες» (Fr. gr. Hist., ἀριθ. 117) καὶ οἱ «Ἀσιατικοὶ σταθμοὶ» (Fr. gr. Hist., 119).

Β'. ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΕΩΣ

1. Πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις ἐν Εὐρώπῃ τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ὁ Φίλιππος ἐφονεύθη ἐν Πέλλῃ ἐπὶ Πυθοδήμου, ἐπωνύμου ἄρχοντος ἐν Ἀθήναις. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀναλαβὼν τὴν βασιλείαν μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ πατρὸς του ἐπιβάλλει ἀπολύτως τὴν προσωπικὴν του ἐξουσίαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Ἀφικόμενος δ' εἰς Πελοπόννησον συγκαλεῖ τοὺς Ἕλληνας εἰς συνέδριον ἐν Κορίνθῳ, παρ' ὧν λαμβάνει τὴν ἡγεμονίαν τῆς ἐπὶ τοὺς Πέρσας στρατιᾶς. Ἀντιλέγουν μόνον οἱ Λακεδαιμόνιοι εἰπόντες¹ «μὴ εἶναι σφισι πάτριον ἀκολουθεῖν ἄλλοις, ἀλλ' αὐτοὺς ἄλλων ἐξηγεῖσθαι».

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 1, 2.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπανελθὼν εἰς Μακεδονίαν ἐκστρατεύει τὴν ἀνοιξιν τοῦ 335 π.Χ. εἰς τὴν Θράκην κατὰ τῶν Ἰλλυριῶν καὶ Τριβαλλῶν, οἵτινες ἀνθίστανται κατ' αὐτοῦ παρὰ τὸν Λίγυνον ποταμόν¹. Ἐκεῖ κατανικᾷ αὐτοὺς καὶ τὴν τρίτην ἡμέραν μετὰ τὴν μάχην φθάνει εἰς τὸν Ἴστρον ποταμόν, τὸν ὁποῖον καὶ διαβαίνει ἐν μιᾷ νυκτί, ἐπιτίθεται κατὰ τῶν Γετῶν καὶ διαλύει τούτους, παραλαβὼν τὴν καταλειφθεῖσαν ὑπ' αὐτῶν λείαν. Πρέσβεις πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἐλθόντες παρὰ τῶν προσοικούντων εἰς τὸν Ἴστρον ποταμόν ἔθνῶν, παρὰ τοῦ Σύρμου βασιλέως τῶν Τριβαλλῶν καὶ παρὰ τῶν Κελτῶν, ζητοῦν τὴν φιλίαν καὶ συμμαχίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὴν ὁποίαν καὶ παρέσχεν οὗτος².

Μετὰ ταῦτα προχωρεῖ νοτίως καὶ ἐντεῦθεν τοῦ Ἴστρον ποταμοῦ, εἰς τὴν χώραν τῶν Ἀγριάνων, Παιόνων, Ταυλαντίων καὶ Αὐταριατῶν, φθάνει εἰς τὸν Ἐριγόνα ποταμόν καὶ τὸν Ἑορδαϊκόν³, καταπλήσσει τοὺς βαρβάρους μὲ τὰς κινήσεις τῆς Μακεδονικῆς φάλαγγος, κατατρομάζει διὰ τοῦ αἰφνιδιασμοῦ καὶ τέλος ἐξαναγκάζει τούτους εἰς ἀπραξίαν κατὰ τοῦ κράτους του. Τοῦτο πράττων σκοπεῖ νὰ ἀσφαλίσῃ τὰ ἐν Εὐρώπῃ σύνορα τῆς ἐπικρατείας του κατὰ πάσης τυχὸν ἐπιβουλῆς ἐκ μέρους τῶν γειτονικῶν βαρβαρικῶν λαῶν.

Ἄλλ' ἐν ᾧ ὁ Ἀλέξανδρος εἶναι ἀπησχολημένος εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν γειτόνων βαρβάρων ἐχθρῶν, ἐπαναστατοῦν οἱ Θηβαῖοι πιστεύσαντες εἰς τὴν διάδοσιν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε φονευθῆ εἰς τὴν χώραν τῶν Ἰλλυριῶν⁴. Ὁ Ἀλέξανδρος ὁμῶς αἰφνιδίως, κατόπιν μακρᾶς πορείας ἑπτὰ ἡμερῶν πορευόμενος παρὰ τὴν Ἐλιμιῶτιν καὶ Στυμφαίαν καὶ Παραναίαν, φθάνει εἰς Πέλινην Θεσσαλίας⁵.

Ἐκεῖθεν ὀρμηθεὶς ἐντὸς ἑξ ἡμερῶν εἰσβάλλει εἰς τὴν Βοιωτίαν, προσβάλλει τὰς Θήβας καὶ κατανικᾷ τοὺς Θηβαίους. Ἐν συνεχείᾳ κατασκάπτει τὴν πόλιν, τοποθετεῖ Μακεδονικὴν φρουρὰν ἐν τῇ Καδμεΐᾳ, διανέμει τὴν χώραν εἰς τοὺς συμμάχους, πλὴν τῶν εἰς τοὺς θεοὺς ἀφιερωμένων τμημάτων αὐτῆς, πωλεῖ ὡς ἀνδράποδα τὰς γυναῖκας, τοὺς παῖδας καὶ τοὺς ἀπομείναντας ἐκ τῆς σφαγῆς ἄνδρας, πλὴν τῶν ἱερέων, ἱερειῶν καὶ ὄσοι ξένοι καὶ πρόξενοι τοῦ Φιλίππου ἢ τοῦ ἰδίου ἐγένοντό⁶.

1. Ἄρρ. Ἀναβ. Ἀλεξ. I, 2, 1.

2. Ἄρρ. Ἀναβ. Ἀλεξ. I, 4, 6-8.

3. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 5, 5.

4. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 7, 2-3.

5. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 7, 5. Βλ. Δ. Κανατσούλη, Μακεδονικά μελετήματα, Θεσσαλονίκη 1955, σ. 9-15.

6. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 9, 9.

2. Αἱ ἐν Ἀσίᾳ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου μέχρι τοῦ Ὑφάσιος ποταμοῦ.

Κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 334 π.Χ. ὁ Ἀλέξανδρος ἐπιτρέψας τὰ κατὰ Μακεδονίαν καὶ τοὺς Ἑλληνας εἰς τὸν Ἀντίπατρον καὶ ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ 60 τάλαντα ἐκ τοῦ Δημοσίου ταμείου καὶ 800 δανεικὰ καὶ χρέος ὑπὸ Φιλίππου 500 τάλαντων¹ πορεύεται διὰ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ, τῆς Ἀμφιπόλεως, τῶν Ἀβδήρων, τῆς Μαρωνείας καὶ τοῦ Ἐβρου ποταμοῦ, ἡγούμενος 30.000 πεζῶν καὶ 5.000 ἵππέων, καὶ φθάνει εἰς Σηστὸν ἐντὸς εἴκοσιν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐκ Πέλλης ἀναχωρήσεώς του². Ἐκ Σηστοῦ διαπεραιοῦται εἰς Ἀβυδὸν διὰ 160 τριήρων καὶ πολλῶν ἄλλων στρογγύλων πλοίων καὶ ἐκείθεν φθάνει εἰς Ἰλιον, ἐκπληρῶν ἔντονον ἐπιθυμίαν του ἐκ τῆς μελέτης τοῦ Ὁμήρου. Ἐν συνεχείᾳ προχωρεῖ εἰς Ἀρίσβην, ἔνθα συνεκεντρώθη ὀλόκληρον τὸ ἐκστρατευτικὸν σῶμα, Περκώτην καὶ Ἐρμωτον³.

Πρὸ τῆς εἰσβολῆς αὐτῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου συναγείρονται οἱ στρατηγοὶ τῶν Περσῶν Ἀρσάμης, Ρεομίθρης, Πετήνης καὶ Νιφάτης καὶ οἱ σατράπαι Σπιθριδάτης καὶ Ἀρσίτης καὶ στρατοπεδεύουσι εἰς Ζέλειαν, πόλιν τῆς Μυσίας, εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Ἰδης κειμένην, ἡγούμενοι τοῦ βαρβαρικοῦ ἱππικοῦ καὶ τῶν μισθοφόρων Ἑλλήνων⁴.

Συνελθόντες οὗτοι εἰς πολεμικὸν συμβούλιον ἀποφασίζουσι νὰ ἀντιταχθοῦν κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, παρὰ τὰς εἰσηγήσεις τοῦ Ἑλληνος στρατηγοῦ Μέμονος τοῦ Ροδίου, ἐντεταγμένου εἰς τὸν Περσικὸν στρατὸν καὶ ἐκτιμωμένου διὰ τὰς στρατηγικὰς του ἰκανότητας. Οὗτος προέτεινε τὴν υποχώρησιν τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν πυρπόλησιν τῶν χόρτων, ἀγρῶν καὶ οἰκιῶν, ἵνα δι' ἔλλειψιν τροφίμων καὶ ζυφοτροφῶν ἀναγκασθῇ νὰ υποχωρήσῃ ὁ Ἀλέξανδρος. Εἰς τοὺς Πέρσας ἐφάνη ἐπικρατεστέρα ἡ γνώμη τοῦ Ἀρσίτου, ἐπιμεινάντος εἰς τὸ ὅτι οὐδέποτε ἤθελεν ἐπιτρέψει νὰ κατῆ ἔστω καὶ μία οἰκία τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐξουσιαζομένων ἀνθρώπων, πολλῶν δὲ μᾶλλον διότι ὑποπτεύοντο ὅτι ὁ Μέμων ὁ Ρόδιος σκοπίμως ἤθελε νὰ ἀναβάλῃ τὴν μάχην, ἵνα διατηρήσῃ τὴν παρὰ τῷ βασιλεῖ τῶν Περσῶν ἰσχὺν καὶ ἐκτίμησιν⁵.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω οἱ δύο ἀντίπαλοι στρατοὶ παρατάσσονται εἰς μάχην ἐκατέρωθεν τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ. Ὁ Ἀλέξανδρος ἡγούμενος τοῦ δεξιοῦ κέρατος τοῦ στρατοῦ του, τοῦ ἀριστεροῦ ὀδηγούμενου ὑπὸ τοῦ Παρμενίωνος, δίδει τὸ σύνθημα τῆς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐπιθέσεως. Τὸ τμήμα τῶν

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 9, 6.
2. Ἀρρ. Ἀναβ. Ἀλεξ. I, 11, 3-5.
3. Ἀρρ. Ἀναβ. Ἀλεξ. I, 12, 6-7.
4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 12, 8.
5. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 12, 9-10.

Περσῶν, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἐμάχετο προσωπικῶς ὁ Ἀλέξανδρος, ὑποχωρεῖ καὶ ἐν συνεχείᾳ ὀλόκληρον τὸ κέντρον τοῦ περσικοῦ στρατοῦ, ὅποτε γενικεύεται ἡ ὑποχώρησις τῶν Περσῶν, ἀνερχομένον εἰς 20.000 ἰππέων καὶ 20.000 πεζῶν Ἑλλήνων μισθοφόρων. Τὴν μεγαλύτεραν ὁμως καταστροφὴν ὑφίστανται οἱ Ἑλληνες μισθοφόροι, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἐπιπίπτει ἡ Μακεδονικὴ φάλαγξ. Ἐν τῇ μάχῃ φονεύονται οἱ στρατηγοὶ τῶν Περσῶν Νιφάτης, Πετήνης, Σπιθριδάτης, Μιθροβουζάνης, Μιθριδάτης, Ἀρβουπάλης, Φαρνάκης καὶ Ὠμάρης. Σφύζεται μόνον ὁ Ἀρσίτης, ὅστις καταφυγὼν εἰς τὴν Φρυγίαν αὐτοκτονεῖ, ἐπειδὴ ἐθεώρει ἑαυτὸν ὑπάτιον διὰ τὴν καταστροφὴν¹. Ὁ Ἀλέξανδρος τοὺς ἐκ τῶν Ἑλλήνων μισθοφόρων αἰχμαλώτους δήσας μὲ χειροπέδας πέμπει εἰς Μακεδονίαν διὰ καταναγκαστικὴν ἐργασίαν εἰς δημόσια ἔργα, διότι «παρὰ τὰ κοινῇ δόξαντα τοῖς Ἑλλησιν Ἑλληνες ὄντες ἐναντία τῇ Ἑλλάδι ὑπὲρ τῶν βαρβάρων ἐμάχοντο»². Εἰς Ἀθήνας ἀποστέλλει τριακοσίας περσικὰς πανοπλίας, ἀφιέρωμα εἰς τὴν ἐν Ἀκροπόλει Ἀθηνῶν, διατάξας νὰ γραφῇ ἐπ' αὐτῶν ἡ ἐπιγραφὴ «Ἀλέξανδρος Φιλίππου καὶ οἱ Ἑλληνες πλὴν Κακεδαίμωνίων ἀπὸ τῶν βαρβάρων τῶν τὴν Ἀσίαν κατακούντων»³.

Τακτοποιήσας ὁ Ἀλέξανδρος τὰ τῆς διοικήσεως τῶν καταληφθέντων μερῶν προχωρεῖ πρὸς τὰς Σάρδεις, τὴν Ἐφεσον καὶ καταλαμβάνει ὄλας τὰς Αἰολικὰς καὶ Ἴωνικὰς πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας καταλύει τὴν ὀλιγαρχίαν καὶ ἀποκαθιστᾷ τὴν δημοκρατίαν⁴. Ἐκεῖθεν ὀρμώμενος καταλαμβάνει τὴν Μίλητον καὶ Ἀλικαρνασσόν, εἰσβάλλει εἰς τὴν Λυκίαν, ἔνθα παρεδόθησαν αἱ πόλεις Πίναρα καὶ Πάταρα καὶ ἄλλαι τριάκοντα μικρότεραι⁵, εἰς τὴν Μιλύδα καὶ τὴν Φασηλίδαν, τὴν Πέργην καὶ τὴν Σίδην, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι εἶναι Κυμαῖοι ἐκ Κύμης τῆς Αἰολίδος⁶, τὴν Ἀσπενδον καὶ τοὺς ἄλλους Πισίδας, τῶν ὁποίων ἄλλα μὲν φρούρια διὰ τῆς βίας καταλαμβάνει, ἄλλα δὲ διὰ συμφωνίας⁷. Προελαύνει περαιτέρω εἰς τὴν Φρυγίαν, καταλαμβάνων τὰς πόλεις Κελαινὰς καὶ Γόρδιον.

Ἐνταῦθα ἐπανερχονται οἱ εἰς Μακεδονίαν ἀποσταλέντες, νεωστὶ νυμφευθέντες, καὶ ἐπὶ πλεον οἱ ἄρτι στρατολογηθέντες 3.000 πεζῶν Μακεδόνων, 300 ἰππεῖς Μακεδόνες, 200 Θεσσαλοὶ ἰππεῖς καὶ 150 Ἥλειοι⁸. Ἐπίσης

1. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 16, 1-3.

2. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 16, 6.

3. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 16, 7.

4. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 18, 1-2.

5. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 24, 3-4.

6. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 26, 1-4.

7. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 28, 8.

8. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 29, 4.

ἦλθε πρῶτος πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἐκ μέρους τῶν Ἀθηναίων, παρακαλοῦνταν νὰ ἀπελευθερώσῃ τοὺς ἐν τῷ Γρανικῷ ποταμῷ συλληφθέντας αἰχμαλώτους Ἀθηναίους, κρατουμένους δεσμίους ἐν Μακεδονίᾳ. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπήντησεν εἰς αὐτούς: «ἐπεὶ δὲ ἂν τὰ παρόντα καλῶς γένηται, τότε ἤκειν ὑπὲρ τῶν αὐτῶν πρεσβευομένων»¹. Καὶ τοῦτο διότι ἐνόμιζεν ὅτι δὲν ἦτο συμφέρον νὰ ἀπολύσῃ τούτους, ἐφ' ὅσον ἐξηκολούθει ὁ πόλεμος πρὸς τοὺς Πέρσας.

Ἐκ Γορδίου, χωρίου στρατηγικῆς σημασίας, κειμένου ἐπὶ τοῦ Σαγγαρίου ποταμοῦ, προελαύνει πρὸς τὴν Γαλατίαν καὶ καταλαμβάνει τὴν Ἄγκυραν, στρατηγικὸν κόμβον, εἶτα εἰσέρχεται εἰς τὴν Καππαδοκίαν, τὴν ὁποίαν καὶ ὑποτάσσει ὁλόκληρον. Ἐν συνεχείᾳ προελαύνει πρὸς τὰς Κιλικιανὰς πύλας, τὰς ὁποίας εὐρίσκει ἀφουρήτους, διότι οἱ φύλακες ἀντιληφθέντες τὸν Ἀλέξανδρον τρέπονται εἰς φυγὴν. Ἐνταῦθα εἶδε καὶ τὸ μέρος ὅπου ἦτο τὸ τοῦ Κύρου μετὰ τοῦ Ξενοφώντος στρατόπεδον. Προχωρῶν πρὸς τὰ πρόσω φθάνει εἰς Ταρσόν, ἔνθα ἠσθένησεν ὁ Ἀλέξανδρος εἴτε ἐκ κοπώσεως εἴτε διότι ἐκολύμβησεν εἰς τὸν Κύδνον ποταμόν².

Ἐν ᾧ ἐκ Ταρσοῦ ὁ Ἀλέξανδρος πορεύεται εἰς Ἀγχίαλον, Σόλους, Μάγαρσον καὶ Μαλλόν, ὁ Δαρεῖος διαβάς τὰς Ἀμανικὰς πύλας προχωρεῖ εἰς Ἴσδόν καὶ χωρὶς νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸς βαδίζει εἰς τὰ νῦτα τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐκεῖ ὅσους, ἀσθενεῖς ὄντας, ἐκ τῶν Μακεδόνων εὐρίσκει ὁ Δαρεῖος, βασανίζει σκληρῶς καὶ τέλος φονεῖ³.

Ὁ Ἀλέξανδρος συγκαλεῖ τοὺς ἡγήτορας τοῦ στρατοῦ καὶ τονίζει πρὸς αὐτούς ὅτι ἡ νίκη εἶναι προεξησφαλισμένη, διότι «ὁ Θεὸς ὑπὲρ σφῶν στρατηγεῖ ἅμεινον»⁴, ἐφ' ὅσον ὁ Δαρεῖος συνώθησε τὰς στρατιωτικὰς του δυνάμεις ἐκ τῶν εὐρυσχωριῶν εἰς τὰς στενοπορίας, καταστήσας οὕτως ἀνωφελῆ τὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν τοῦ στρατοῦ του, ἔτι δὲ θὰ πολεμήσουσι οἱ Μακεδόνες πρὸς τοὺς Πέρσας, οἱ ἐν μάχῃ καὶ πολεμικοῖς πόνοις ἀσκούμενοι πρὸς τοὺς τρυφηλὸν βίον διάγοντας, οἱ ἐλευθεροὶ πρὸς τοὺς δούλους, ὁ Ἀλέξανδρος πρὸς τὸν Δαρεῖον καὶ τέλος διὰ τῆς μάχης αὐτῆς θὰ γίνουσι κύριοι ὁλοκλήρου τῆς Ἀσίας, τιθεμένου τέρματος εἰς τοὺς μεγάλους μόχθους των. Ἐνεθυμήθη μάλιστα εἰς τὸν λόγον τοῦ ὁ Ἀλέξανδρος τὸν Ξενοφῶντα καὶ τοὺς Μυρίους, οἱ ὅποιοι καὶ τὸν μέγαν βασιλέα ἐνίκησαν εἰς Βαβυλῶνα καὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν των ἐξουδετέρωσαν πᾶσαν ἀνάσχεσιν ἢ ἀντίστασιν τῶν δι' ὧν χωρῶν διήλθον⁵.

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 29, 6.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 4, 7-9.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 7, 1.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 7, 3.

5. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 7, 3-9.

Καταβαίνουν ὁ Ἀλέξανδρος ἐκ τῶν στενοποριῶν τῶν Ἀμανικῶν πυλῶν, τὰς ὁποίας κατέλαβε καὶ ἐφύλαξε τὴν νύκτα, παρατάσσει τὸ στράτευμά του κατὰ πλάτος ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Ἴσσοῦ, τῆς σημερινῆς Ἀλεξανδρέττας, μέχρι τοῦ Ἀμανοῦ ὄρους, προσέχων ἵνα μὴ κυκλωθῇ. Τοῦ δεξιοῦ κέρατος τῆς παρατάξεώς του ἡγεῖται ὁ ἴδιος, τοῦ δ' ἀριστεροῦ ὁ Παρμενίων. Εἰς τὸν χρόνον αὐτὸν παρατάσσεται καὶ ὁ Περσικὸς στρατός, εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὁποίου τάσσεται κατὰ τὸ ἔθος τῶν Περσῶν ὁ Δαρεῖος¹. Μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων στρατῶν παρεμβάλλεται ὁ Πίναρος ποταμός, ῥέων εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἴσσοῦ.

Ἡ συναφθεῖσα μάχη ἀποβαίνει ὑπὲρ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὡς προεῖπεν ὁ ἴδιος. Ὁ Δαρεῖος ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ Ἀλεξάνδρου τρέπεται μεταξὺ τῶν πρώτων εἰς φυγὴν. Καθ' ὁδὸν λόγῳ τῶν ἐδαφικῶν ἀνωμαλιῶν καταλείπει τὸ ἄρμα του, τὸ τόξον, τὴν ἀσπίδα καὶ τὸν μανδύαν του καὶ τρέχει ἔφιππος, ἵνα σωθῆ².

Ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπελθόντος τοῦ σκότους, διακόπτει τὴν καταδίωξιν, ἐπιστρέφει εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Δαρείου καὶ παραλαμβάνει τὰ ὡς ἄνω πολῦτιμα λάφυρα. Ἐκεῖ εὐρίσκονται ἐγκαταλελειμμένοι εἰς τὸ ἔλεος τοῦ νικητοῦ, ἡ σύζυγος, ἡ μήτηρ, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Δαρείου, ὁ μικρὸς υἱός, αἱ δύο θυγατέρες αὐτοῦ καὶ γυναικῆς τινες «τῶν ὁμοτίμων» Περσῶν³. Τὸ θησαυροφυλάκιόν του ὁ Δαρεῖος, περιέχον 3.000 ταλάντων, εἶχεν ἀποστείλει εἰς Δαμασκόν. Καὶ τοῦτο ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Παρμενίωνος, ἀποσταλέντος ἐκεῖ πρὸς τοῦτο. Εἰς τὸ Περσικὸν στρατόπεδον ἀκούει ὁ Ἀλέξανδρος τοὺς θρήνους τῆς οἰκογενείας τοῦ Δαρείου, νομιζούσης ὅτι εἶχε φονευθῆ ὁ Δαρεῖος, καὶ δίδει ἐντολὴν εἰς τὸν Λεοννάτον νὰ διαβεβαιώσῃ αὐτὴν ὅτι ὁ Δαρεῖος καὶ ζῆ καὶ θὰ τύχῃ τῶν προσηκουσῶν βασιλικῶν τιμῶν ἢ αἰχμαλωτισθεῖσα οἰκογένειά του, διότι οὐχὶ κατ' ἔχθραν ἐγένετο ὁ πόλεμος πρὸς τὸν Δαρεῖον, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἐπὶ τῆς Ἀσίας κυριαρχίας⁴.

Ἐκ τῶν Περσῶν ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν μάχην τῆς Ἴσσοῦ ὁ Ἀρσάμης, Ρεομίθρης καὶ Ἀτιζύης, οἵτινες ἠγοῦντο τοῦ Περσικοῦ ἱππικοῦ εἰς τὴν μάχην τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ, ὁ σατράπης τῆς Αἰγύπτου Σαυάκης καὶ ἐκ τῶν «ἐντίμων» Περσῶν ὁ Βουβάκης. Ἐκ τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ ἐφονεύθησαν 100.000, ἐξ ὧν 10.000 ἱπέων, ὥστε, ὡς ἔγραψεν ὁ Πτολεμαῖος, κατὰ τὴν καταδίωξιν τῶν Περσῶν οἱ Μακεδόνες ἐπάτουν ἐπὶ πτωμάτων⁵.

Ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τὴν μάχην, ἐτοιμάσας τὸν στρατὸν του καὶ παραλαβὼν τοὺς ἐπιζήσαντας τῆς μάχης Πέρσας καὶ Ἕλληνας μισθοφόρους, συν-

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 8, 11.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 11, 4-5.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 11, 9.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 12, 5.

5. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 11, 8.

εχίζει τὴν καταδίωξιν τοῦ Δαρείου. Ἐν Μαράθῳ εὐρισκόμενος δέχεται πρέσβεις παρὰ τοῦ Δαρείου, κομίζοντας ἐπιστολήν, ἐν τῇ ὁποία παρακαλεῖ τὸν Ἀλέξανδρον νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέραν τὴν οἰκογένειάν του καὶ δηλώνει ὅτι πολεμεῖ διὰ τὴν χάραν του καὶ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν του, ἐπιθυμεῖ δὲ νὰ γίνῃ φίλος καὶ σύμμαχος τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ Ἀλέξανδρος ὁμοῦ ἀπαντᾷ εἰς αὐτόν, ὅτι οἱ Πέρσαι ἤρξαντο χειρῶν ἀδίκων, διότι ὁ ἴδιος ὁ Δαρεῖος δι' ἐπιστολῶν παρεκίνησε τοὺς Ἕλληνας νὰ πολεμοῦν πρὸς αὐτόν. Ἦδη δὲ εἶναι κύριος τῆς Ἀσίας καὶ πρὸς τοιοῦτον δέον νὰ ἀπευθύνεται. Ἐὰν δὲ παρ' ἑλπίδα διαμφισβητῆ τὴν ἐξουσίαν ταύτην καὶ ἀντιλέγῃ περὶ τῆς βασιλείας, τότε ὁ ἴδιος θὰ βαδίσῃ κατ' αὐτοῦ ὅπουδῆποτε καὶ ἂν εἶναι¹.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκ Μαράθου προελαύνων καταλαμβάνει διὰ συμφωνίας τὴν Βύβλον καὶ τὴν Σιδώνα, ἐπικαλεσθεῖσαν τὴν πρὸς τὸν Δαρεῖον καὶ τοὺς Πέρσας ἔχθραν, καὶ προχωρεῖ πρὸς τὴν Τύρον, τὴν ὁποίαν καὶ κυριεῦει διὰ πολιορκίας, συναντήσας εἰς ταύτην ἰσχυροτάτην ἀντίστασιν. Ἐγνώριζεν ὁμοῦς ὅτι ἄνευ τῆς Φοινίκης καὶ Αἰγύπτου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀσφαλισθῇ καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν ἐκστρατείαν καὶ ἡ Ἑλλάς μελλοντικῶς, διότι αἱ χῶραι αὗται ἦσαν τὰ ὄρμητήρια τοῦ Περσικοῦ στόλου. Ἐφονεύθησαν δ' ἐν τῇ πρὸς κατάληψιν τῆς Τύρου μάχῃ 8.000 Τυρίων καὶ 400 Μακεδόνας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Ἀδμητος καὶ 20 ὑπασπισταί. Τοὺς καταφυγόντας εἰς τὸ ἱερόν τοῦ Ἡρακλέους ἀφήνει ἐλευθέρους, τοὺς δ' ἄλλους πωλεῖ ὡς δούλους, ἀνελθόντας εἰς 30.000².

Ὁ Ἀλέξανδρος προελαύνει εἰς τὴν Συρίαν, τὴν ὁποίαν καταλαμβάνει ἀμαχητί, καὶ ἐκπορθεῖ τὴν Γάζαν, φονευθέντων πάντων τῶν ὑπερασπιστῶν αὐτῆς καὶ ἐξανδραποδισθέντων τῶν παίδων καὶ τῶν γυναικῶν³. Εἶτα βαδίζει ἀκωλύτως κατὰ τῆς Αἰγύπτου, ἀφικόμενος εἰς Πηλούσιον, ἵνα στερήσῃ τὸν Δαρεῖον τῆς παραλίας τῆς Μεσογείου Θαλάσσης. Ὁ σατράπης τῆς Αἰγύπτου Πέρσης Μαζάκης μαθὼν ὅτι ὁ Δαρεῖος ἠττήθη εἰς Ἴσσον καὶ ἔφυγε κατ' αἰσχροῦν τρόπον καὶ ὅτι ἡ Φοινίκη καὶ ἡ Συρία καὶ ἡ Ἀραβία κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, δέχεται φιλικῶς εἰς τὰς πόλεις καὶ τὴν χάραν τοῦ τὸν Ἀλέξανδρον. Εἰς τὸ Πηλούσιον καταπλέει καὶ ὁ στόλος τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸν ὁποῖον διέταξε νὰ πλεύσῃ ἐκ Πηλουσίου διὰ τοῦ στομίου τοῦ Νεΐλου πρὸς τὴν Μέμφιν⁴. Εἰς Μέμφιν ἀφικνοῦνται πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον πολλαὶ πρεσβείαι ἐξ Ἑλλάδος καὶ στρατεύμα, ἀποσταλὲν ὑπὸ τοῦ Ἀντιπάτρου, ἐκ 400 Ἑλλήνων μισθοφόρων καὶ 500 Θρακῶν ἰπέων⁵.

1. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 14, 1-9.

2. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 24, 5.

3. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 27, 7.

4. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 1, 1-3.

5. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 5-1.

Ὁ Ἀλέξανδρος τακτοποιήσας τὰ πολιτικά πράγματα τῆς Αἰγύπτου ἐπανέρχεται εἰς Φοινίκην. Ἐν Τύρῳ συναντᾷ τὸν στόλον του καὶ τὴν Ἀθηναϊκὴν ναὺν Πάραλον, ἥτις ἔφερε πρεσβείαν ἐκ μέρους τῶν Ἀθηναίων διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἀθηναίων αἰχμαλώτων, ὅσοι ἠχμαλωτίσθησαν κατὰ τὴν μάχην τοῦ Γρονικοῦ ποταμοῦ. Ὁ Ἀλέξανδρος τὴν φορὰν αὐτὴν ἀποδέχεται τὴν παράκλησιν τῆς πρεσβείας καὶ ἀφήνει ἐλευθέρους τοὺς αἰχμαλώτους¹.

Ἐντεῦθεν προελαύνει ὁ Ἀλέξανδρος εἰς Θάψακον καὶ διαβαίνει τὸν ποταμὸν Εὐφράτην, τοῦ Μαζαίου ἐγκαταλείψαντος τὴν γέφυραν ἀφρούρητον².

Ἐχων ἀριστερᾷ τὸν ποταμὸν Εὐφράτην καὶ τὰ ὄρη τῆς Ἀρμενίας προχωρεῖ διὰ μέσου τῆς Μεσοποταμίας. Δὲν ὀδεύει κατ' εὐθείαν εἰς τὴν Βαβυλῶνα, διότι διὰ τῆς ἀκολουθηθείσης ὁδοῦ ἐξφοκονομεῖ ὅλα τὰ εἰς τὸν στρατὸν ἐπιτήδεια καὶ κυρίως χόρτον χλωρὸν διὰ τοὺς ἵππους καὶ τρόφιμα διὰ τὸν στρατὸν, τὸ δὲ καῦμα δὲν ἦτο ἐπιφλέγον. Πληροφορεῖται ὅμως ὅτι ἐγγὺς τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ τὸν ἀναμένει πρὸς μάχην ὁ Δαρεῖος. Ἄλλ' οὔτε ἐνταῦθα εὐρίσκει τὸν Δαρεῖον, διαβαίνει δὲ τὸν ποταμὸν οὐδενὸς ἀνθισταμένου³.

Πλὴν ὅμως ὁ Δαρεῖος εἶχε στρατοπεδεύσει εἰς τὰ Γαυγάμηλα, ἐγγὺς τοῦ Βουμήλου ποταμοῦ, μὲ ὀλόκληρον τὸ στράτευμά του. Ἀπειχὸν δὲ τὰ Γαυγάμηλα 600 σταδίους ἀπὸ τῶν Ἀρβήλων⁴. Ἐνταῦθα εἰς χῶρον ὀμαλὸν παρατάσσει ὁ Δαρεῖος 40.000 ἰπέων, 1.000.000 πεζῶν, 200 δρεπανηφόρα ἄρματα καὶ 15 ἐλέφαντας. Βοηθοῦν δ' αὐτὸν οἱ Βάκτριοι, οἱ γείτονες αὐτῶν Σογδιανοί, τῶν ὁποίων ἠγεῖτο ὁ Βῆσσος, σατράπης τῆς χώρας τῶν Βακτρίων, οἱ Σάκαι, τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Μανάκης, οἱ Ἀραχωτοὶ καὶ Ὁρεινοὶ Ἰνδοί, τῶν ὁποίων ἠγεμὼν ἦτο ὁ Βαρσαέντης⁵. Οὕτως ὁ Δαρεῖος ἀποφασίζει τὴν τρίτην καὶ τελευταίαν ἀναμέτρησιν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, διότι αἰτησάμενος δις συνθηκολόγησιν μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἀποβαλὼν πᾶσαν ἐλπίδα συμβιβασμοῦ δὲν τοῦ ἀπομένει ἄλλη λύσις εἰς τὴν δραματικὴν αὐτοῦ κατάστασιν⁶.

Ὁ Ἀλέξανδρος πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς μάχης τῶν Γαυγαμῶλων κατοπτεῖ τὰς πέριξ περιοχὰς τοῦ πεδίου τῆς μάχης, καλεῖ τοὺς ἠγήτορας τοῦ στρατοῦ εἰς συμβούλιον, πρὸς τοὺς ὁποίους τονίζει ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 6, 2.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 7, 1-2.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 7, 3-5.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 8, 7.

5. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 8, 3-4.

6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 14, 1 καὶ II, 25, 1-3.

μάχην δὲν θὰ ἀγωνισθοῦν διὰ τὴν Συρίαν, Φοινίκην καὶ Αἴγυπτον, ὅπως προηγουμένως, ἀλλ' ἐν αὐτῇ θὰ δοθῇ ἡ τελικὴ λύσις περὶ τῆς τύχης ὁλοκλήρου τῆς Ἀσίας καὶ τοῦ ἡγήτορος αὐτῆς, καὶ συνιστᾶ, ὅπως πᾶς τις ἐκτελεῖ τὰ καθήκοντά του, μεταδίδη δὲ τὰ παραγγέλματα ὀξέως καὶ εὐκρινῶς εἰς τὰς τάξεις¹.

Εἰς τὸ μέσον τῆς παρατάξεως τῶν Περσῶν λαμβάνει θέσιν ὁ ἴδιος ὁ Δαρεῖος καὶ πέριξ αὐτοῦ οἱ συγγενεῖς τοῦ βασιλέως, οἱ μηλοφόροι Πέρσαι καὶ οἱ Ἴνδοι καὶ οἱ Κᾶρες, οἱ ἀνάσπαστοι καλούμενοι, καὶ οἱ Μάρδοι τοξόται. Πρὸ τοῦ ἀριστεροῦ κέρατός του καὶ ἀπέναντι τοῦ δεξιοῦ τῶν Μακεδόνων καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου παρατάσσονται οἱ Σκύθαι ἵππεις, 1.000 Βακτριανοὶ καὶ 100 δρεπανηφόρα ἄρματα. Οἱ ἐλέφαντες καὶ 50 ἄρματα τοποθετοῦνται παρὰ τὴν βασιλικὴν ἴλην τοῦ Δαρείου. Εἰς τὸ δεξιὸν κέρας τοῦ Δαρείου τάσσονται οἱ Ἀρμένιοι καὶ Καππαδοκαὶ ἵππεις καὶ 50 δρεπανηφόρα ἄρματα. Πέριξ τοῦ Δαρείου καὶ τῶν Περσῶν παρατάσσονται οἱ Ἑλληνες μισθοφόροι, ἵνα εἶναι ἀντίρροποι κατὰ τῆς φάλαγγος τῶν Μακεδόνων².

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀναλαμβάνει τὸ δεξιὸν κέρας τοῦ στρατοῦ του, τὸ δὲ ἀριστερὸν ἀναθέτει εἰς τὸν Παρμενίωνα, ὃς ἔκαμνε καὶ προηγουμένως. Διατάσσει δὲ ὁσάκις ἐπιτίθενται τὰ δρεπανηφόρα ἄρματα, νὰ διαχωρίζωνται αἱ τάξεις, νὰ ἀφήνουν νὰ διέρχωνται δι' αὐτῶν ταῦτα καὶ ἐν συνεχείᾳ νὰ ἐπιτίθενται ἐκ τῶν ὀπισθεν, φονεύοντες τοὺς ἀναβάτας καὶ τοὺς ἵππους³. Τὸ παραταχθὲν στράτευμα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀνέρχεται εἰς 7.000 ἵπέων καὶ 40.000 πεζῶν⁴.

Οὕτως ἐχούσης τῆς διατάξεως τῶν ἀντιπάλων στρατῶν, ὁ Ἀλέξανδρος ἐπιτίθεται ἀκάθεκτος κατὰ τοῦ Δαρείου μὲ ἀλαλαγμούς. Ὁ Δαρεῖος ἔχων πικρὰν πείραν ἐκ τῆς μάχης τῆς Ἰσσοῦ, τρέπεται εἰς φυγὴν, συμπαρασύρων καὶ τοὺς Πέρσας ἵππεις. Ὁ Ἀλέξανδρος καταδιώκει τὸν Δαρεῖον μέχρι τῆς ἐπελεύσεως τοῦ σκότους. Διὰ τοῦτο διαβάς τὸν Λύκον ποταμὸν καταστρατοπεδεύει, διὰ νὰ ἀναπαύσῃ ἐπ' ὀλίγον τοὺς ἄνδρας καὶ τοὺς ἵππους. Ὁ Παρμενίων ἐν τῷ μεταξῷ κυριεῦει τὸ βαρβαρικὸν στρατόπεδον, τὰ σκευοφόρα, τοὺς ἐλέφαντας καὶ τὰς καμήλους⁵. Ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τὸ μεσονύκτιον προχωρεῖ πρὸς τὰ Ἄρβηλα, ἔνθα δὲν εὕρισκει τὸν Δαρεῖον, κυριεῦει ὁμῶς τὰ χρήματα, τὰς ἄλλας ἀποσκευὰς τοῦ Δαρείου, τὸ ἄρμα, τὴν ἀσπίδα καὶ τὰ τόξα⁶. Ἐφονεύθησαν ἐν τῇ μάχῃ τῶν Γαυγαμήλων ἐκ μὲν τοῦ στρατεύματος τοῦ Ἀλεξάνδρου 100 ἄνδρες, 1.000 ἵπποι, ἐξ ὧν οἱ ἡμίσεις ἀνήκον εἰς τοὺς

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 9, 5-8.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 11, 3-7.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 13, 5-6.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 12, 5.

5. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 15, 3-4.

6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 15, 5.

εταίρους, ἐκ δὲ τῶν βαρβάρων 30.000. Συνελήφθησαν δ' αἰχμάλωτοι περισσότεροι τῶν φονευθέντων, ὡς καὶ οἱ ἐλέφαντες καὶ ἐκ τῶν ἀρμάτων ὄσα δὲν κατεκόπησαν εἰς τὴν μάχην¹. Ἡ μάχη τῶν Γαυγαμήλων ἐγένετο ἐπὶ Ἀριστοφάνους, ἐπωνύμου ἀρχοντος ἐν Ἀθήναις, καὶ κατὰ τὸν μῆνα Πυανεψιδῶνα².

Ὁ Δαρεῖος πανικοβληθεὶς φεύγει πρὸς τὴν Μηδίαν διὰ μέσου τῶν ὀρέων τῆς Ἀρμενίας καὶ μετ' αὐτοῦ οἱ Βάκτριοι ἰππεῖς, οἱ συγγενεῖς τοῦ βασιλέως, οἱ καλούμενοι μηλοφόροι, καὶ 2.000 ξένων μισθοφόρων. Νομίζει ἀφ' ἐνὸς μὲν ὅτι θὰ ἐσφίξετο λόγῳ τῶν δυσβάτων διαβάσεων καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅτι ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τοῦ Ἀλέξανδρου θὰ ἦσαν ἡ Βαβυλῶνα καὶ τὰ Σοῦσα. Πράγματι ὁ Ἀλέξανδρος βαδίζει πρὸς τὴν Βαβυλῶνα καὶ τὰ Σοῦσα, τὰς ὁποίας πόλεις καὶ καταλαμβάνει. Εἰς Σοῦσα παραλαμβάνει 50.000 ταλάντων, ἧτοι 300.000.000 ἀρχαίων ἀττικῶν δραχμῶν, τὰς ἄλλας βασιλικὰς ἀποσκευάς, πολλὰ ἄλλα, ὄσα ὁ Ξέρξης διαρπάσας ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος μετέφερε, καὶ τὰ χάλκινα ἀγάλματα τοῦ Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος, τὰ ὁποῖα ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀρριανοῦ ταῦτα εἰς τὸν Κεραμεικόν, διὰ τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ ἄνοδος εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, ἀπέναντι τοῦ Μητρώου, οὐχὶ μακρὰν τοῦ βωμοῦ τῶν Εὐδανέμων³.

Ἡ πληροφορία ὅμως αὕτη ἀντιτίθεται πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Ἀρριανοῦ ἀναγραφόμενον κατωτέρω⁴, ἐνθα μνημονεύεται ρητῶς ὅτι τὰ ἀγάλματα αὐτὰ παρεδόθησαν εἰς τὴν ἐλθοῦσαν εἰς Βαβυλῶνα, κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἀλέξανδρου, πρεσβείαν τῶν Ἑλλήνων, ἵνα συγχαρῆ καὶ στεφανώσῃ τὸν Ἀλέξανδρον διὰ τὰς κατὰ τῶν βαρβάρων νίκας του καὶ τὴν ἐξ Ἰνδίας ἐπάνοδόν του. Ἐπίσης ἀντιτίθεται καὶ πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Πausανίου ἀναγραφόμενον⁵, καθ' ὃ ἀπέστειλεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰ ἀνωτέρω ἀγάλματα ὁ Ἀντίοχος, ἐκτὸς ἐὰν ἐπαναλαμβάνῃ δις τὸ θέμα τοῦτο ὁ Ἀρριανὸς διευκρινιστικῶς.

Ὁ Ἀλέξανδρος χωρῶν πρὸς τὰ πρόσω καὶ διαβάς τὸν Πασιτίγριν ποταμὸν εἰσβάλλει εἰς τὴν χώραν τῶν Οὐξίων, διέρχεται τὰς Περσικὰς Πύλας, ἐκπορθήσας ταύτας, καὶ ἀφικνεῖται εἰς Πασαργάδας, πρωτεύουσαν τῶν Κύρου Α' καὶ Καμβύσου. Ἐνέπρησε δὲ τὰ Περσικὰ ἀνάκτορα, τοῦ Παρμενίωνος συμβουλευσαντος νὰ ἀποστῆ τῆς ἐνεργείας ταύτης. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως εἶπεν, ὅτι ἤθελε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Πέρσας, διότι οὗτοι κατέσκαψαν τὰς Ἀθήνας, ἐμπροσθέντων τὰ ἱερά καὶ πολλὰ κακὰ ἐπροξένησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας⁶.

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 15, 6.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 15, 7.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 16, 6-8.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 19, 2.

5. Πausαν. I, 8, 5.

6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 18, 11-12.

Ἐκεῖθεν καταδιώκων τὸν Δαρεῖον προελαύνει εἰς τὴν Μηδίαν καὶ φθάνει διαδοχικῶς εἰς Ἐκβάτανα καὶ Κασπίας Πύλας. Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι ἡ συντριβὴ τῶν ὑπολειμμάτων τοῦ στρατοῦ τοῦ Δαρείου καὶ ἡ ἄνευ ὄρων παράδοσις τούτου. Εἰς Ἐκβάτανα εὐρισκόμενος ἀποστέλλει τοὺς Θεσσαλοὺς ἱππεῖς καὶ ἄλλους συμμάχους εἰς τὰς πατρίδας των, ἀποδῶσας τὸν δικαιούμενον μισθὸν καὶ 2.000 ταλάντων. Πολλοὶ ὁμῶς τούτων ἐνετάχθησαν εἰς τὸ στράτευμα τοῦ Ἀλεξάνδρου¹.

Πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον εὐρισκόμενον εἰς τὰς Κασπίας Πύλας προσέρχονται τινες ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Δαρείου, ὁ ὁποῖος φεύγων μετὰ τὴν μάχην τῶν Γαυγαμήλων παρέλαβε 7.000 ταλάντων ἐκ τῶν Μήδων καὶ ἤγειτο 3.000 ἱπέων καὶ 6.000 πεζῶν², καὶ δηλώνουν ὅτι τὸν Δαρεῖον συνέλαβεν ὁ Βῆσσοσ, σατράπης τῶν Βακτριῶν, καὶ ὁ Βαρσαέντης, σατράπης τῶν Ἀραχωτῶν, καὶ ὅτι ἀνεκηρύχθη ὁ Βῆσσοσ βασιλεὺς τοῦ Περσικοῦ κράτους ὑπὸ τῶν Βακτριῶν ἱπέων καὶ τῶν βαρβάρων, ὅσοι συνέφυγον μετὰ τοῦ Δαρείου, πλὴν τοῦ Ἀρταβάζου καὶ τῶν παιδῶν αὐτοῦ καὶ τῶν Ἑλλήνων μισθοφόρων³.

Τὸ τοιοῦτον ἐξοργίζει τὸν Ἀλέξανδρον, διότι ἀντιποιεῖται ὁ Βῆσσοσ τῆς ἐπὶ τῆς Ἀσίας ἐξουσίας ἄνευ ἀγῶνος καὶ δικαιωμάτων, καὶ ἐξακολουθεῖ τὴν καταδιώξιν τούτου, ἵνα συντρίψῃ καὶ τὴν τελευταίαν ἀντίστασιν καὶ πάντα σφετεριστὴν τῆς ἐπὶ τοῦ Περσικοῦ κράτους ἐξουσίας. Ὁ Βῆσσοσ, ὅταν ἀντελήφθη ὅτι πλησιάζει ὁ Ἀλέξανδρος, παραδίδει τὸν Δαρεῖον εἰς τὸν Ναβαρζάνην καὶ Βαρσαέντην, οἱ ὅποιοι, ἄφ' οὗ τὸν κατετραμάμισαν, τὸν ἐγκατέλειψαν. Ἀπέθανε δὲ ὁ Δαρεῖος, πρὶν νὰ ἴδῃ τοῦτον ζῶντα ὁ Ἀλέξανδρος⁴.

Ὁ Ἀλέξανδρος τὸ μὲν σῶμα τοῦ Δαρείου ἀπέστειλεν εἰς Περσέπολιν, ἔνθα ἦτο τὸ νεκροταφεῖον τῶν βασιλέων τῆς Περσίας, διατάξας νὰ ἐνταφιάσῃ τὸ τοῦτο ἐντὸς τῶν βασιλικῶν τάφων, ὅπως ἀκριβῶς ἐθάπτοντο καὶ οἱ πρὸ τοῦ Δαρείου βασιλεῖς⁵. Αὐτὸς δὲ καταδιώκει κατὰ κράτος τὸν Βῆσσον καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ φεύγοντας εἰς Ὑρκανίαν, ἔνθα παραδίδεται ὁ Ναβαρζάνης, χιλιάρχης τοῦ Δαρείου, ὁ Φραταφέρνης, σατράπης Ὑρκανίας καὶ Παρθυαίων, καὶ οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν περὶ τὸν Δαρεῖον Περσῶν⁶.

Προελαύνων ἐντὸς τῆς Ὑρκανίας ὁ Ἀλέξανδρος φθάνει εἰς Ζαδράκαρτα, πρωτεύουσαν τῆς Ὑρκανίας. Ἐκεῖ προσέρχονται πρὸς αὐτὸν καὶ παραδίδονται ὁ Ἀρτάβαζος καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Κωφὴν, Ἀριοβαρζάνης καὶ Ἀρσάμης καὶ ὁ σατράπης τῶν Πατούρων Αὐτοφραδάτης. Ἐπίσης προσέρχονται πρέ-

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 19, 5.
2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 19, 5.
3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 21, 4.
4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 21, 10.
5. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 22, 1.
6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 23, 4.

σβεις τῶν Ἑλλήνων μισθοφόρων, οἱ ὅποιοι παρεκάλουν τὸν Ἀλέξανδρον νὰ συνθηκολογήσῃ, χαριζόμενος εἰς αὐτούς. Ὁ Ἀλέξανδρος ὁμως ἀπήντησεν ὅτι διέπραξεν μεγάλην ἀδικίαν, ἐκστρατεύσαντες μετὰ τῶν βαρβάρων ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος παρὰ τὰς ἀποφάσεις τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὅτι δύνανται νὰ παραδοθοῦν ἄνευ ὄρων, ὅπερ καὶ ἐγένετο, παραδοθέντες περὶ τοὺς 1.500¹. Τοῦτο δ' ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἐξακολουθεῖ νὰ θεωρῇ ἑαυτὸν ὡς ἐντολοδόχον τοῦ πανελληνίου συνεδρίου τῆς Κορίνθου.

Ἐκείθεν προχωρεῖ πρὸς τοὺς Μάρδους, ἐπανέρχεται εἰς Ζαδράκαρτα, προελαύνει πρὸς Ἀνατολὰς εἰς τὴν χώραν τῶν Παρθυαίων καὶ φθάνει εἰς τὴν Σουσίαν, πόλιν τῆς Ἀρείας, ὅπου παραδίδεται ὁ Σατιβαρζάνης, σατράπης τῶν Ἀρείων. Ἐνταῦθα ἀφικνοῦνται τινες τῶν Περσῶν, ἀγγέλλοντες ὅτι ὁ Βῆσσος φορεῖ τὴν τιάραν καὶ τὴν Περσικὴν στολὴν καὶ ὅτι ὀνομάζεται Ἀρταξέρξης ἀντὶ Βῆσσου καὶ ὅτι ἰσχυρίζεται ὅτι εἶναι βασιλεὺς τῆς Ἀσίας, ἔχων ὡς πιστοὺς τοὺς εἰς Βάκτρα διαφυγόντας Πέρσας καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν Βακτριανῶν, προσδοκᾷ δὲ καὶ εἰς τὴν ἐκ μέρους τῶν Σκυθῶν βοήθειαν².

Ὁ Ἀλέξανδρος συνεχίζων τὴν πρὸς Ἀνατολὰς ἐκστρατείαν του καὶ ἐν ταυτῇ τὴν καταδίωξιν τοῦ σφετεριστοῦ τοῦ θρόνου φθάνει εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῶν Ζαραγγαίων. Ἐκεῖ μαθὼν ὁ Βαρσαέντης, ὅστις μετ' ἄλλων κατετραυμάτισε τὸν Δαρεῖον κατὰ τὴν φυγὴν του, ὅτι πλησιάζει ὁ Ἀλέξανδρος, καταφεύγει εἰς τοὺς Ἰνδοὺς. Οὗτοι ὁμως παραδίδουν τοῦτον εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, ὅστις καὶ τὸν φονεῖ διὰ τὴν αἰσχρὰν πρὸς τὸν Δαρεῖον συμπεριφορὰν του³.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος πορεύεται πρὸς Δράγγας, Ἀραχώτας, Βακτριανὴν καὶ τὸ ὄρος Καύκασον, καταλαμβάνει δὲ καὶ τὰ Βάκτρα⁴. Παρὰ τὸν Ὄξον ποταμὸν ἐπιλέξας τοὺς πρεσβυτάτους καὶ ἀπολέμους καὶ ἐκ τῶν Θεοσαλῶν τοὺς παραμείναντας ἐθελοντικῶς εἰς τὸ στράτευμα, ἀποστέλλει τοὺς ὀπίσω εἰς τὰς πατρίδας των⁵.

Διαβάς τὸν Ὄξον ποταμὸν ὁ Ἀλέξανδρος δέχεται ἐκ μέρους τοῦ Σπιταμένους καὶ τοῦ Δαταφέρνου ἀπεσταλμένους, ἀγγέλλοντας ὅτι, ἂν ἀποστείλῃ ὁ Ἀλέξανδρος ἓνα ἡγήτορα μετ' ὀλίγου στρατοῦ, δύνανται νὰ συλλάβουν καὶ νὰ παραδώσουν τὸν Βῆσσον. Ὁ Ἀλέξανδρος πείθεται καὶ ἀποστέλλει τὸν Πτολεμαῖον, πλὴν ὁμως ὑπαναχωρεῖ ὁ Σπιταμένης, ἐντραπείς νὰ παραδῶσῃ τὸν Βῆσσον. Ὁ Πτολεμαῖος τότε δι' ἰδίας πρωτοβουλίας συλλαμβάνει τὸν Βῆσσον, ὁ ὁποῖος εὕρισκετο εἰς τι χωρίον μετ' ὀλίγων στρατιωτῶν. Τοῦ-

1. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 23, 6-9.

2. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 25, 1-3.

3. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 25, 8.

4. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 28-29, 1.

5. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 29, 5.

τον, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, δῆσας εἰς τὸν λαϊμὸν καὶ γυμνάσας, ἔστησε εἰς τὸ δεξιὸν τῆς ὁδοῦ, ὅθεν ἐπρόκειτο νὰ διέλθῃ ὁ Ἀλέξανδρος¹. Διαβάς δὲ οὗτος δι' ἀμάξης καὶ ἰδὼν τὸν Βῆσσον διέταξε νὰ τὸν μαστιγώσουν, ἐρωτήσας αὐτὸν «ἀνθ' ὅτου τὸν βασιλέα τὸν αὐτοῦ καὶ ἅμα καὶ οἰκεῖον καὶ εὐεργέτην γενόμενον Δαρεῖον τὰ μὲν πρῶτα ξυνέλαβε καὶ δῆσας ἤγεν, ἔπειτα ἀπέκτεινε»².

Ἄφ' οὗ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐβασανίσθη ὁ Βῆσσος, ἀπεστάλῃ εἰς Βάκτρα, ἵνα θανατωθῇ. Τώρα πλέον διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Δαρείου καὶ τοῦ φόνου τοῦ Βῆσσου παύει πᾶσα ὠργανωμένη ἀντίστασις κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐντὸς τοῦ Περσικοῦ κράτους. Ἡ περαιτέρω πρὸς ἀνατολάς προέλασις του ἀποβλέπει εἰς τὴν ὑποταγὴν καὶ τῆς ὑπολοίπου Ἀσίας καὶ εἰς ἐξερευνητικὰ αὐτοῦ ἐνδιαφέροντα.

Παρὰ τὸν Τάναϊν ποταμὸν συναντᾷ ὁ Ἀλέξανδρος ἀντίστασιν ἐκ μέρους τῶν βαρβάρων, οἱ ὅποιοι φονεύουν Μακεδόνας τινάς, διασκορπισθέντας πρὸς συλλογὴν τροφίμων. Ὁ Ἀλέξανδρος ὁμως ἐπιτεθεὶς κατακόπτει τούτους, ὥστε ἐκ τῶν 30.000 ἐσώθησαν μόνον 8.000³.

Ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τὴν ἐξερεύνησιν τῆς Σκυθικῆς χώρας, ἐν ἣ ἐγένοντο συγκρούσεις τινές πρὸς τοὺς Σκύθας, διαχειμᾶζει εἰς Ζαρίασπα. Ἐνταῦθα συναθροίσας τὸν στρατὸν του καὶ ἀγαθὸν εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ τὸν Βῆσσον, ἀφ' οὗ κατηγόρησεν ὡς προδότην τοῦ Δαρείου, διέταξε νὰ τοῦ κόψουν τὴν ρίνα καὶ τὰ ὄτα καὶ ἐν συνεχείᾳ νὰ τὸν μεταφέρουν εἰς Ἐκβάτανα, διὰ νὰ θανατωθῇ ἐνώπιον τῶν Μήδων καὶ Περσῶν, συναθροισζομένων ἐπὶ τούτο⁴.

Ἐν ᾧ προελαύνει ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Σογδιανήν, πληροφορεῖται ὅτι εἰς τινα βράχον εἶχον καταφύγει πολλοὶ τῶν Σογδιανῶν, ὡς καὶ ἡ σύζυγος καὶ αἱ θυγατέρες τοῦ Ὁξυάρτου. Τοῦ βράχου τούτου ὄντος ἀποκρήμνου καὶ χιονοσκεποῦς, ὁ Ἀλέξανδρος προκηρύσσει ὡς βραβεῖον, εἰς ὃν ἤθελεν ἀναβῆ πρῶτος, τὸ ποσὸν τῶν 12 ταλάντων, εἰς τοὺς ἐπομένους ὀλιγώτερα καὶ εἰς τὸν τελευταῖον 300 δαρεικοῦς. Τὸ κήρυγμα τοῦτο παροξύνει τοὺς Μακεδόνας, οἱ ὅποιοι καὶ καταλαμβάνουν αἰφνιδίως τὸν βράχον. Ἐκεῖ συλλαμβάνεται αἰχμάλωτος ἡ σύζυγος τοῦ Ὁξυάρτου καὶ αἱ κόραι αὐτοῦ. Μία τούτων οὖσα εἰς ὥραν γάμου, ὀνομαζομένη Ρωξάνη, λογισθεῖσα ὡς ὠραιότερα καὶ αὐτῆς τῆς συζύγου τοῦ Δαρείου, γίνεται νόμιμος σύζυγος τοῦ Ἀλεξάνδρου⁵. Κατόπιν τούτου παραδίδεται εἰς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ὁξυάρτης.

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 30, 1-3.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 30, 4.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 30, 10-11.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 7, 3.

5. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 18, 4 ἕως IV, 19, 5.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκ Βάκτρων προελαύνει εἰς τὴν χώραν τῶν Ἰνδῶν. Ὑπερβάς τὸ ὄρος Καύκασον ἐντὸς δέκα ἡμερῶν φθάνει εἰς Παραπαμισάδας¹. Ἐκεῖθεν προελαύνων διαβαίνει τὸν Κωφῆνα ποταμὸν καὶ συγχρόνως ἀποστέλλει τὸν Ἡφαιστίωνα καὶ τὸν Περδίκκαν, ἵνα παρασκευάσουν «ὄσ α εἰς τὴν διὰβασιν τοῦ ποταμοῦ ξύμφορα» ἤσαν². Εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Κωφῆνος ποταμοῦ πρὸς τὸν Ἰνδὸν διαδρομὴν συναντᾷ τὴν πόλιν Νῦσαν, ἣτις ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Διόνυσου εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὑποδουλώσεως ὑπὸ τούτου τῶν Ἰνδῶν. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως αὐτῆς παρουσιασθέντες εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, παρεκάλουν αὐτὸν νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέρους καὶ αὐτονόμους ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸν θεὸν Διόνυσον, ὅστις ἔκτισε τὴν πόλιν, διὰ νὰ ὑπενθυμίσῃ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τὴν περιπλάνησιν καὶ νίκην του. Ὁ Ἀλέξανδρος συγκατανεὶ εἰς τὰς παρακλήσεις τῶν καὶ ἀφήνει τὴν Νῦσαν ἐλευθέραν καὶ αὐτόνομον³. Ἐκεῖ λέγεται ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος κατελήφθη ὑπὸ σφοδρᾶς ἐπιθυμίας (=πόθος) νὰ ἴδῃ τὸν τόπον, ὅπου ἐσφύζοντο ἀναμνηστικά τοῦ Θεοῦ Διόνυσου. Διὰ τοῦτο ἀνήλθεν εἰς τὸ ὄρος Μηρόν, τὸ ὅποιον ἦτο κατάσκιον καὶ πλήρες ἀγρίων ζώων. Εἶδον δὲ οἱ Μακεδόνες μετ' εὐχαριστήσεως καὶ τὸν κισσόν, διὰ τοῦ ὁποίου ἔκαμον στεφάνους καὶ ἀνύμουν τὸν Θεὸν Διόνυσον μὲ τὸ ἄσμα «εὐδοῖ»⁴. Λέγεται μάλιστα, ὅτι οἱ Μακεδόνες ἰδόντες ἐν σπήλαιον εἰς Παραπαμισάδας, διεφῆμισαν τοῦτο ὡς τὸ σπήλαιον τοῦ Προμηθέως, εἰς τὸ ὅποιον ὁ ἀετὸς κατέτρωγε τὰ σπλάγχνα τοῦ Προμηθέως καὶ ὅτι ἐκεῖ ὁ Ἡρακλῆς ἐφόνευσε τὸν ἀετὸν καὶ ἀπηλευθέρωσε τὸν δεσμῶν τὸν Προμηθέα⁵.

Εἰς τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν ἀφικόμενος ὁ Ἀλέξανδρος εὕρισκει ἐτοίμην τὴν γέφυραν, ἣν κατεσκευάσεν ὁ Ἡφαιστίων, πολλὰ μικρὰ πλοῖα, δύο τριακοντόρους καὶ πολλὰ δῶρα, προσφερθέντα παρὰ τοῦ Ἰνδοῦ Ταξίλου, ὡς 200 ἀργυρᾶ τάλαντα, 3.000 βοῶν, 10.000 προβάτων, 30 ἐλέφαντας καὶ 700 ἵπποις. Παρέδωσε δὲ ὁ Ταξίλης καὶ τὴν μεγαλυτέραν πόλιν μεταξὺ τοῦ Ἰνδοῦ καὶ τοῦ Ὑδάσπου, τὰ Τάξιλα⁶.

Ἐν συνεχείᾳ διαβαίνει ὁ Ἀλέξανδρος τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν, ὅστις εἶναι ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς ἐκ τῶν τοιούτων τῆς Ἀσίας καὶ Εὐρώπης, πλὴν τοῦ Γάγγου, σχηματίζει δὲ δέλτα εἰς τὴν χώραν τῶν Ἰνδῶν, ὅπως καὶ ὁ Νεῖλος. Τὸ δέλτα τοῦτο ὀνομάζεται Πάταλα. Οἱ λοιποὶ ποταμοὶ τῶν Ἰνδιῶν Ὑδάσπη, Ἀκεσίνης, Ὑδραώτης καὶ Ὑφασίς εἶναι μικρότεροι τοῦ Ἰνδοῦ, με-

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 22, 3-4.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 22, 7.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 2, 1-2.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 2, 5-7.

5. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 3, 1-2.

6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 3, 5-6.

γαλύτεροι δὲ τῶν ἄλλων ποταμῶν τῆς Ἰνδίας¹. Εἶδον δὲ οἱ Μακεδόνες ὅτι οἱ Ἴνδοι οὔτε χρυσὸν εἶχον οὔτε ἔκδοτοι εἰς ἡδονὰς ἦσαν. Ἦσαν ὁμῶς ὑψηλότεροι ἐξ ὄλων τῶν κατοίκων τῆς Ἀσίας². Ἐντεῦθεν προελαύνει ὁ Ἀλέξανδρος πρὸς διάβασιν τοῦ ποταμοῦ Ὑδάσπου. Κατὰ τὴν διάβασιν τούτου συνάπτει μάχην μετὰ τοῦ Πῶρου, Ἰνδοῦ βασιλέως. Ἐν τῇ μάχῃ αὐτῇ φονεύονται ἐκ τῶν Ἰνδῶν 20.000 πεζῶν καὶ 3.000 ἵππεων, οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Πῶρου, ὁ Σπιτάκης, νομάρχης τῶν Ἰνδῶν, οἱ ὄδηγοὶ τῶν ἐλεφάντων καὶ ἄρμάτων, οἱ διοικηταὶ τοῦ ἵππικοῦ καὶ ὄλοι οἱ στρατηγοὶ τῆς στρατιᾶς τοῦ Πῶρου, συνελήφθησαν δὲ καὶ ὅσοι ἐκ τῶν ἐλεφάντων δὲν ἐφονεύθησαν ἐπὶ τόπου. Ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατεύματος ἐφονεύθησαν 80 πεζοὶ στρατιῶται, 10 ἵππεις, 20 ἐκ τοῦ ἑταιρικοῦ ἵππικοῦ καὶ 200 ἐξ ὄλων τῶν ἄλλων ἵππικῶν σωματίων. Ὁ Πῶρος μετὰ τὴν καταστροφικὴν δι' αὐτὸν ἔκβασιν τῆς μάχης ἀπεφάσισε νὰ παραδοθῆ. Τὸν μετεχειρίσθη ὁμῶς ὁ Ἀλέξανδρος βασιλικῶς, ἀφήσας αὐτὸν ἡγεμόνα πολλῆς χώρας τῶν Ἰνδῶν καὶ πιστὸν σύμμαχόν του³.

Καὶ ταῦτα ποιῶν ὁ Ἀλέξανδρος κατευθύνεται πρὸς τὸν ποταμὸν Ἀκασίνην⁴, τὸν ὁποῖον καὶ διαβάς προχωρεῖ πρὸς τὸν Ὑδραῶτην ποταμὸν. Διαβάς καὶ τοῦτον, ὑποτάσσει τοὺς ἐπέκεινα τοῦ ποταμοῦ λαοὺς, ἄλλους μὲν διὰ συμφωνίας, ἄλλους δὲ διὰ τῆς βίας. Πληροφορηθεὶς ὅτι οἱ Καθαῖοι ἐτοιμάζονται πρὸς μάχην, προελαύνει καὶ ἐντὸς δύο ἡμερῶν ἀπὸ τῆς διαβάσεως τοῦ Ὑδραῶτου ποταμοῦ φθάνει εἰς τὴν πόλιν Πίμπραμα, ἥτις ἀνήκει εἰς τὸ ἔθνος τῶν Ἀδραϊστῶν. Τούτων προσχωρησάντων πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, προχωρεῖ εἰς τὰ Σάγγαλα. Ἐνταῦθα συναντᾷ ἀντίστασιν σθηναρὰν καὶ φονεύονται ἐκ τῶν Ἰνδῶν 17.000, συλλαμβάνονται αἰχμάλωτοι 70.000, 300 ἄρματα καὶ 500 ἵπποι. Ἐκ τοῦ στρατεύματος τοῦ Ἀλεξάνδρου φονεύονται ὀλιγώτεροι τῶν 100, τραυματίζονται ὑπὲρ τοὺς 1.200, τινὲς τῶν ἡγεμόνων καὶ ὁ σωματοφύλαξ Λυσίμαχος⁵. Ὁ Ἀλέξανδρος κατασκάπτει τὰ Σάγγαλα, ἀποστέλλει δὲ τὸν Πῶρον μετὰ στρατοῦ, ἵνα τοποθετήσῃ φρουρὰς εἰς τὰς ἄλλας πόλεις. Καὶ ταῦτα δράσας προχωρεῖ εἰς τὴν διάβασιν τοῦ Ὑφάσιος ποταμοῦ, ἵνα κοὶ τοὺς ἐπέκεινα Ἰνδοῦς ὑποτάξῃ⁶. Ὁ στρατὸς ὁμῶς ἀποκαμῶν ἐκ τῶν συνεχῶν κόπων καὶ κινδύνων καὶ μὴ βλέπων τέρμα εἰς τὰς ἐπικινδύνους ἐπιχειρήσεις δυσανασχετεῖ διὰ τὴν συνέχισιν τῆς πρὸς ἀνατολὰς ἐκστρατείας. Τέλος μετὰ μακρὰς συνεννοήσεις μετὰ τῶν ἡγητόρων (Κοῖνος) τοῦ στρατοῦ καὶ μὴ θέλων ὁ Ἀλέξανδρος νὰ διασαλεύσῃ τὴν πειθαρχίαν τοῦ

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 4, 1.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 4, 4.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 9, 1 ἕως V, 20, 4.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 20, 8.

5. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 22-24, 4-5.

6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 24, 8.

στρατεύματος και την αγάπην τούτου πρὸς ἑαυτὸν ἀποφασίζει νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν πέραν τοῦ Ὑφάσιος ποταμοῦ ἐκστρατείαν, ἀνεγείρας δώδεκα βωμοὺς εἰς τὴν ὄχθην τοῦ Ὑφάσιος ποταμοῦ ὡς αἰώνιον σῆμα τοῦ τελευταίου ὄριου τῆς εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείας του¹.

3. Πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἐκ τοῦ Ὑφάσιος ποταμοῦ μέχρι τοῦ θανάτου του.

Ὁ Ἀλέξανδρος προσθέσας καὶ τὴν μέχρι τοῦ Ὑφάσιος ποταμοῦ χώραν εἰς τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Πώρου ἀναστρέφει πρὸς τὸν Ὑδραώτην ποταμόν, τὸν ὁποῖον διαβάς ἐπανερχεται εἰς τὸν Ἀκεσίην ποταμόν. Καὶ τοῦτον διαβάς ἐπιστρέφει εἰς τὸν Ὑδάσπην ποταμόν καὶ μάλιστα εἰς τὰς πόλεις Νίκαιαν καὶ Βουκέφαλα. Εἶτα ἀκολουθῶν τὴν ἐκβολὴν τοῦ Ὑδάσπου ποταμοῦ καὶ ὑποτάξας τοὺς Ἀβαστανοὺς καὶ Σόγδους φθάνει εἰς τὴν συμβολὴν τοῦ Ἰνδοῦ καὶ Ἀκεσίνου καὶ ἀκολουθῶν περαιτέρω τὸν ροὴν τοῦ Ἰνδοῦ φθάνει εἰς Πάταλα. Ἐκεῖ σχίζεται τοῦ Ἰνδοῦ τὸ ὕδωρ εἰς δύο μεγάλους ποταμοὺς καὶ δημιουργεῖται τὸ δέλτα τοῦ ποταμοῦ, ἔνθα ὁ Ἀλέξανδρος κατασκευάζει ναύσταθμον καὶ ἀγκυροβόλιον². Ὁ Ἀλέξανδρος χάριν ἐξερευνησεως φθάνει μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐκεῖθεν ὤρισεν, ὅπως ὁ στόλος του ὑπὸ τὸν Νέαρχον πλεύσῃ εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον καὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Τίγρητος³.

Ἐπανελθὼν εἰς Πάταλα ὁ Ἀλέξανδρος προχωρεῖ διὰ μέσου τῆς χώρας τῶν Ὠρειτῶν καὶ Γαδρωσῶν, παρακολουθούμενος ὑπὸ τοῦ παραπλέοντος στόλου. Εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδρωσῶν τὸ στράτευμά του ὑφίσταται κακουχίας ἔνεκεν ἐλλείψεως τροφίμων καὶ ὕδατος⁴ καὶ τοῦ βάθους τῆς ἄμμου, καὶ τῆς θερμῆς αὐτῆς, διότι ἦτο κεκαυμένη⁵.

Ὁ Νέαρχος μετὰ τοῦ στόλου περιπλεύσας τὴν χώραν τῶν Ὠρων, Γαδρωσῶν καὶ Ἰχθυοφάγων φθάνει εἰς τὰ πρὸς τὴν θάλασσαν κατοικούμενα μέρη τῆς Καρμανίας. Ἐκεῖθεν ἀνελθὼν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ἀναγγέλλει τὰ περὶ τοῦ περίπλου καὶ τῆς θαλάσσης. Διατάσσει τοῦτον ὁ Ἀλέξανδρος νὰ συνεχίσῃ τὸν πλοῦν μέχρι τῆς Περσικῆς θαλάσσης καὶ τοῦ στομίου τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ⁶.

Ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τοῦ στρατοῦ ὀδεύων μέσῳ Καρμανίας φθάνει εἰς

1. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 29, 1.

2. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VI, 18, 2.

3. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VI, 19, 5.

4. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VI, 22, 1, 23, 1.

5. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VI, 24, 4.

6. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VI, 28, 5.

Πασαργάδας, ἔνθα ἦσαν τὰ ἀνάκτορα Κύρου Β', ὁ τάφος αὐτοῦ καὶ τὸ θησαυροφυλάκιον¹, καὶ ἐκ τῶν Πασαργαδῶν εἰς Περσέπολιν, καταστᾶσαν πρωτεύουσαν τῆς Περσικῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ τοῦ Δαρείου καὶ νεκρόπολιν τῶν βασιλέων τῆς Περσίας. Ἐκεῖ «π ὀ θ ο ς λ α μ β ἄ ν ε ι α ὑ τ ὀ ν» νὰ καταπλεύσῃ διὰ τῶν ποταμῶν Τίγρητος καὶ Εὐφράτου εἰς τὴν Περσικὴν θάλασσαν, ἵνα ἴδῃ τὰς ἐκβολὰς καὶ τῶν δύο αὐτῶν ποταμῶν, ὅπως εἶδε καὶ τοῦ Ἰνδοῦ καὶ τοῦ Νείλου². Ἄλλοι ἀνέγραψαν, λέγει ὁ Ἀρριανός, ὅτι εἶχε σκοπὸν νὰ κάμῃ τὸν περίπλου τῆς Ἀραβίας, τῆς χώρας τῶν Αἰθιοπῶν, τῆς Λιβύης καὶ τῆς χώρας τῶν Νομάδων. Ἄλλοι πάλιν λέγουσιν ὅτι εἶχε κατὰ νοῦν νὰ εἰσπλεύσῃ ἔνθεν εἰς τὸν Εὐξείνιον πόντον, τὴν Σκυθίαν καὶ τὴν Μαιωτίν λιμνὴν. Ἄλλοι πρὸς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν ἄκραν Ἰαπυγίαν (Ἰταλίαν), διότι τὸν εἶλκε ἡ αὐξανομένη φήμη τῶν Ῥωμαίων³.

Ἐκ Περσεπόλεως ὁ Ἀλέξανδρος μεταβαίνει εἰς Σούσα⁴, ὅπου διανέμει χρήματα εἰς τοὺς στρατιώτας του, προκειμένου νὰ ἐξοφλήσουν τὰ χρέη των, καὶ διάφορα δῶρα εἰς τοὺς διακριθέντας ἐκ τοῦ στρατοῦ⁵ καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ὠπιν. Ἐνταῦθα ἀποφασίζει ὁ Ἀλέξανδρος νὰ ἀναχωρήσουν ἐθελουσίως διὰ τὰς πατρίδας των, ὅσοι ἐκ τῶν Μακεδόνων ἦσαν ἀνίκανοι πρὸς ἐκστρατείαν, διὰ γῆρας ἢ ἄλλο πάθημα. Οἱ παλινοστούντες ἀνέρχονται εἰς 10.000. Εἰς πάντας τούτους ὁ Ἀλέξανδρος καταβάλλει μισθὸν δι' ὅσον χρόνον ἦσαν ἐν ἐκστρατεία καὶ δι' ὅσον χρόνον ἀπηρτεῖτο νὰ φθάσουν οἴκαδε καὶ ἐπὶ πλεόν καὶ ἐν τάλαντον. Διέταξε δὲ ὁ Ἀλέξανδρος, ὅπως, ὅσοι ἐκ τῶν Μακεδόνων εἶχον ἀποκτήσει τέκνα μὲ Ἀσιανὰς γυναῖκας, ἀφήσουν ταῦτα πλησίον του καὶ μὴ ὀδηγήσουν εἰς Μακεδονίαν, ὄντα ἀλλόφυλα καὶ ἐκ βαρβάρων γυναικῶν, πρὸς ἀποφυγὴν οἰκογενειακῶν προστριβῶν. Ὁ ἴδιος δὲ θὰ ἐφρόντιζε νὰ ἀνατραφοῦν μακεδονικῶς καὶ νὰ ἀσκηθοῦν εἰς τὰ ὄπλα. Ὅταν δὲ θὰ ἐνηλικιωθοῦν, ὁ ἴδιος θὰ ὀδήγει εἰς Μακεδονίαν καὶ θὰ τὰ παρέδιδεν εἰς τοὺς πατέρας των. Ὄρισε τέλος ὡς ἀρχηγὸν τῶν οἴκαδε ἀπερχομένων τὸν πλεόν ἐμπιστόν του, τὸν Κρατερόν, ὅστις διορίζετο κυβερνήτης τῆς Μακεδονίας, Θράκης καὶ Θεσσαλίας. Παρήγγειλε δὲ, ὅπως ὁ Ἀντίπατρος ὀδηγήσῃ εἰς Ἀσίαν τοὺς ἀντικαταστάτας τούτων. Καὶ τοῦτο ἐγένετο, διότι ὑπῆρχεν ἡ φήμη ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἤθελε νὰ ἀπομακρύνῃ ἐκ τῆς Μακεδονίας τὸν Ἀντίπατρον, ὑποκύψας οὕτως εἰς τὰς διαβολὰς τῆς μητρὸς του Ὀλυμπιάδος ὡς πρὸς τὸν στρατηγὸν τοῦτον⁶.

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 18, 11 καὶ VI, 29, 4.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 1, 1.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 1, 2.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 4, 1.

5. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 5, 1-4.

6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 12, 1-5.

Ἐξ Ὀπίδος ὁ Ἀλέξανδρος μεταβαίνει εἰς Ἐκβάτανα, ἔνθα ἠσθένησεν ὁ Ἡφαιστίων καὶ ἀπέθανε¹. Ἐξ Ἐκβατάνων κατέρχεται εἰς Βαβυλῶνα². Ἐδῶ δέχεται πολλὰς πολλῶν λαῶν πρεσβείας, ἐπαινούσας καὶ στεφανούσας τοῦτον ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ τῆς Ἀσίας, ὡς τῶν Βρεττίων, Λευκανῶν καὶ Τυρρηνῶν ἐξ Ἰταλίας, Καρχηδονίων, Αἰθιόπων, Σκυθῶν, Κελτῶν καὶ Ἰβήρων³.

Εἰς Βαβυλῶνα ὁ Ἀλέξανδρος δέχεται πρέσβεις παρὰ τῶν Ἑλλήνων, παραδώσας εἰς τοῦτους ὅλα τὰ ἀγάλματα καὶ ἀναθήματα, ὅσα ὁ Ξέρξης ἀνεκόμισεν ἐξ Ἑλλάδος εἰς Βαβυλῶνα ἢ Σοῦσα ἢ Πασαργάδας ἢ ὅπουδῆποτε τῆς Ἀσίας⁴. Ἐνταῦθα καταπλέει καὶ ὁ ὑπὸ τὸν Νέαρχον στόλος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἀναπελευκῶς ἀπὸ τῆς Περσικῆς θαλάσσης⁵, καὶ προετοιμάζει ὁ Ἀλέξανδρος ἐκστρατεῖαν εἰς Ἀραβίαν πρὸς ἐξερεύνησιν ταύτης, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι μόνοι ἐκ τῶν βαρβάρων δὲν ἀπέστειλαν πρεσβείαν οὔτε ἐπὶ τιμῇ ἔπραξάν τι⁶. Καίπερ πυρέσσων ὁ Ἀλέξανδρος καλεῖ τοὺς ἡγήτορας τοῦ στρατοῦ, πρὸς τοὺς ὁποίους δίδει ὁδηγίας διὰ τὴν εἰς Ἀραβίαν ἐκστρατεῖαν⁷. Ἄλλ' ὁ συνεχῆς πυρετὸς κάμπτει τὰς σωματικὰς του δυνάμεις, ὥστε νὰ μὴ δύναται πλέον νὰ ὀμιλήσῃ. Οἱ στρατιῶται ποθήσαντες νὰ ἴδουν τὸν βασιλέα τῶν παραβιάζων τὰς θύρας καὶ παραλαύουν πρὸ αὐτοῦ, χαιρετῶντος τοῦτους διὰ κινήσεως τῆς κεφαλῆς καὶ νεύματος τῶν ὀφθαλμῶν⁸.

Διὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου πολλὰ ἐγράφησαν. Ἠρώτησαν τοῦτον, εἰς ποῖον ἀφήνει τὴν βασιλείαν καὶ ἐκεῖνος ἀπήντησε «τῷ κ ρ α τ ἰ σ τ ω». Ἐπροφήτευσε δὲ καὶ τὸν ἀλληλοσπαραγμὸν τῶν Μακεδόνων στρατηγῶν κατὰ τὴν διαδοχὴν⁹. Ἀνεγράφη, λέγει ὁ Ἀρριανός, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέθανεν ἐκ δηλητηριάσεως, ὀφειλομένης εἰς τὸν Ἀντίπατρον. Τὸ δηλητήριον ἐκόμισεν ὁ Κάσσανδρος, υἱὸς τοῦ Ἀντιπάτρου, ὅπερ παρέδωκεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον πρὸς πόσιν ὁ Ἰόλλας, νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Κασσάνδρου, ὅστις ἦτο οἰνοχόος καὶ εἶχε δυσαρρστηθῆ εἰς τι πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου¹⁰. Ἄλλος δ' ἀνέγραψεν ὅτι, ὅταν ἀντελήφθη ὁ Ἀλέξανδρος ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἀποθάνῃ, ἐπροχώρησε διὰ νὰ ριφθῆ εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμὸν, ἵνα δημιουργηθῆ ἡ φήμη, ἄφ' οὗ θὰ ἐξηφανίζετο, ὅτι ὁ θεὸς τὸν ἐγέννησε καὶ

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 14, 1.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 15, 4.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 15, 4.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 19, 1-2.

5. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 19, 3.

6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 19, 6.

7. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 25, 2.

8. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 26, 1.

9. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 26, 3.

10. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 27, 1-2.

πρὸς τοὺς θεοὺς ἀνελήφθη. Ἀλλὰ συνεκρατήθη ὑπὸ τῆς συζύγου του Ρωξάνης, πρὸς τὴν ὁποίαν μάλιστα εἶπεν ὅτι τὸν ἐμποδίζει, ἐπειδὴ ἐφθόνησε τὴν αἰωνίαν δόξαν του, τὴν θεῖαν ὑπόστασίν του¹.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέθανε τὴν 114ην Ὀλυμπιάδα, ἐπὶ Ἡγησίου ἄρχοντος ἐν Ἀθήναις καὶ δὴ τὸ 323 π.Χ., εἰς ἡλικίαν 32 ἐτῶν καὶ 8 μηνῶν. Ἐβασίλευσε δὲ 12 ἔτη καὶ 8 μῆνας².

Γ'. Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Ἡ προσωπικότης τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἀποτελεῖ τετράκλιτον δομὴν, στρατιωτικὴν, πολιτικὴν, θρησκευτικοθητικὴν καὶ πνευματικὴν. Τὸ ἐκπρεπὲς ὅμως γνώρισμα τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι ἡ στρατηγικὴ μεγαλοφυΐα.

1. Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ὡς στρατιωτικὸς ἡγέτης.

Ὁ Carl von Clausewitz γράφει³ ὅτι τὸν στρατιωτικὸν ἡγέτην, ἀποτελοῦντα στρατιωτικὴν ἰδιοφυΐαν, χαρακτηρίζουν ἢ εἰς ὑπέρμετρον βαθμὸν ἀποφασιστικότης, ἐνεργητικότης, σταθερότης, ἐτοιμότης πνεύματος, ἐπιμονὴ καὶ δύναμις χαρακτῆρος. Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν ἀπάσας τὰς στρατιωτικὰς αὐτάς ἀρετὰς καὶ ἐπὶ πλέον εἶχε καὶ προσωπικὴν ἀνδρείαν.

Τὴν προσωπικὴν ἀνδρείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου βλέπομεν εἰς πολλὰς περιπτώσεις. Εἰς τὸν Γρανικὸν ποταμὸν, κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Περσῶν ἰπομαχίαν, ἥτις ὁμοίαιζε πρὸς πεζομαχίαν, θραύεται τὸ δόρυ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ζητεῖ ἄλλο ἀπὸ τὸν ἰπποκόμον του Ἀρέτην. Ἀλλὰ καὶ τούτου εἶχε θραυσθῆ τὸ δόρυ, ὅποτε δίδει εἰς τὸν Ἀλέξανδρον τὸ ἰδικόν του ὁ Κορίνθιος Δημάρατος. Ὁ Ἀλέξανδρος μὲ τὸ νέον δόρυ φονεύει τὸν Μιθριδάτην, γαμβρὸν τοῦ Δαρείου, καὶ τὸν Ροισάκην, διασφύζεται δὲ μόλις ἀπὸ τὸν Κλείτον, ὅστις ἀπέκοψε τὸν βραχίονα τοῦ Σπιθριδάτου, ἐπιφέροντος τὸ ξίφος του κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου⁴.

Κατὰ τὴν μάχην τῆς Ἰσσοῦ τραυματίζεται ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὸν μηρόν⁵. Κατὰ τὴν κατὰ τοῦ φρουρίου τῆς Γάζης ἐπιθεσιν πλήττεται εἰς τὸν ὄμον διὰ καταπέλτου, διατρήσαντος τὴν ἀσπίδα καὶ τὸν θώρακα, δυσκόλου γενομένης τῆς θεραπείας τοῦ τραύματος⁶. Παρὰ τὸν Τάναϊν ποταμὸν ἐπιτε-

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 27, 3.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 28, 1. πρβλ. Droysen, Ἱστορία Μ. Ἀλεξάνδρου, Μετάφρασις Ἰ. Πανταζίδου, Ἀθῆναι 1899, τ. 1, σ. 833-849.

3. Φιλοσοφία τοῦ πολέμου, Ἀπόδοσις Κ. Γαζῆ, Ἀθῆναι 1960, σ. 72-75.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 15, 4-8.

5. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 12, 1.

6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 27, 2-3.

θείς ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τῶν βαρβάρων, ἔνθα ἐκ 30.000 μόνον 8.000 ἐσώθησαν, τραυματίζεται οὗτος εἰς τὴν κνήμην, διαμπεροῦς ὄντος τοῦ τραύματος, καὶ μάλιστα μέρος τῆς περόνης ἐθραύσθη¹. Εἰς μίαν πόλιν τετειχισμένην καὶ ἰδρυμένην ὑπὸ τοῦ Κύρου, καλουμένην Κυρουπόλιν, ἐγγὺς τοῦ Τανάϊδος ποταμοῦ, τραυματίζεται ὁ Ἀλέξανδρος ἰσχυρῶς διὰ λίθου κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν αὐχένα². Παρὰ τὸν Χόνιν ποταμὸν τῆς Ἰνδικῆς τιτρώσεται διὰ βέλους ὁ Ἀλέξανδρος, διαπεράσαντος τὸν θώρακα, εἰς τὸν ὦμον, τοῦ τραύματος μὴ ὄντος σοβαροῦ, διότι ὁ θώραξ ἠμπόδισε τὸ βέλος νὰ διατρήσῃ τὸν ὦμον³. Ἄγων τὸν στρατόν του ὁ Ἀλέξανδρος ἐπὶ Μάσσαγα, τὴν μεγίστην τῶν ἐκεῖ πόλεων τῶν Ἀσσακηνῶν, συνάπτει μάχην, φονευθέντων 200 ἐχθρῶν, τῶν λοιπῶν ἐγκλεισθέντων εἰς τὰ τείχη. Ἀπὸ τῶν τειχῶν δὲ τοξεύεται ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὸ σφυρὸν ἐλαφρῶς⁴. Κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ὑδάσπου ποταμοῦ, κατὰ τινα μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοβούλου, τοῦ Πτολεμαίου διάφορον γνώμην ἔχοντος, ὡς καὶ τοῦ Ἀρριανοῦ, τιτρώσεται ὁ Ἀλέξανδρος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Πώρου, ἄγοντος ἀξιολόγους δυνάμεις, ὡς καὶ ὁ φίλτατος αὐτοῦ ἵππος Βουκεφάλας, ὅστις καὶ ἀπέθανε συνεπεία τοῦ τραύματος⁵. Ὁ Βουκεφάλας, κατὰ τὸν Ἀρριανόν⁶, ἀπέθανε παρ' οὐδενὸς βληθείς, ἀλλὰ λόγῳ καμάτου καὶ ἡλικίας, ὧν περίπου τριάκοντα ἔτων.

Πλησίον τοῦ Ὑδραῦτου ποταμοῦ, εἰς τὴν μεγίστην τῶν Μαλλῶν πόλιν, ὁ Ἀλέξανδρος ἀναβάς εἰς τὴν ἐπαλξιν τοῦ τείχους, ἔνθα ἦτο ἐκτεθειμένος εἰς τὰ βέλη καὶ τὰ ἀκόντια τοῦ ἐχθροῦ, καὶ νοήσας ὅτι, ἂν ἔμενεν ἐκεῖ, θὰ ἐκινδύνευε χωρὶς νὰ πράξῃ τι τὸ ἀξιόλογον, πηδᾷ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τείχους, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Πευκέστα, Ἀβρέα καὶ Λεοννάτου, ἵνα ἀφ' ἑνὸς μὲν καταπλήξῃ τοὺς Ἰνδοὺς μὲ τὸ θάρρος καὶ τὴν ὀρμητικότητά του, ἀφ' ἑτέρου δέ, ἂν φονευθῆ, θὰ μάθουν οἱ μεταγενέστεροι ὅτι ἔπεσεν ἐπ' ἐλπίδι τῆς νίκης. Κατὰ τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν⁷ βάλλεται ὁ Ἀλέξανδρος διὰ βέλους διὰ μέσου τοῦ θώρακος εἰς τὸ στήθος, ὑπερθεν τοῦ μαστοῦ, ὥστε, ὡς λέγει ὁ Πτολεμαῖος, ἐξήρχετο ὄμοι μετὰ τοῦ αἵματος καὶ αἷρ. Ἐκχυθέντος ἀθροῦ τοῦ αἵματος, κατελήφθη ὁ Ἀλέξανδρος ὑπὸ ἰλίγγου καὶ λιποθυμίας. Ὁ Πευκέστας καὶ Λεοννάτος καλύπτουν τὸν Ἀλέξανδρον μὲ τὴν ἱεράν ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Ἰλιάδος Ἀθηνᾶς ληφθεῖσαν ἀσπίδα, ἣτις πάντοτε ἐφέρετο πρὸ αὐτοῦ εἰς τὰς μάχας. Πρὸ τῆς καταστάσεως αὐτῆς ἀγωνιῶντες οἱ στρατιῶται τοῦ

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 30, 11. Ἐδῶ συγχείει ὁ Ἀρριανὸς τὸν Τανάιν, ἐκβάλλοντα εἰς τὴν Μαιώτιν (Ἀζοφικὴ), μὲ ἄλλους.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 3, 3.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 23, 3.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 26, 1-4.

5. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 14, 4-6.

6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 19, 5.

7. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VI, 9, 3-6, 10, 1-4 καὶ 11, 1-2.

Ἀλεξάνδρου καὶ οἱ ἡγήτορες αὐτῶν, ἐκτὸς τοῦ τείχους εὕρισκόμενοι, μή τι πάθῃ ὁ βασιλεὺς τῶν, ἄλλοι μὲν τούτων ἀναρριχηθέντες εἰς τὸ τεῖχος δι' ἐμπηγνυομένων πασσάλων, ἄλλοι δὲ ἐπ' ἄλλων ἐπιβαίνοντες ρίπτονται ἐντὸς τοῦ τείχους καὶ ἀμέσως ἀνοίγεται ἡ πύλη τοῦ μεταπυργίου, ὅποτε εἰσορμοῦν οἱ Μακεδόνες, οἱ μὲν καλύπτοντες τὸν βασιλέα τῶν καὶ φονεύοντες ἀδιακρίτως καὶ γυναῖκας καὶ παιδιά τῶν ἐχθρῶν, οἱ δὲ μεταφέροντες ἔξω τοῦ τείχους τὸν Ἀλέξανδρον ἐπὶ τῆς ἀσπίδος κακῶς ἔχοντα, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ἂν ζῆ. Τὸ βέλος, ὡς λέγει ὁ Ἀρριανός, ἄλλοι μὲν ἀνέγραψαν ὅτι ἀφήρεσεν, ἀφ' οὗ διήνοιξε τὴν πληγὴν, ὁ Κριτόδημος, ἱατρὸς Κῆφος τοῦ γένους τῶν Ἀσκληπιαδῶν, ἄλλοι δὲ ὁ σωματοφύλαξ Περδίκκας, μὴ παρόντος ἱατροῦ, ἀφ' οὗ, ἐντολῇ τοῦ Ἀλεξάνδρου, διήνοιξε τὸ τραῦμα διὰ τοῦ ξίφους. Ὁ ἴδιος ὁμοῦ ὁ Ἀρριανός γράφει ὅτι περὶ τοῦ γεγονότος αὐτοῦ καὶ φῆμαι πολλαὶ ὑπάρχουν καὶ διαφοραὶ γνωμῶν.

Τὸ ριποκίνδυνον συναντῶμεν καὶ εἰς ἄλλους ἥρωας καὶ εἰς τοὺς ὀμηρικούς, ἰδίως εἰς τὸν Ἀχιλλέα. Ἀλλὰ τὸ ριποκίνδυνον τοῦ Ἀλεξάνδρου μᾶς καταπλήσσει. Διακατεχόμενος ὑπὸ πολεμικοῦ μένους ἐν ταῖς μάχαις καὶ ὑπὸ ἔρωτος πρὸς τὴν δόξαν, ἦτο ἀδύνατον νὰ συγκρατηθῇ πρὸ τῶν κινδύνων. Ὁ Νέαρχος λέγει ὅτι προεκινδύνευε πρὸ πάντων τῶν στρατιωτῶν καὶ δι' αὐτὸ ἐκακίζετο ὑπὸ τῶν φίλων του. Πλὴν ὁμοῦ, καίτοι ἐγνωρίζεν ὅτι εἶναι τοῦτο ἀληθές, ἐν τούτοις ἐστενοχωρεῖτο καὶ δὲν ἤθελε νὰ ἀφίσταται τῶν προσωπικῶν κινδύνων. Εἰς μάλιστα Βοιωτίας ἰδὼν τὸν Ἀλέξανδρον σκυθρωπὸν διὰ τὴν γενομένην πρὸς τοῦτον ἐπιτίμησιν εἶπεν, ὅτι τὰ κατορθώματα τὰ κάνουν οἱ ἄνδρες οἱ καὶ ὅστις δρᾷ, ἐπόμενον εἶναι νὰ διατρέξῃ κινδύνους¹. Συγκριμένως ἐν τῇ μάχῃ τῶν Γαυγαμήλων ὁ Ἀλέξανδρος ἰδὼν τὸ χάσμα, ποῦ εἶχεν ἀνοιχθῆ εἰς τὸ κέντρον τῆς παρατάξεως τοῦ Δαρείου, καὶ αὐτὸν τὸν Δαρεῖον ἀκάλυπτον, εἰσδύει εἰς τὸ χάσμα καὶ ὀρμᾷ μὲ τὸ ἵππικόν του κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ κέντρου καὶ μάλιστα κατ' αὐτοῦ τοῦ Δαρείου δρομαίως καὶ μὲ ἀλαλαγμούς, ἐπιδιώκων καὶ προσωπικὴν πρὸς τὸν Δαρεῖον ἀναμέτρησιν καὶ ἀδιαφορῶν διὰ τὴν ζωὴν του. Ὁ Δαρεῖος ὁμοῦ, ὅστις καὶ ἐκ τῆς μάχης τῆς Ἰσσοῦ ἦτο τρομοκρατημένος, ἔχων καὶ νῦν ἀντιμέτωπον αὐτὸν τοῦτον τὸν Ἀλέξανδρον, τρέπεται εἰς φυγὴν, συμπαρασύρας καὶ τὰ περὶ αὐτὸν τμήματα τῶν Περσῶν².

Ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἰνδῶν, ἐγγὺς τῶν Βαζίρων, ὑπάρχει ἡ Ἄορνος πέτρα, εἰς τὴν ὁποίαν κατέφυγον οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως αὐτῆς, φεύγοντες τὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου διωξίν. Διὰ τὴν Ἄορνον πέτραν ἐπεκράτει ἡ φήμη ὅτι οὔτε καὶ ὁ Ἡρακλῆς, υἱὸς τοῦ Διὸς, ἠδυνήθη νὰ κυριεύσῃ ταύτην. Εἶχε δ' αὕτη περιφέρειαν μήκους 200 σταδίων (37 χιλιομέτρων) καὶ ὕψος 11 σταδίων

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VI, 13, 4-5.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 14, 1-3.

(2.000 μέτρων). Διὰ ταύτην ὑπῆρχε μία μόνον ἀνάβασις χειροποίητος καὶ δύσκολος. Ὁ Ἀλέξανδρος ὁμοῦ ἀμιλλώμενος πρὸς τὸν Ἡρακλέα ἐπιτίθεται κατὰ τῆς ὀχυρᾶς ταύτης τοποθεσίας καὶ καταλαμβάνει ταύτην¹.

Τὸ ἀκαταπόνητον τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἡ ἀδιαφορία αὐτοῦ πρὸς τοὺς μόχθους καὶ τὰς ταλαιπωρίας ἐξάγεται οὐ μόνον ἐκ τῶν συνεχῶν ἐκστρατειῶν, αἰφνιδιαστικῶν ἐμφανίσεων του εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν καὶ τῶν σκληρῶν μαχῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ὄλων δυσχερῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ διὰ τῆς τῶν Γαδρωσῶν χώρας πορεία τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐπιστρέφοντος εἰς Σοῦσα καὶ Βαβυλῶνα, ἀπετέλεσε μεγάλην δοκιμασίαν, διότι ὑπῆρχεν ἔλλειψις τροφίμων καὶ ὕδατος². Κατὰ τοὺς συγγράψαντας τὰ κατ' Ἀλέξανδρον, ὅλοι ὁμοῦ αἱ ταλαιπωρίαί, ἃς ὑπέστη ὁ στρατὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Ἀσίαν, δὲν δύναται νὰ συγκριθοῦν μὲ τὰς διὰ μέσου τῆς Γαδρωσίας κακουχίας. Καὶ μάλιστα ἐλέγετο, ὅτι, ἐξ ὧν ἐπεχειρήσαν νὰ διέλθουν διὰ τῆς χώρας αὐτῆς, οὐδεὶς ἐσώθη. Μόνον ἡ Σεμίραμις κατάρθρωσε νὰ σωθῆ μετὰ εἴκοσι στρατιωτῶν ἐκ σύμπαντος τοῦ στρατοῦ τῆς. Ὁ Κῦρος Β', ὁ Καμβύσου, ἐλθὼν καὶ αὐτὸς εἰς τὴν χώραν αὐτήν, διὰ νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὰς Ἰνδίας, λόγῳ τῆς ἐρήμου καὶ τῆς ἐλλείψεως τῶν χρειωδῶν τοῦ στρατεύματος, ἀπόλωσε τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στρατοῦ του, περισώσας μόνον ἐπτὰ στρατιώτας³. Ἐκτὸς τῆς ἐλλείψεως τῶν ἐπιτηδείων καὶ τοῦ ὕδατος ἀπεδεκάτισε τὸν στρατὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὰ κτήνη αὐτοῦ ἡ μεγάλη θερμοκρασία καὶ τὸ βάθος τῆς πυρωμένης ἄμμου, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐβυθίζοντο τὰ κτήνη⁴. Πολλὰ τῶν ὑποζυγίων ἀπέσφαζον οἱ στρατιῶται δι' ἔλλειψιν τροφίμων, ἰσχυρίζομενοι ὅτι ἀπέθνησκον ἐκ δίψης ἢ ἐκ κοπώσεως⁵. Ὁ ἴδιος δὲ ὁ Ἀλέξανδρος ὑποφέραν ἐκ δίψης καὶ πορευόμενος πεζῇ, συνδιαταλαιπωρούμενος μετὰ τῶν στρατιωτῶν του, ὅταν τινὲς τούτων προσεκόμισαν ἐπὶ κράνους ὕδωρ εἰς αὐτόν, ἐπήνεσε μὲν τούτους, ἔχυσεν ὁμοῦ τὸ ὕδωρ ἐν ὄψει πάντων. Αὕτη καὶ μόνον ἡ πρᾶξις τοῦ Ἀλεξάνδρου χαρακτηρίζει τὴν καρτερίαν καὶ τὴν τέχνην τοῦ στρατηγεῖν τοῦ Ἀλεξάνδρου⁶.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐθεώρει ὡς τὸ πολυτιμότερον πάντων τὴν Ἰλιάδα, ἣν ἐγνώριζε κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ μνήμης⁷. Ἐφερε ταύτην μεθ' ἑαυτοῦ κατὰ τὴν εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείαν, ἔχων ἐκείνην ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιόν του⁸. Ἦτο θε-

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 28, 1 ἕως IV, 30, 4.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VI, 23, 1.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VI, 24, 1-3.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VI, 24, 4.

5. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VI, 25, 1.

6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VI, 26, 1-3.

7. Πλουτάρχ. Ἀλεξ. 26, 1-3. Δ. Κανατσούλη, Ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Χριστιανισμός, «Μακεδονικά», τ. 7 (1966-67), σ. 5.

8. Πλουτάρχ. Ἀλεξ. 8. Δ. Κανατσούλη, Ὁ Ἀλέξανδρος, ἐ.ά., τ. 7, σ. 5-6.

ματοφύλαξ τῶν παραδόσεων τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων. Οὐ μόνον ἠθελε νὰ ὁμοιωθῆ πρὸς τοὺς ἥρωας, ἀλλὰ καὶ νὰ υπερβάλη τοὺτους. Ὡς πρότυπον εἶχε τὸν Ἀχιλλεὺς καὶ τοῦτον τὸν τάφον ἐστεφάνωσε κατὰ τὴν ἄφιξίν του εἰς τὸ Ἴλιον, μακαρίσας αὐτὸν, διότι ἔτυχε τοῦ Ὁμήρου ὡς κήρυκος διὰ τοὺς μεταγενεστέρους¹. Ἦτο ἀκόρεστος εἰς τὴν ἀριστείαν καὶ τὰ μεγάλα ἔργα².

Δεῖγμα τῆς εὐτολμίας τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης, ποὺ εἶχεν εἰς τοὺς φίλους του, εἶναι καὶ τὸ ἐπεισόδιον τῆς Κιλικίας. Ἐν Ταρσῷ, κατὰ τὸν Ἀριστόβουλον, ὁ Ἀλέξανδρος ἠσθένησεν ἐξ ὑπερκοπώσεως. Ἄλλοι ὁμως λέγουσιν ὅτι ἐνόσησεν, ἐπειδὴ κάθιδρος καὶ πυρέσσων ἐκολύμβησεν εἰς τὸν Κύδνον ποταμόν. Συνεπεία τῆς νόσου αὐτῆς κατελήφθη ὑπὸ σπασμῶν, ὕψηλοῦ πυρετοῦ καὶ συνεχοῦς ἀγρυπνίας. Ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι ἰατροὶ ἐνόμιζον ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ζήσῃ, ὁ προσωπικὸς ἰατρός του Φίλιππος ὁ Ἀκαρνὰν ἔδωκεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον νὰ πῆη καθαρτικὸν φάρμακον, καθ' ὃν χρόνον εἶχε σταλῆ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἐκ μέρους τοῦ Παρμενίονος, προτρέποντος τὸν Ἀλέξανδρον νὰ φυλάττηται, διότι ὁ ἰατρός Φίλιππος εἶχε δωροδοκηθῆ ἐκ μέρους τοῦ Δαρείου, προκειμένου νὰ δηλητηριάσῃ αὐτόν. Ὁ Ἀλέξανδρος ὁμως κρατῶν ἀνά χεῖρας τὴν κύλικα, ἔδιδε συγχρόνως καὶ τὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν Φίλιππον. Καὶ ἐν ᾧ ἔπιπε τὸ φάρμακον, προσεῖχεν εἰς τὴν ἀταραξίαν τοῦ Φιλίππου, ἀναγιγνώσκοντος τὴν ἐπιστολὴν. Πάντως ὁ Ἀλέξανδρος ἐκαθάρθη διὰ τοῦ φαρμάκου, ἀππλλάγη ἐκ τῆς νόσου καὶ ὁ Φίλιππος καὶ οἱ περὶ τὸν Ἀλέξανδρον ἐπεισέθησαν ὅτι οὐ μόνον ὁ Ἀλέξανδρος ἀνύποπτος ἐτύγχανε πρὸς τοὺς φίλους, ἀλλ' ὅτι διέκειτο καὶ θαρραλέως πρὸς τὸν θάνατον³.

Δεῖγμα τῆς εὐτολμίας τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀποτελεῖ καὶ τοῦτο. Εἰς τὴν Γάζαν ὁ Ἀλέξανδρος ἔστησε τὸ στρατόπεδόν του εἰς τὸ μέρος, ὅπου τὸ τεῖχος ἐφαίνετο εὐπρόσβλητον. Οἱ μηχανοποιοὶ ὁμως ἐδήλωσαν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ κυριευθῆ τὸ τεῖχος διὰ τῆς βίας λόγῳ τοῦ μεγάλου ὕψους τοῦ χώματος. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀντέτεινε εἰς τοῦτο, εἰπὼν ὅτι πρέπει νὰ καταληφθῆ, ἔστω καὶ ἂν ἦτο δυσκολοκυρίευτον. Οὕτω θὰ καταπλήξῃ τοὺς ἐχθροὺς, νομίζων συγχρόνως ὅτι εἶναι αἰσχύνῃ δι' αὐτὸν νὰ λεχθῆ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ Δαρείου ὅτι κατέλιπε τοῦτο ἀκατάκτητον⁴.

Ἄρα οἱ ἀλλεπάλληλοι τραυματισμοὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὸ ριποκίνδυνον ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος προεκινδύνευεν εἰς τὴν μάχην, συνεπλέκετο εἰς τὰς πρώτας γραμμάς μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἔστιν ὅτε ὄρμα καὶ ἀκάλυπτος ὑπὸ τῶν φιλίων τμημάτων ἢ ὑπὸ τῶν ὑπασπιστῶν ἢ σωματοφυλάκων

1. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 12, 1. Δ. Κ α ν α τ σ ο ὕ λ η, Ὁ Ἀλέξανδρος, ἔ.ἀ., σ. 6.

2. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 19, 6.

3. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 4, 7-11.

4. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 26, 1-3.

του, παρέχων ἑαυτὸν παράδειγμα ἡρωϊσμοῦ, ἀφοβίας πρὸς τὸν θάνατον καὶ αὐτοθυσίας. Ἐπιπλέον καὶ τὰ λοιπὰ μνημονευθέντα περιστατικά ἐπιβεβαιῶν τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τὸν καλὸν θάνατον. Καὶ ἡ ιδιότης αὐτῆ χαρακτηρίζει τὸν ἄνδρειον, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀριστοτέλης¹ ὀρίζει: «Κυρίως δὲ λέγεται ἄνδρειος ὁ περὶ τὸν καλὸν θάνατον ἀδεῆς, καὶ ὅσα θάνατον ἐπιφέρει ὑπόγυια ὄντα τοιαῦτα δὲ μάλιστα τὰ κατὰ τὸν πόλεμον». Ὁ πόλεμος εἶναι τομεὺς κατ' ἐξοχὴν τοῦ ἀνδρείου καὶ ἡ ἀνδρεία πρωτίστη ἀρετὴ τοῦ πολεμιστοῦ. Ὑποδομὴ τῆς ἀνδρείας εἶναι τὸ θάρρος. Ὁ πολεμιστὴς, ὁ στρατιωτικὸς ἡγέτης διακατέχεται κατὰ βάσιν ἀπὸ τὸ θάρρος. Καὶ ἄλλοι τούτων ἀδιαφοροῦν πρὸς τὸν θάνατον ἐξ ἰδiosis καὶ ἢ ἐκ συνηθείας, ἄλλοι δὲ λόγφ φιλοδοξίας, φιλοπατρίας καὶ τιμῆς. Ἰδεατὴν μορφήν τοιοῦτου θάρρους ἔχει ὁ Ἀλέξανδρος καὶ λόγφ καταγωγῆς καὶ λόγφ ἰδiosis καὶ λόγφ μορφώσεως. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκ πατρὸς κατήγετο ἐκ τῶν Τημενιδῶν, ἀναγόντων τὴν ἀρχὴν τοῦ γένους αὐτῶν εἰς τὸν Ἡρακλέα, υἱὸν τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀλκμήνης, ἐκ μητρὸς ἐκ τῶν Αἰακιδῶν, τῶν ὁποίων γενάρχης ἦτο ὁ Αἰακός, υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Νύμφης Αἰγίνης. Συνεπῶς ἦτο διογενὴς καὶ ἡρωογενὴς. Ὡς διογενὴς ἦτο προστατευόμενος τῶν Θεῶν, ὡς ἄλλος Ἀχιλλεύς, ὡς ἡρωογενὴς εἶχε τὴν δύναμιν τοῦ Ἡρακλέους, παρ' οὐ οὐδεὶς ἐπιταχθεὶς ἄθλος ἐμεινεν ἀνεκτέλεστος. Τὸν προσφιλεῖ του ἵππον Βουκεφάλαν, ὅστις καὶ μέγας ἦτο καὶ γενναῖος, μόνος ὁ Ἀλέξανδρος ἵππευε καὶ μόνος οὗτος ἠδυνήθη νὰ δαμάσῃ αὐτόν. Ἐφερε δὲ οὗτος εἰς τὴν κεφαλὴν κατ' ἄλλους μὲν λευκὸν σημά, ἐν ᾧ ἦτο μέλας, κατ' ἄλλους δὲ κεφαλὴν βοῶς².

Προσετέθη εἰς τὰς ἀνωτέρω ἐγγενεῖς ιδιότητες καὶ ἡ μόρφωσις ἐκ μέρους τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐκτὸς τοῦ Ὀμήρου ἀσφαλῶς θὰ ἐδίδαξεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον τὸν Πίνδαρον, τοῦ ὁποίου ἦτο οἰκίαν κατὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Θηβῶν ἐσεβάσθη³, τὸν Ἡρόδοτον, παρ' οὐ ἔμαθε τὰ περὶ Αἰγύπτου καὶ Περσικοῦ κράτους, καὶ τοῦ Ξενοφῶντος τὴν Κύρου Ἀνάβασιν⁴ καὶ Κύρου παιδείαν, διότι ἐπεδείξατο ἐνδιαφέρον μέγαν διὰ τὸν τάφον τοῦ Ἰδρυτοῦ τοῦ Περσικοῦ κράτους⁵, ὅταν εὔρε τοῦτον «διορωρυγμένον καὶ σεσυλημένον»⁶.

1. Ἡθικ. Νικομ. Γ. 9, 1115α, 10.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 19, 5.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 9, 10. H. B e r v e, Das Alexanderreich, München 1926, τ. 2, σ. 70. Δ. Κανατσούλη, Ὁ Ἀλέξανδρος, ἔ.ά., σ. 6.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 7, 8-9 καὶ II, 8, 11. Δ. Α. Δασκαλάκη, Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Ἑλληνισμός, Ἀθήναι 1963, σ. 232-233 καὶ 327. Δ. Κανατσούλη, Ὁ Ἀλέξανδρος, ἔ.ά., σ. 6.

5. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VI, 29, 4-11.

6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VI, 29, 4.

Ἄναμφισβήτητοι εἶναι ἡ ἀποφασιστικότης, ἡ σταθερότης καὶ ἡ ἐπιμονὴ καὶ ἡ δύναμις τοῦ χαρακτήρος τοῦ Ἀλεξάνδρου. Συγκεκριμένως εἰς τὸν Γρανικὸν ποταμὸν ὁ Παρμενίων εἰσηγεῖται εἰς τὸν Ἀλέξανδρον νὰ ἀναμείνουν ἐστραπευδευμένοι ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ καὶ νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῶν Περσῶν τὴν χαρραυγὴν, πρὶν προφθάσουν νὰ συνταχθοῦν οὗτοι. Ἐπισημαίνει δὲ τὸ μεγάλον ἤρκος τῆς παρατάξεώς των, τὸ βάθος τοῦ ποταμοῦ εἰς τινα σημεῖα καὶ τὸ ἀπόκριμον τῶν ὄχθων τοῦ ποταμοῦ. Ὁ Ἀλέξανδρος ὁμως ἀπορρίπτει τὸ σχέδιον τοῦ Παρμενίωνος. Ὅμιλεῖ μετὰ περιφρονήσεως περὶ τῶν δυσχερειῶν τῆς διαβάσεως τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ καὶ ἐξαίρει τὸ ἰδικὸν του θάρρος, ἔναντι τῶν κινδύνων, καὶ τὴν ἀξίαν τῶν Μακεδόνων¹.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀφικόμενος εἰς Γόρδιον, ποθεῖ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν ἀκρόπολιν, νὰ ἴδῃ τὰ ἀνάκτορα τοῦ Γορδίου καὶ τοῦ υἱοῦ του Μίδα, τὴν ἄμαξαν αὐτοῦ καὶ τὸν δεσμὸν τοῦ ζυγοῦ τῆς ἀμάξης. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ὅστις θὰ ἔλυσεν τὸν δεσμὸν, αὐτὸς ἐπέπρωτο νὰ ἄρξῃ τῆς Ἀσίας. Ὁ δεσμὸς οὗτος συνίστατο ἐκ φλοιοῦ κρανέας καὶ τούτου δὲν διεκρίνοντο οὔτε ἡ ἀρχὴ οὔτε τὸ τέλος. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπειδὴ ἀπόρως εἶχεν εἰς τὴν λύσιν τοῦ δεσμοῦ, ἀπῆξιτο ὁμως καὶ νὰ μείνῃ ἄλυτος, ἵνα μὴ ἐπιζημία ἐντύπως σχηματισθῇ εἰς τὰ πλήθη, ἔλκει τὸ ξίφος καὶ ἀποκόπτει δι' αὐτοῦ τὸν δεσμὸν. Ὁ Ἀριστόβουλος ἀντιθέτως λέγει ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἀφήρεσε τὸν ἔστορα ἐκ τοῦ ρυμοῦ, ὅστις ἦτο πάσσαλος διαμπερῆς διὰ μέσου τοῦ ρυμοῦ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπηγήθειεν ὁ χρῆσμός καὶ ἐπεβεβαιοῦτο ἡ σύμφωνος θεία θέλησις διὰ βροντῶν καὶ φωτεινῶν μετεώρων. Ἐπομένως ὁ Ἀλέξανδρος θὰ ἐγένετο κύριος τῆς Ἀσίας διὰ τοῦ ξίφους².

Πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, πολιορκοῦντα τὴν Τύρον, προσέρχονται παρὰ Δαρείου πρέσβεις, ἀναγγέλλοντες ὅτι προσφέρει εἰς αὐτὸν ὁ Δαρεῖος 10.000 ταλάντων διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς μητρὸς, συζύγου καὶ τέκνων του, τὴν χώραν τὴν διαλαμβανομένην μεταξὺ τῆς Ἑλληνικῆς θαλάσσης καὶ τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ, τὴν κόρην του εἰς γάμον καὶ φιλίαν καὶ συμμαχίαν. Καὶ τῶν προτάσεων αὐτῶν τοῦ Δαρείου ἀνακοινωθείσων ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς συγκέντρωσιν τῶν ἑταίρων, ὁ Παρμενίων εἶπεν ὅτι, ἂν ἦτο Ἀλέξανδρος, θὰ ἐδέχετο τοὺς ὄρους αὐτοὺς πρὸς κατάπαυσιν τοῦ πολέμου καὶ ἀποφυγὴν τῶν περαιτέρω κινδύνων. Ὁ Ἀλέξανδρος ὁμως ἠρνήθη, εἰπὼν ὅτι καὶ αὐτὸς ἂν ἦτο Παρμενίων, θὰ ἐδέχετο. Ἐπειδὴ ὁμως εἶναι Ἀλέξανδρος, ἀπαντᾷ εἰς τὸν Δαρεῖον, ὅτι τὰ χρήματα καὶ ἅπαν τὸ Περσικὸν κράτος ἀνήκουν εἰς αὐτὸν καὶ ὅτι, ἂν ἤθελε νὰ νυμφευθῇ τὴν κόρην του, δὲν εἶχεν ἀνάγκην τῆς συγκαταθέσεώς του. Προέτρεψε δ' αὐτόν, ὅπως προσέλθῃ παρ' ἑαυτῷ καὶ τύχῃ

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 13, 1-6.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 3, 1-8.

τῆς ἐκ μέρους του φιλανθρωπίας¹. Καί ἡ ἀπάντησις αὐτῆ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐνέχει ἀποφασιστικότητα, ἐμμονὴν εἰς τὸ πρόγραμμά του καὶ αὐτοπεποιθῆσιν εἰς τὸ ἔργον του.

Κατὰ τὴν ἐν Γαυγαμήλοις μάχην ὁ Παρμενίων προέτεινεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον νὰ ἐπιτεθοῦν τὴν νύκτα κατὰ τῶν Περσῶν ἀπροσδοκῆτως, ὁπότε θὰ παραχθῆ σύγχυσις, ταραχὴ καὶ φόβος εἰς τοὺς ἐχθρούς. Ὁ Ἀλέξανδρος ὁμως ἀπήντησεν ὅτι δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ κλέψῃ τὴν νίκην, ἀλλ' ὅτι ἔπρεπε νὰ νικήσῃ ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἄνευ πανουργίας. Καὶ ἡ ἀπάντησις αὐτῆ τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν ἐνέχει καυχησιολογίαν, ἀλλ' ἀπεναντίας ἀπροσμέτρητον θάρρος ἐν κινδύνοις². Ἐπαινεῖται δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ ὁ Ἀλέξανδρος, διότι ἡ νυκτερινὴ αὐτῆ ἐπιθεσις παρεῖχε πλεονεκτήματα μὲν εἰς τοὺς Πέρσας, μειονεκτήματα δὲ εἰς τοὺς Μακεδόνας, διότι εἰς τοὺς πρώτους ἦτο φιλικὸν τὸ περιβάλλον καὶ γνώριμον τὸ ἔδαφος, εἰς δὲ τοὺς δευτέρους ἐχθρικὸν τὸ περιβάλλον καὶ ἄγνωστον τὸ ἔδαφος.

Ἀποφασιστικότητα, ἀλλὰ καὶ σκληρότητα λόγῳ πολιτικῆς προνοίας, ἐνέχουν καὶ αἱ κατωτέρω πράξεις τοῦ Ἀλεξάνδρου. Εὕρισκόμενος ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῶν Ζαραγγαίων, μαθάνει τὴν ἐναντίον του ἐπιβουλὴν τοῦ Φιλώτου, υἱοῦ τοῦ Παρμενίωνος, καὶ εἰσάγει τοῦτον εἰς δίκην ἐνώπιον τοῦ συμβουλίου τῶν Μακεδόνων. Συγκεκριμένως κατηγορήθη ὁ Φιλώτας ὅτι δὲν κατέστησε γνωστὴν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον συνωμοσίαν τινὰ, παρασκευαζομένην κατ' αὐτοῦ, καίτοι ἐφοῖτα δις τῆς ἡμέρας εἰς τὴν σκηνὴν αὐτοῦ. Τόσον ὁ Φιλώτας, ὅσον καὶ οἱ συνεργήσαντες, ἐφρονεῦθησαν δι' ἀκοντίων. Ἐπακολουθεῖ δὲ καὶ ὁ φόνος τοῦ Παρμενίωνος, εὕρισκομένου εἰς Μηδίαν, ὑπὸ τῶν στρατηγῶν Κλεάνδρου, Σιτάκου καὶ Μενίδου. Εἰς τὴν πρᾶξιν αὐτὴν προέβη ὁ Ἀλέξανδρος ἢ διότι ἐπίστευεν ὅτι συμμετεῖχεν εἰς τὴν συνωμοσίαν καὶ ὁ Παρμενίων ἢ διότι ἐσκέπτετο ὅτι τοῦ λοιποῦ θὰ ἦτο ἐπικίνδυνος³.

Τὸν Ἀλέξανδρον διὰ τὰς δουλοπρεπεῖς προσκυνήσεις τῶν αὐλοκολάκων του ἐπέκρινε καὶ ὁ Καλλισθένης ὁ Ὀλύνθιος, ἀνεπίδός τοῦ Ἀριστοτέλους, συσπουδαστῆς παρ' αὐτῷ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἱστοριογράφος, παρακολουθῶν τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Τούτου ἔνεκεν ὁ Ἀλέξανδρος ὀργισθεὶς ἢ πιστεύσας ὅτι μετεῖχε συνωμοσίας ἔδесе τοῦτον χειροπέδαις καὶ περιήγαγεν εἰς τὸ στράτευμα διαρκῶς δεδεμένον, ἕως ὅτου ἀπέθανε. Κατὰ τὸν Πτολεμαῖον τὸν Λάγου ὁ Καλλισθένης βασανισθεὶς καὶ κρεμασθεὶς ἔθανεν⁴.

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 25, 1-3. Πρβλ. καὶ Πλουτ. Ἀλέξ. 29.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 10, 1-4.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 26, 1-4.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 10, 1 ἕως IV, 14, 3.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐν ᾧ ἡτοιμάζετο νὰ διαβῆ τὸν Ὑφασιν ποταμόν, ὁ στρατός του ἐκδηλώνει τὴν δυσθυμίαν του¹ διὰ τὴν ἀτέρμονα ἐκείνην ἐκστρατείαν. Πολλαὶ δὲ συγκεντρώσεις ἐντὸς τοῦ στρατεύματος ἐγένοντο, ἐν αἷς ἐξεδηλοῦτο ἡ δυσαρέσκειά του. Πρὸς τοῦτο ὁ Ἀλέξανδρος συνεκάλεσεν εἰς σύσκεψιν τοὺς ἀρχηγούς τῶν τάξεων, πρὸς οὓς ὁμιλήσας ἐτόνισε μεταξύ ἄλλων ὅτι ἡ ὑπολειπομένη χώρα μέχρι τοῦ Γάγγου ποταμοῦ καὶ τῆς Ἀνατολικῆς θαλάσσης δὲν εἶναι μεγάλη οὐδὲ ἡ ἀπόστασις μακρά. Ἀπὸ τοῦ Περσικοῦ κόλπου θὰ γίνῃ ὁ περίπλους τῆς Ἀφρικῆς μέχρι τῶν Ἡρακλείων στηλῶν. Ὅλη ἡ Λιβύη, ἐντεῦθεν τῶν Ἡρακλείων στηλῶν, θὰ γίνῃ ἰδικῶν των, ὅπως ἔγινε καὶ ἡ Ἀσία. Ἄν ὁμως ἐπιστρέψουν, φοβεῖται μήπως ἐπαναστατήσουν τὰ ὑποτεταγμένα ἔθνη, ὁπότε οἱ μόχθοι καὶ αἱ τλαιπωρίαι των θὰ ἀποβοῦν εἰς μάτην. Ἀντιθέτως, ἂν ὑποτάξουν τὴν Ἀσίαν, θὰ ἀποστείλῃ εἰς τὰς πατρίδας των, εἰς Ἑλλάδα, ὅσους θέλουν νὰ ἐπιστρέψουν ἢ θὰ τοὺς ὀδηγήσῃ ὁ ἴδιος. Ὅσοι θέλουν νὰ μείνουν ἐν Ἀσίᾳ, ἐτόνισε, θὰ κάμῃ νὰ ζηλεύουν τούτους οἱ ἀναχωροῦντες². Εἰς τὸν Ἀλέξανδρον μετὰ μακρὰν σιγὴν τῶν ἀρχηγῶν τῶν μονάδων ἀπήντησεν ὁ Κοῖνος ὁ Πολεμοκράτους, ἡγεμὼν τῆς Ἐλιμιώτιδος τάξεως (τῶν πεζεταίρων) ἀπὸ τοῦ 336 π.Χ. - 331 π.Χ. διὰ τῶν ἐξῆς περιληπτικῶς: «Βασιλεῦ, πόθος ὄλου τοῦ στρατοῦ εἶναι νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν οἰκίαν γῆν, ἵνα ἴδῃ γυναῖκας καὶ παῖδας. Μὴ ὀδηγήσῃς τὸν στρατὸν μακρύτερα χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, διότι δὲν θὰ τὸν ἔχῃς πλέον ὁμοιον, ὅπως πρὶν, εἰς τοὺς κινδύνους. Ὅταν ὁμως ὁ ἴδιος ἐπιστρέψῃς εἰς τὴν πατρίδα σου, ἂν τὸ νομίζῃς ὀρθόν, καὶ ἀφ' οὗ βάλλῃς εἰς τάξιν τὰ Ἑλληνικὰ πράγματα καὶ μεταφέρῃς τὰς νίκας τὰς πολλὰς καὶ μεγάλας εἰς τὴν πατρικὴν σου οἰκίαν, τότε πλέον νὰ ἐτοιμάσῃς καὶ ἀποστείλῃς ἄλλο ἐκστρατευτικὸν σῶμα, ἐντελὸς νέον, εἴτε θέλεις ἐναντίον τῶν Ἰνδῶν, ποὺ κατοικοῦν πρὸς ἀνατολάς, εἴτε θέλεις εἰς τὸν Εὐξεινον πόντον, εἴτε τέλος ἐναντίον τῆς Καρχηδόνας καὶ περαιτέρω ταύτης εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Ταῦτα ἀνήκουν εἰς τὴν ἰδικὴν σου αὐτοβουλίαν πλέον νὰ ὀργανώσῃς. Θὰ σὲ ἀκολουθήσουν δὲ οἱ Μακεδόνες καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, νέοι πλέον ἀντὶ γερόντων καὶ ἀκμαῖοι ἀντὶ κεκμηκότων, πολλῶ δὲ μᾶλλον ὅταν ἴδωσιν ὅτι ἔχουν ἐπανελθεῖ εἰς τὰς οἰκίας των καὶ εἶναι πλούσιοι ἀντὶ πτωχῶν καὶ ἐνδοξοὶ ἀντὶ ἀφανῶν. Καὶ σοῦ μὲν ὄντος ἀρχηγοῦ τοῦ στρατοῦ, οὐδένα φόβον ἐμποιοῦν οἱ ἐχθροί. Ὅσα ὁμως ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν θέλησιν τῶν θεῶν καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς πολεμικὰς πράξεις εἶναι ἀπροσδόκητα εἰς τοὺς ἀνθρώπους, κατ' οὐδένα τρόπον ἐνδέχεται νὰ τὰ ἀποφύγουν»³.

Ὁ Ἀλέξανδρος ὁμως «ἀχθεσθεῖς τῇ Κοίνου παρρησίᾳ

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 25, 2.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 25,3 ἕως V, 26, 8.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 27, 1.

καὶ τῷ ὄκνῳ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων», διέλυσε τὴν συγκέντρωσιν, ἀπαντήσας ὅτι θὰ προχωρήσῃ μόνος καὶ ἄς τὸν ἀκολουθήσουν ὅσοι θέλουν. Ἄς ἀναγγείλουν εἰς τοὺς οἰκείους τῶν ὅτι ἐγκατέλειψαν τὸν βασιλεῖα τῶν. Παρεμβαίνει τότε ὁ Πτολεμαῖος, ὁ ὁποῖος ἀναγγέλλει ὅτι αἱ γενόμενα θυσία διὰ τὴν πρόσω ἐκστρατεῖαν δὲν ἀπέβησαν καλῶς καὶ συνεπῶς ὅλα δηλώνουν ὅτι δέον νὰ ἐπιστρέψουν. Ὁ Ἀλέξανδρος δέχεται τὴν ἐπιστροφὴν καὶ οἱ στρατιῶται φωνάζουν μετὰ χαρᾶς καὶ διαδηλοῦν παντοιοτρόπως τὸν ἐνθουσιασμόν τῶν¹.

Τοῦ Ἀλεξάνδρου θυσιάζοντος εἰς τοὺς Διοσκούρους, τινὲς τῶν παρόντων Μακεδόνων χάριν κολακείας ὑπεστήριξαν ὅτι τὰ Ἀλεξάνδρου ἔργα εἶναι ὑπέρτερα τῶν τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῶν Διοσκούρων. Ὁ Κλεῖτος τότε ἐξεδήλωσε τὴν ἀγανάκτησίν του, διότι ὁ Ἀλέξανδρος ἀπῆτει νὰ λατρεύουν αὐτὸν ὡς θεόν, νὰ ὑπερτιμοῦν τοῦτον καὶ αὐτῶν τῶν ἡρώων καὶ νὰ δέχεται παντοειδεῖς κολακείας. Ἐπεῖπε δὲ ὅτι αἱ ἐπιτυχίαι δὲν ὀφείλονται εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, ἀλλὰ εἰς τοὺς Μακεδόνας, ὅτι τὰ Φιλίππου ἔργα εἶναι ἀνώτερα τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ὅτι εἰς τὸν Γρανικὸν ποταμὸν ἐσώθη ὁ Ἀλέξανδρος παρ' ἐκείνου. Τότε ὁ Ἀλέξανδρος ἀρπάσας κατ' ἄλλους μὲν τὴν λόγχην, κατ' ἄλλους δὲ μίαν σάρισσαν ἐφόνευσεν αὐτόν. Πλὴν ὁμως συνησθάνθη τὴν ἐγκληματικῶς ἀγνώμονα πράξιν του καὶ ἐπεδίωξε νὰ αὐτοκτονήσῃ, ἀλλὰ συνεκροτήθη ὑπὸ τῶν φίλων του. Ἄλλοι συγγραφεῖς, ὡς γράφει ὁ Ἀρριανός, λέγουν ὅτι, ἀφ' οὗ ἐπεσεν εἰς τὴν κλίνην του ὁ Ἀλέξανδρος, ἐθρήνηει καὶ ἐκάλει ὀνομαστὶ καὶ τὸν Κλεῖτον καὶ τὴν ἀδελφὴν του Λανίκην, ἡ ὁποία τὸν ἀνέθρεψε καὶ εἰς τὴν ὁποίαν καλὰ τροφεία ἐπλήρωσεν, ἐφ' ὅσον τοὺς μὲν υἱοὺς τῆς, μαχομένους χάριν τοῦ Ἀλεξάνδρου, εἶδε φονευομένους, αὐτὸς δ' ὁ Ἀλέξανδρος ἔκτανε διὰ τῆς χειρὸς του τὸν ἀδελφόν τῆς. Ἀποκαλῶν δ' ὁ Ἀλέξανδρος τὸν ἐαυτόν του φονέα τῶν φίλων ἔμεινεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἄσιτος καὶ ἄποτος, ἀπέχων πάσης ἄλλης φροντίδος τοῦ σώματος². Εἶναι γεγονός ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἐδέχετο τὰς κολακείας παρὰ τῶν ὑπηκόων του χάριν πολιτικῆς σκοπιμότητος. Εἶναι ὁμως ἐξ ἴσου ἀληθὲς ὅτι ἦτο καὶ εὐερέθιστος λόγῳ τῶν μεγάλων εὐθυνῶν του καὶ τῶν ταλαιπωριῶν, ἃς ὑπέστη.

Διὰ τῆς ἀποφασιστικότητος, τῆς ταχύτητος εἰς τὸ λαμβάνειν ὀρθὰς ἀποφάσεις καὶ ἐκτελεῖν αὐτάς ὁ Ἀλέξανδρος εἶναι ἀπῆλλαγμένος τῆς τυραννίας καὶ τῶν ἀμφιβολιῶν ἢ τῶν δισταγμῶν. Ἡ ἀποφασιστικότης εἶναι χαρακτηριστικὴ ἰδιότης τῶν ἰσχυρῶν πνευμάτων καὶ τῶν σπινθηροβόλων³, ὡς εἶναι ὁ Ἀλέξανδρος. Ὑπ' αὐτάς τὰς προϋποθέσεις πρέπει νὰ κριθοῦν τὰ

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 28, 1 ἕως V, 29, 1.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 8, 1-9 καὶ IV, 9, 1-4.

3. Carl von Clausewitz, Φιλοσοφία τοῦ πολέμου, Μετάφρασις Γ. Γαζή, Ἀθήναι 1960, σ. 71-72.

μνημονευθέντα γεγονότα, ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα, τὰ ὅποια θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν ἐκ τῆς Ἀρριανοῦ Ἀναβάσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Συμπάρεδρος ἰδιότης εἰς τὴν ἀποφασιστικότητα τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι ἡ σταθερότης. Εἶναι terra incognita ἢ μεταβολὴ καὶ ροὴ πεποιθήσεων διὰ τὸν Ἀλέξανδρον. Ἡ σταθερότης τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὰς ἀποφάσεις εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς λογικῆς καὶ τῆς θείας βουλῆσεως, ἐξηγουμένης διὰ τῶν θουσιῶν καὶ τῆς ἐπισκέψεως τῶν ναῶν καὶ τῶν μαντείων¹.

Οἱ φόνοι τοῦ Φιλώτου, Παρμενίωνος, Κλεΐτου καὶ Καλλιस्थένους δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀσταθείας χαρακτῆρος καὶ ἐπιπολαίας κρίσεως. Ὁ Ἀλέξανδρος συνέλαβε μεγαλοῦργόν σχέδιον. Ἡθέλησε νὰ ὑλοποιήσῃ τὴν ἰδέαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ², νὰ ἐξαλείψῃ τὸν ἐκ τῶν βαρβάρων κίνδυνον, νὰ ἐξημερώσῃ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ καταστήσῃ τὸν βίον αὐτῶν ἀνθρωπινώτερον διὰ τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ὅστις, ὡς γνωστόν, προπαρεσκεύασε τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ³.

Ἡ ἀπόφασις τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὸν Ὑφασιν ποταμὸν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Βαβυλῶνα, ἀκολουθῶν τὴν γνώμην τῶν στασιασάντων στρατιωτῶν του, δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀσταθείας χαρακτῆρος καὶ μεταβολῆς πεποιθήσεων. Ὁ Ἀλέξανδρος εὐρέθη πρὸ τοῦ μεγαλυτέρου διλήμματος τῆς ζωῆς του, νὰ προχωρήσῃ πέραν τοῦ Ὑφάσιος ποταμοῦ παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ στρατοῦ τοῦ ἢ νὰ ἐπιστρέψῃ οἴκαδε συμφῶνως πρὸς τὴν θέλησιν τούτου, τὸν ὅποιον τόσον ἠγάπα καὶ εἰς τὸν ὅποιον ὤφειλε τόσον πολλά. Ὑπήκουσεν εἰς τὴν σκληρὰν λογικὴν, ἵνα μὴ ἀπολέσῃ τὴν πειθαρχίαν τοῦ στρατοῦ του, τὴν ἀγάπην καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν αὐτοῦ δι' ἑαυτόν. Ὑπήκουσεν καὶ εἰς τὸ θεῖον⁴, ἄνευ τῆς θελήσεως τοῦ ὁποίου οὐδὲν ἔδρα. Μετὰ τὴν μάχην τῶν Γαυγαμήλων (πυρπόλησις Περσεπόλεως), μεταλλαγὰ ἐπῆλθον εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἀπομακρύνεται οὗτος τῆς πανελληνίου ιδέας καὶ τῶν ἀποφάσεων τοῦ συνεδρίου τῆς Κορίνθου. Θεωρεῖ ὅτι τερματίζει τὴν ἐκστρατείαν ὡς στρατηγὸς αὐτοκράτωρ τοῦ συνεδρίου καὶ μεταβάλλει στάσιν ἔναντι αὐτοῦ⁵. Τότε ἀνακηρύσσεται ὑπὸ τοῦ στρατοῦ βασιλεὺς τῆς Ἀσίας. Διαφοροποιεῖται ὡς πρὸς τὰς σκέψεις τοῦ Ἰσοκράτους⁶. Πάντως οὐδέποτε ὁ Ἀλέξανδρος ὥρισε ἐκ τῶν προτέρων ὅτι θὰ κινηθῇ μόνον ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν

1. Εὐαγ. Σδράκα, Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ὡς υἱὸς τοῦ Ἀμμωνος-Διὸς, Θεσσαλονίκη 1971, σ. 58-59.

2. Π. Σκουφάκη, Ἡ πανελληνίος ἰδέα κ.λ. «Μακεδονικά», τ. 11(1971), σ. 69-70.

3. Δ. Κανατσούλη, Ὁ Ἀλέξανδρος, ἑ.ά., σ. 26-29.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 28, 4.

5. Bl. W. Wilcken, Griechische Geschichte, München-Berlin (ἔκδ. 3η), 1931, σ. 179. Fischer, Weltgeschichte, τ. 5ος, σ. 296 κ.έ. Bengtson, Griechische Geschichte, München 1950, σ. 324 κ.έ. Ἀπ. Δασκαλάκη, ἑ.ά., σ. 80.

6. Ἰσοκρ. Φίλιπ. 119-126.

ἀποφάσεων τοῦ πανελληνίου συνεδρίου τῆς Κορίνθου. Ὁ ἀρχιστράτηγος δὲν δύναται ἐκ τῶν προτέρων νὰ προσδιορίσῃ μέχρι ποίου σημείου ἑδαφικῶν κατακτήσεων θὰ φθάσῃ κατανικῶν τὸν ἐχθρόν. Στόχος τοῦ ἀρχιστρατήγου εἶναι ἡ συντριβὴ καὶ ὁ ἀφοπλισμὸς τοῦ ἐχθροῦ. Πέραν τούτου ὁμοῦ πολιτικῶς ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε καθορίσει διαδοχικοὺς στόχους διὰ τῆς ἀλληλοδιαδόχου ἐπιτυχίας ἐνὸς ἐκάστου τούτων, τελευταῖος τῶν ὁποίων ἦτο ἡ οἰκουμενικότης τοῦ ἑλληνισμοῦ. Τὴν οἰκουμενικότητα καὶ τὸν κοσμοπολιτισμὸν ἐδιδάχθη παρὰ τῶν Κυνικῶν¹ ὁ Ἀλέξανδρος καὶ διὰ τοῦτο δὲν θὰ ἔπαυε προελαύνων ἢ μαχομένος, πρὶν ὑπαγάγῃ ὑπὸ τὸ κράτος του τὸ ἀνθρώπινον γένος². Ὁ Ἀλέξανδρος ἤθελε νὰ γίνῃ ὁ Ἑλληνισμὸς καθολικὸν ἀγαθὸν Εὐρώπης, Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς³. Ἄλλ' οἱ πολιτικοὶ στόχοι ἐν πολέμῳ προϋποθέτουν συντριβὴν τοῦ ἐχθροῦ, ἐκμηδένισιν, παράδοσιν ἄνευ ὄρων καὶ ἀφοπλισμὸν. Τοιοῦτόν τι ὁμοῦ δὲν ἐγένετο οὔτε μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἰσσοῦ οὔτε μετὰ τὴν μάχην τῶν Γαυγαμήλων, διότι μετὰ ταύτην ὁ Δαρεῖος ἔφυγε διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἀντίστασιν. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τούτου ἡγήθη τῆς ἀντιστάσεως ὁ Βῆσσος⁴ καὶ μετὰ τοῦτον ὁ Πῶρος⁵. Ἐκτὸς τούτου ὁ Ἀλέξανδρος ἐνόμιζεν ὅτι προχωρῶν πέραν τοῦ Ὑφάσιου ποταμοῦ δὲν εἶχε νὰ διανύσῃ μεγάλην ἀπόστασιν μέχρι τοῦ Γάγγου ποταμοῦ καὶ τῆς Ἀνατολικῆς θαλάσσης. Συνεπῶς ἡ Ἀνατολικὴ θάλασσα θὰ ἦτο τὸ τέρμα τῆς πρὸς ἀνατολὰς ἐκστρατείας του, ὅποτε θὰ ἠκολούθει ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ὑπολοιποῦ μέρους τοῦ μεγαλεπήβολου σχεδίου του⁶ μετὰ τὴν εἰς Βαβυλῶνα ἀνάπαυσιν καὶ ἐτοιμασίαν τοῦ στρατοῦ⁷.

Ἡ ἐνεργητικότης τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι ὑπεράνθρωπος. Περιτρέχει τὴν Βαλκανικὴν μὲ τὴν Μακεδονικὴν φάλαγγα. Ἐπιβάλλει τὴν ὑποταγὴν ἢ ταπεινώσιν εἰς τοὺς λαοὺς αὐτῆς. Οἱ βόρειοι γείτονες τῆς χώρας του τρέμουν ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ μόνον. Ἐντὸς δέκα τριῶν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς Ἐορδαίας εἰσβάλλει εἰς τὴν Βοιωτίαν⁸, διανύων ὑπὲρ τὰ 30 χιλόμετρα ἡμερησίως καὶ συνεχῶς. Διαρκῶς εἶναι πορευόμενος καὶ ἐπιτιθέμενος, ὀρμῶν καὶ μαχομένος. Ἡσυχία καὶ ἀνάπαυλα σωματικὴ καὶ ψυχικὴ δι' αὐτὸν δὲν ὑπάρχει. Ὑπάρχει μόνον ταχεῖα κίνησις καὶ αἰφνιδιασμὸς.

1. U. W i e l c k e n, Alexandre le grand, (Payot) Paris 1952, σ. 24-25. Π. Σ κ ο υ φ ά κ η, ἔ.ά., σ. 111.

2. Κ. Π α π α ρ ρ η γ ο π ο ὄ λ ο υ, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθους, ἐκδοσις ἕκτη, Ἀθήναι 1932, τ. 3, σ. 116.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 26, 1-3 καὶ VII, 15, 5. καὶ VII, 19, 1. Π. Σ κ ο υ φ ά κ η, ἔ.ά., σ. 103.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 28, 8 ἕως III, 30, 5.

5. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 8, 4 ἕως VI, 2, 1.

6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 26, 1-3.

7. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 19, 6.

8. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 7, 5-6.

Οὕτως ἀφαιρεῖ τὴν πρωτοβουλίαν ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν πρὸς δημιουργίαν ἐπιθέσεως καὶ τὸν ἀναγκάζει διαρκῶς εἰς ἄμυναν, χωρὶς εἰς τοῦτο ὁ ἐχθρὸς νὰ ἔχη εἰς τὴν διάθεσίν του καὶ τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον.

Ἡ ἐτοιμότης τοῦ στρατιωτικοῦ πνεύματος τοῦ Ἀλεξάνδρου καταφαίνεται εἰς τὰς ἀκολούθους μεταξὺ τῶν ἄλλων περιπτώσεις. Ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τὴν ἐν τῷ Γρανικῷ ποταμῷ μάχην, ἐπιθυμῶν νὰ στερήσῃ τὸν Περσικὸν στόλον πασῶν τῶν βάσεών του, στρέφεται πρὸς τὰ παράλια τῆς Μυσίας, Λυδίας, Καρίας καὶ Λυκίας. Εἶτα στρέφεται πρὸς τὰ μεσογειότερα, τὴν Φρυγίαν καὶ Καππαδοκίαν, διὰ νὰ ἐξουδετερώσῃ ὀχυρὰς θέσεις, ὅπως ἦτο τὸ Γόρδιον, καὶ νὰ ἀσφαλίσῃ τὰ νῶτά του καὶ τὰς συγκοινωνίας πρὸς τὰ μετόπισθεν. Κατέρχεται καὶ πάλιν εἰς τὰ παράλια τῆς Κιλικίας. Μετὰ δὲ τὴν μάχην τῆς Ἴσσοῦ καταλαμβάνει τὴν Σιδῶνα, Τύρον, Γάζαν καὶ ὅλα τὰ παράλια τῆς Αἰγύπτου. Οὕτω πλέον ἐξουδετερώνει πάντα κίνδυνον, προερχόμενον ἐκ τοῦ Περσικοῦ ἢ Φοινικικοῦ στόλου. Αὐτὸ ἦτο καὶ τὸ πρῶτον μέρος τοῦ θαρραλέου καὶ στρατηγικωτάτου σχεδίου τοῦ Ἀλεξάνδρου, νὰ προελάσῃ ραγδαίως εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, καταλαμβάνων ὀλόκληρον τὴν δυτικὴν παραλίαν αὐτῆς καὶ τὰ παράλια τῆς Αἰγύπτου, ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρι τῆς Ἀλεξανδρείας, διὰ νὰ στερήσῃ τοὺς Πέρσας πάσης δυνατότητος νὰ ὀργανώσουν καὶ νὰ διατηρήσουν ναυτικὴν δύναμιν, ἱκανὴν νὰ διακόψῃ τὰς μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπικοινωνίας τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ νὰ ἀνακόψῃ τὴν προέλασιν αὐτοῦ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας καὶ νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου οἱ Σπαρτιᾶται ἐπανεστάτησαν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι συνεκρατοῦντο ὑπὸ φόβου. Τὸ δεύτερον μέρος ἦτο, ἀπηλλαγμένους τοῦ ἐφιάλτου τοῦ Περσικοῦ στόλου, νὰ συντρίψῃ τὸν Περσικὸν στρατὸν καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀντίστασιν, καὶ νὰ κατακτήσῃ τὴν Περσικὴν αὐτοκρατορίαν¹.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀποφύγει θεία συγκυρία καὶ τὸν ἐκ τοῦ Μέμνονος τοῦ Ροδίου ἐπαπειλούμενον κίνδυνον. Οὗτος ἠττηθεὶς εἰς Ἀλικαρνασσὸν παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἀναλαβὼν τὴν ἐξουσίαν παντὸς τοῦ ναυτικοῦ παρὰ τοῦ βασιλέως Δαρείου καὶ ὄλων τῶν παραθαλασσίων μερῶν, ἀποφασίζει νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ λοιπὴν Ἑλλάδα. Πρὸς τοῦτο ἐκυρίευσεν τὴν Χίον καὶ προσέβαλε τὴν Λέσβον. Οἱ Μυτιληναῖοι ὅμως δὲν παραδίδονται. Ἐν τῷ μεταξὺ νοσήσας ἐν Λέσβῳ ἀπέθανεν. Καὶ οὕτω ἀπέτυχεν τὸ Ἀννίβειον σχέδιον αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅπως ἀπέτυχεν καὶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἰσηγήθη εἰς τὸ συμβούλιον τῶν στρατηγῶν τοῦ Δαρείου πρὸ τῆς μάχης τοῦ Γραβικοῦ ποταμοῦ².

1. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 17, 1-4. Βλ. Graf Vork von Wartenburg, Kürze übersicht der Feldzüge Alexanders des Grossen, 1897, σ. 31 κ.ε.

2. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 1, 1-3.

Ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Μιλήτου διαλύει τὸν Ἑλληνικὸν στόλον καὶ ἐλλείπει χρημάτων καὶ διότι δὲν ἦτο ἀξιόμαχος. Ἐπ' οὐδενὶ τρόπῳ ἤθελε νὰ διακινδυνεύσῃ ἀποτυχίαν τινά, ἔστω καὶ εἰς τὸ ναυτικόν, τοῦ ὁποίου δὲν ἠγεῖτο προσωπικῶς. Ἐκτὸς τούτου, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, καταλαμβάνων τὰς παραλίους πόλεις τῆς Ἀσίας ἀποσυνθέτει τὸ Περσικὸν ναυτικόν. Καὶ αὐτὸς ἦτο ὁ νοῦς τῆς ἐκστρατείας του μέχρι τῆς μάχης τῆς Ἴσσοῦ¹.

Τὴν στρατιωτικὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Ἀλεξάνδρου ὡς πρὸς τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ στρατηγικοῦ ἔλιγμοῦ θαυμάζομεν κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν κυριωτέρων καὶ ἀποφασιστικωτέρων μαχῶν. Συγκεκριμένως εἰς τὸν Γρανικὸν ποταμὸν ὁ Ἀλέξανδρος ἠγούμενος τοῦ δεξιοῦ κέρατος, τοῦ τμήματος κρούσεως τῆς στρατιᾶς, καθώρισεν ἐπακριβῶς τὸ ἀσθενὲς σημεῖον τῆς ἐχθρικής παρατάξεως, τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ κέντρον ταύτης, λόγῳ τῆς ἐνισχύσεως τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος τῶν Περσῶν πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ δεξιοῦ κέρατος τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ Ἀλέξανδρος διατάξας τὸν Παρμενίωνα, ὀδηγοῦντα τὸ ἀριστερὸν κέρας τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως, νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ δεξιοῦ κέρατος τῶν Περσῶν, ἐμβαίνει ὁ ἴδιος εἰς τὸν ποταμὸν, ὥστε τὰ ἀκολουθοῦντα τὸ πρῶτον τμήμα, ὅπερ εὐθυγραμμίσθη πρὸς τὸ ἀριστερὸν τοῦ ἐχθροῦ κέρατος, τμήματα νὰ προωθοῦνται εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην τοῦ ποταμοῦ ἀριστερώτερα τούτου τοῦ πρώτου τμήματος, πρὸς τὴν φορὰν τοῦ ποταμοῦ, σχηματίζοντα λοξὴν κατεύθυνσιν², ἵνα μὴ ἐκτεθῇ τὸ πλευρόν των εἰς τὸν ἐχθρὸν καὶ ἵνα ἐπιτεθῇ διὰ τούτων εἰς τὸ ἀσθενὲς κέντρον τῆς ἐχθρικής παρατάξεως. Ὅντως ὁ Ἀλέξανδρος ἀντιληφθεὶς ὅτι τὸ κέντρον τῆς ἐχθρικής παρατάξεως, ἀποτελουμένης ἐξ ἵππικοῦ, τοῦ πεζικοῦ Ἑλληνικοῦ μισθοφορικοῦ σώματος ὄντος ὀπισθεν τοῦ ἵππικοῦ, ἦτο ἀσθενὲς λόγῳ τῆς ἐνισχύσεως τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος τῶν Περσῶν, ἀντιμετωπίζοντος τὸ δεξιὸν κέρας τῶν Μακεδόνων, ἐπετέθη ἐναντίον αὐτοῦ, ὅπερ ὑποχώρησαν πρὸ τῆς θυελλώδους ὀρμῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, παρέσυρε καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ὄλης παρατάξεως τοῦ Περσικοῦ ἵππικοῦ εἰς ἄτακτον φυγὴν. Πλὴν ὁμοῦ ὁ Ἀλέξανδρος δὲν συνεχίζει ἐπὶ μακρὸν τὴν καταδίωξιν τοῦ διαλυθέντος ἐχθρικοῦ ἵππικοῦ, ἀλλὰ δι' ὄλης τῆς δυνάμεώς του καὶ διὰ τῆς τοῦ Παρμενίωνος ἀκόμῃ ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ μισθοφορικοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον, κατέχον τὰ ὀπισθεν τοῦ ποταμοῦ δεσπίζοντα ὑψώματα, ἔμεινεν ἀμέτοχον τῆς μάχης ἀπὸ ἐκπληξιν μᾶλλον τοῦ ἀνεπίστου συμβάντος παρά ἀπὸ ὀριμον σκέψιν. Ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ὁ Ἀλέξανδρος κατακόπτει ὀλόκληρον τὸ Ἑλληνικὸν μισθοφορικὸν σῶμα, πλὴν 2.000 αἰχμαλώτων. Καὶ τὸ ἀποτέ-

1. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 20, 1.

2. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 14, 7. «Στρατιωτ. Ἐγκυκλοπ.», Ἀρχαία Ἑλλάς, τ. 1, σ. 203-205.

λεσμα ἐπέτυχεν ὁ Ἀλέξανδρος μὲ ὀλιγαριθμοτέρας δυνάμεις, ὑπερτέρας ὅμως εἰς ἔμφυχον καὶ ἄψυχον ὕλικόν, ἐφαρμόσας τὸ δόγμα τοῦ στρατηγικοῦ ἐλιγμοῦ, εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ὁποίου ἦτο ἀνυπερβλήτος¹.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκ Ταρσοῦ πορεύεται εἰς Ἀγγιάλον, Σόλους καὶ Μαλλόν. Ὁ Δαρεῖος ἀντιθέτως κινούμενος καὶ διαβάς τὰς Ἀμανικὰς πύλας προχωρεῖ εἰς Ἴσσον καὶ χωρὶς νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸς βαδίζει εἰς τὰ νῦτα τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐκεῖ ὄσους, ἀσθενεῖς ὄντας, εὐρίσκει ἐκ τῶν Μακεδόνων ὁ Δαρεῖος, βασανίζει σκληρῶς καὶ τέλος φονεύει. Ὁ Ἀλέξανδρος ὡς μεγαλοφυῆς στρατηγὸς ἐκμεταλλεῖται τὴν εὐκαιρίαν ταύτην, καθ' ἣν ὁ Δαρεῖος συνώθησε τὰς στρατιωτικὰς του δυνάμεις εἰς τὰς στενοπορίας ἐκεῖνας τῆς Ἴσσοῦ καὶ κατέστησεν ἀνοφελῆ τὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν τοῦ στρατοῦ, καὶ ἀποφασίζεῖ νὰ δώσῃ τὴν μάχην εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὅποτον ἐξήρκει νὰ παραταχθῆ ὁ ὀλιγάριθμος ἔναντι τῶν Περσῶν στρατὸς του. Ὁ Ἀλέξανδρος μάλιστα εἰς τὸ συμβούλιον τῶν ἡγητόρων τοῦ στρατοῦ του ἐδήλωσεν ὅτι ἡ νίκη εἶναι ἐξησφαλισμένη καὶ ὅτι «*ὁ θεὸς ὑπέρσφῶν στρατηγεῖ ἅμεινον*»².

Ὁ Δαρεῖος κατ' ἀρχὰς εἶχεν ἐκλέξει μίαν πεδιάδα τῆς Ἀσσυρίας, ἐκτεταμένην καὶ κατάλληλον διὰ τὸν πολυάριθμον στρατόν του καὶ τὰς κινήσεις τοῦ ἵπτικοῦ του. Ἡ χρονοτριβὴ ὅμως τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς Ταρσόν, ἔνεκεν τῆς ἀσθενείας του, καὶ εἰς Σόλους, ἔνθα ἔθυε καὶ ἐπόμπευεν, ἐγένετο ἡ αἰτία νὰ πιστεῦσῃ τὰς συμβουλὰς τῶν αὐλοκολάκων του, ὅτι δῆθεν ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἠθέλε νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰ πρόσω καὶ νὰ ἀναμετρηθῇ μετ' αὐτοῦ. Εἰς τοῦτο ὅμως ἀντέτεινεν ὁ αὐτόμολος Ἀμύντας, συμβουλευσας τὸν Δαρεῖον νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃ τὴν πεδιάδα τῆς Ἀσσυρίας.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν μάχην τῆς Ἴσσοῦ ἐπιτίθεται κεραυνοβόλος διὰ τοῦ δεξιοῦ του κέρατος, ἀποβλέπων εἰς τὸν αἰφνιδιασμόν τοῦ ἐχθροῦ, κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς Περσικῆς παρατάξεως καὶ ἀποθεῖ ταύτην. Πλὴν ὅμως ἰδὼν ὅτι τὸ κέντρον τῆς παρατάξεώς του ἐκάμφθη καὶ ὅτι εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, λόγῳ τῆς ἰδικῆς του προελάσεως, ἐσχηματίσθη κενόν, ἀναστρέφει τὴν προέλασίν του καὶ κατευθύνει τὴν ἐπίθεσιν διὰ τοῦ σχηματισθέντος κενοῦ κατὰ τῶν ξένων μισθοφόρων τοῦ Δαρείου, τοὺς ὁποίους καὶ κατασφάζει. Ἰδόντες οἱ λοιποὶ Πέρσαι ὅτι οἱ μισθοφόροι κατεκόπησαν ἀπὸ τὴν Μακεδονικὴν φάλαγγα καὶ ὅτι ὁ Δαρεῖος ἐτράπη εἰς φυγὴν, πανικοβάλλονται, διαλύονται καὶ προσπαθοῦν νὰ σωθοῦν διὰ τῆς ἀτάκτου φυγῆς³. Ἐδῶ ἐγένετο

1. «Στρατιωτ. Ἐγκυκλοπ.», ἑ.ἀ., τ. 1, σ. 204-205. Πρβλ. J. F. G. Fuller, *The Generalship of Alexander the Great*, London 1958, σ. 147-154 καὶ 292-301. Θ. Σαράντη, Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος, Ἀθήναι 1970, τ. 1, σ. 255-256.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 7, 3.

3. H. Delbrück, *Geschichte der Kriegskunst*, Berlin I(1920)³, σ. 154 κ.έ. W. Juchacz - J. Kromayer, *Antike Schlachtfelder*, Berlin 1907, IV, σ. 354.

ὅ,τι καὶ εἰς τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος, ἔνθα ὑπεχώρησε μὲν τὸ κέντρον τῶν Ἀθηναίων, πλὴν ὁμως αἱ δύο πτέρυγες τῆς παρατάξεώς των ἐξετέλεσαν ἐπιθεῖσιν κατὰ τοῦ νικηφόρου κέντρου τῶν Περσῶν καὶ ἐνίκησαν οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς Πέρσας χάρις εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ στρατηγικοῦ ἔλιγμου, τὴν ὁποίαν ἐν μὲν τῷ Μαραθῶνι ἐνήργησεν ὁ Μιλτιάδης¹, ἐν δὲ τῇ Ἴσσοῦ ὁ Ἀλέξανδρος.

Ἐν Γαυγαμήλοις παρέταξε τὸν στρατόν του ὁ Ἀλέξανδρος, ὡς ἐν τῇ Ἴσσοῦ. Τοῦ δεξιοῦ κέρατος ἠγεῖτο ὁ ἴδιος μὲ βάσιν τὸ ἵππικόν, τοῦ ἀριστεροῦ ὁ Παρμενίων μὲ βάσιν τὴν φάλαγγα. Ἀμφότερα τὰ κέρατα ἦσαν ἰκανὰ νὰ ἀναλάβουν ἀνεξαρτήτους ἐνεργείας. Τὴν κυρίαν ἐπιθεῖσιν θὰ ἀνελάμβανε τὸ δεξιὸν κέρας διὰ τοῦ ἰδίου τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τὸ ὑπὸ τὸν Παρμενίωνα ἀριστερὸν κέρας ὡς κυρίαν ἀποστολὴν εἶχε νὰ ἀπασχολῇ τὸν ἐχθρόν. Καὶ ἐν Γαυγαμήλοις ὁ Ἀλέξανδρος ἠθέλησε νὰ ἐφαρμόσῃ τὸν ἔλιγμόν, τὸν ὁποῖον ἐπέτυχεν ἀριστα ἐν τῇ Ἴσσοῦ. Πρὸς τοῦτο διατάσσει τὸν Ἀρέτην νὰ ἐπελάσῃ κατὰ τῶν προελαινόντων Περσῶν ἰπέων, παραλλήλως πρὸς τὸ δεξιὸν κέρας, διὰ νὰ τοὺς κυκλώσῃ. Ὅταν ὁμως οἱ ὑπὸ τὸν Ἀρέτην ὀρμήσαντες ἰπέεις διέρρηξαν τμημά τι τῆς πρώτης γραμμῆς τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος τῶν Περσῶν, πρὸς τὸ μέρος τοῦ Περσικοῦ κέντρου, ὁ Ἀλέξανδρος ἐκμεταλλεῖται ἀστραπιαίως τὴν δοθεῖσαν εὐκαιρίαν καὶ δίκην ἐμβόλου διὰ τοῦ ἑταιρικοῦ ἵππικοῦ καὶ τῆς φάλαγγος, ἡ ὁποία ἦτο εἰς τὸ μέρος αὐτό, ἐπελαύνει δρομαίως καὶ μὲ ἀλαλαγμοὺς ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ Δαρείου, ὅστις ἦτο ἀκάλυπτος ὑπὸ Περσικῶν τμημάτων. Ἡ διεξαγομένη μάχη εἶναι κρατερὰ. Τὰ πρόσωπα τῶν Περσῶν κατακόπτονται ὑπὸ τῶν σαρισσῶν. Ὁ ἴδιος ὁ Δαρεῖος κινδυνεύων προσωπικῶς καὶ ὡς ἐκ τούτου γενόμενος περίφοβος τρέπεται εἰς φυγὴν. Καταλαμβάνονται ὁμως ὑπὸ φόβου καὶ οἱ Πέρσαι ἰπέεις τοῦ βαρβαρικοῦ ἀριστεροῦ κέρατος, ὁπότε καὶ αὐτοὶ διαλύονται, ἀκολουθοῦντες τὸν Δαρεῖον εἰς τὴν ἄτακτον φυγὴν. Ἡ μάχη ὁμως δὲν εἶχε κριθῆ εἰς τὸ ἀριστερὸν κέρας τῶν Μακεδόνων, ὁπότε ὁ Παρμενίων αἰτεῖται βοήθειαν παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ Ἀλέξανδρος διακόψας τὴν καταδίωξιν τῶν Περσῶν, ὤρμησε κατὰ τοῦ δεξιοῦ τῶν βαρβάρων, τὸ ὁποῖον διασπασθὲν καὶ ἀποδεκατισθὲν ἐτρέπη εἰς φυγὴν².

Κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς μάχης τῶν Γαυγαμήλων ὡς πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον εἶναι ἡ σοφὴ προπαρασκευὴ καὶ ἡ εὐφυὴς τακτικὴ τῆς μάχης. Ἡ ἰδέα τοῦ στρατηγικοῦ ἔλιγμου καὶ ἡ ἐκμετάλλεσις τῆς ἐπιτυχίας ἐθριάμβευσαν, δεδομένου ὅτι κατεστράφη τριακονταπλασίως ὑπέρτερος ἐχθρός, ἐφωδιασμένοι καὶ δι' ἄρμάτων καὶ ἐλεφάντων.

1. Ἡροδότου Ἱστορία, VI, 110-113. «Στρατιωτικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία», ἔ.α., σ. 57-60.

2. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 14, 1 ἕως III, 15, 4. H. Delbrück, ἔ.α., I, σ. 207 κ.ε. F. Hackmann, Die Schlacht bei Ganzamela, Diss. Halle 1902. W. Judeich - J. Kromayer, ἔ.α., σ. 372.

Τὴν τελευταίαν μεγάλην μάχην τῆς εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείας ἔδωσεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ὑδάσπου ποταμοῦ. Ἐκεῖ ὁ Ἀλέξανδρος διὰ τῆς ἐτοιμότητος τοῦ πνεύματός του καὶ τῆς θεελλώδους ὀρμῆς του κατενίκησε τὸν ἰσχυρὸν ἡγεμόνα τῶν Ἰνδῶν Πῶρον, ἀπολέσαντα 20.000 πεζῶν, 3.000 ἵππεων καὶ ὅλα τὰ ἄρματα. Ἐφονεύθησαν οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Πῶρου, ὁ νομάρχης τῶν Ἰνδῶν Σπιτάκης καὶ ὄλοι οἱ ἡγεμόνες καὶ ἱπάρχαι καὶ στρατηγοὶ τῆς στρατιᾶς τοῦ Πῶρου. Ἐκ τοῦ στρατεύματος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔπεσον πεζοὶ 80, ἵππεῖς 10 ἐκ τῶν ἵπποτοξοτῶν, ἐκ τῆς ἐταιρικῆς ἵππου 20 καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἵππεων 200¹.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπελάμβανεν ἐμπιστοσύνης, λατρείας καὶ θαυμασμοῦ παρὰ τοῦ συνόλου τοῦ στρατεύματός του. Ὄταν πρὸ τῆς μάχης τῆς Ἴσσοῦ συνεκάλεσε τοὺς στρατηγοὺς καὶ ἱλάρχας καὶ ὠμίλησε πρὸς αὐτοὺς περὶ τῆς ἐπικειμένης μάχης, θεωρῶν τὴν νίκην βεβαίαν καὶ προεξησφαλισμένην, ἡγήτορες καὶ στρατιῶται διαλύσαντες τὰς τάξεις κατεφίλουν τὴν χεῖρα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐνθουσιασμένοι ἐκ τοῦ λόγου του, καὶ παρῶρμων αὐτὸν νὰ ἐπιτεθῆ ἄμέσως².

Ὄταν ὁ Ἀλέξανδρος ἐτραυματίσθη σοβαρῶς κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Μαλλῶν ἐπίθεσιν του καὶ διεδόθη εἰς τὸ στράτευμα ὅτι εἶχεν ἀποθάνει ἐκ τοῦ τραύματος, θρήνος κατέλαβε τὴν στρατιάν καὶ ἀθυμία συγχρόνως καὶ ἀμηχανία ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον, τὸ ὅποιον θὰ ἀνελάμβανε τὴν διοίκησιν τοῦ στρατεύματος μελλοντικῶς καὶ τὰς εὐθύνas τῆς διασώσεως τῶν διὰ μέσου ἐχθρικῶν μαχίμων ἐθνῶν καὶ ἀδιαβάτων ποταμῶν. Ὁ Ἀλέξανδρος ὁμως ὅταν ἔμαθε τὴν ἀγωνίαν τοῦ στρατεύματος, διέταξε νὰ μεταφερθῆ εἰς τὸ στρατόπεδον, τὸ ὅποιον εὐρίσκετο εἰς τὴν συμβολῆν τῶν ποταμῶν Ὑδραῶτου καὶ Ἀκεσίνου. Οἱ στρατιῶται ἐπὶ τῇ θῆα τοῦ Ἀλεξάνδρου ζητωκραυγάζουσι καὶ δακρύουσι. Ἐν συνεχείᾳ, ὅταν εἶδον τοῦτον ἐφιππον, τότε χειροκροτοῦν, αἱ δὲ ὄχθαι καὶ νάπαι ἀντηχοῦν ἐκ τῶν χειροκροτημάτων. Καταβαίνοντα ἐκ τοῦ ἵππου, πλησιάζουσι τοῦτον, ἄλλοι ἀπτόμενοι τῶν χειρῶν του καὶ τῶν γονάτων του, ἄλλοι ἐπευφημοῦντες αὐτὸν καὶ ἄλλοι ρίπτοντες ταινίας καὶ ἄνθη³.

Εἰς Ὄπιν εὐρισκόμενος ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τὴν ἐπιστροφικὴν πορείαν του συνήθροισε τοὺς Μακεδόνας καὶ ἀνήγγειλεν εἰς αὐτοὺς, ὅτι ἀπολύει ἐκ τοῦ στρατεύματος ἐκείνους ἐκ τῶν Μακεδόνων, οἱ ὅποιοι κατέστησαν ἀνίκανοι, γήρατος καὶ ἀναπηρίας σωματικῆς ἕνεκεν, καὶ ἀποστέλλει τούτους εἰς τὰς πατρίδας τῶν. Δηλώνει δὲ ὅτι θὰ δώσει εἰς τούτους τόσα χρήματα, ὅσα ἠθελον καταστήσει τούτους μὲν ζηλευτοῦς, τοὺς δ' ἄλλους Μακεδόνας

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 18, 2-3.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 7, 9.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VI, 12, 1 ἕως VI, 13, 3.

θά παρορμήσουν εἰς τὸ νὰ μετάσχουν τῶν ἰδίων μόχθων καὶ κινδύνων. Ἄκουσαντες ταῦτα οἱ Μακεδόνες σφόδρα ἐλυπήθησαν, διότι ὑποπευθήσαν ὅτι ὁ Ἄλέξανδρος περιεφρόνει τούτους, ἅτε θεωρῶν ἀχρήστους δι' ἐκστρατείας. Ἐπὶ πλέον ἐχρησιμοποιοῖ τὴν Περσικὴν στολὴν, ἥσκει τοὺς βαρβάρους εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην τῶν Μακεδόνων καὶ ἀνεμίγνυε τοὺς ξένους ἰππεῖς εἰς τὰς τάξεις τῶν ἑταίρων. Ὅταν δ' ἤκουσαν τὸν Ἄλέξανδρον ἀνακοινοῦντα ἀπὸ τοῦ βήματος τὴν ἀπόλυσιν τῶν εἰρημένων Μακεδόνων, ἐφώναζαν εἰς αὐτὸν νὰ ἀπολύσῃ ὅλους τοὺς Μακεδόνους καὶ νὰ κάμῃ τοῦ λοιποῦ τὴν ἐκστρατείαν μὲ τὸν πατέρα του, ὑπονοοῦντες τὸν Ἄμμωνα-Δία. Πρὸ τῆς καταστάσεως αὐτῆς ὁ Ἄλέξανδρος διατάσσει νὰ συλλάβουν τοὺς πρωταίτιους, ἵνα θανατώσῃ τούτους. Ὁ ἴδιος ἀνελθὼν εἰς τὸ βῆμα ὑπέμνησε ποίας ὀφειλὰς ὀφείλουν εἰς τὸν πατέρα του καὶ εἰς αὐτόν, ὅστις συνεταλαιπωρήθη καὶ ἐτραυματίσθη περισσότερον παντὸς ἄλλου. «Ἐφ' ὅσον, λέγει, θέλετε νὰ φύγετε, ἄς φύγετε ὅλοι. Καὶ ὅταν φθάσετε εἰς τὴν πατρίδα σας, ἀναγγεῖλατε ὅτι τὸν βασιλέα σας Ἄλέξανδρον, ἐν ᾧ ἐνίκησε μὲν Πέρσας καὶ Μήδους καὶ Βακτρίους καὶ Σάκας, ὑπέταξε δὲ καὶ Οὐξίους καὶ Ἀραχωτοὺς καὶ Δράγγας, ἔχει δὲ κατακτήσει καὶ Παρθαίους καὶ Χορασμίους καὶ Ὑρκανίους ἕως εἰς τὴν Κασπίαν Θάλασσαν, ὑπερέβη δὲ τὸν Καύκασον πέραν τῶν Κασπίων πύλων καὶ διέβη τὸν Ὄξον ποταμὸν καὶ τὸν Τάναϊν καὶ τὸν Ἰνδόν, τὸν ὁποῖον οὐδεὶς διέβη πλην τοῦ θεοῦ Διονύσου, καὶ τὸν Ὑδάσπην καὶ τὸν Ἀκεσίην καὶ τὸν Ὑδραώτην, θὰ διέβαινε δὲ καὶ τὸν Ὑφασιν ποταμὸν, ἂν σεῖς, λέγει, δὲν ἐκουράζεσθε, καὶ ὁ ὁποῖος βασιλεὺς σας ἐφθασε μέσα εἰς τὴν μεγάλην θάλασσαν καὶ διεπέρασε τὴν Γαδρωσίαν, διὰ τῆς ὁποίας οὐδεὶς διήλθε, καὶ κατέκτησε τὴν Καρμανίαν καὶ τὴν χώραν τῶν Ὠρειτῶν καὶ ἀφ' οὗ ἔχει περιπλεύσει διὰ τοῦ ναυτικοῦ τοῦ τὴν χώραν τῶν Ἰνδῶν μέχρι τῆς Περσικῆς θαλάσσης, τὸν βασιλέα σας αὐτόν, μόλις ἐφέρατε ὀπίσω εἰς τὰ Σοῦσα, τὸν ἔχετε ἐγκαταλείψει καὶ φεύγετε, παραδῶσαντες αὐτὸν νὰ τὸν φυλάσσουν οἱ ἡττημένοι βάρβαροι. Αὐτὰ θὰ θεωρῶνται, ἂν δὲν ἀπατώμαι, λέγει, πρὸς χάριν σας ἐξ Ἰσου ἐνδοξα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀπὸ τοὺς θεοὺς δίκαια, ὅταν τὰ ἀναγγεῖλητε. Φύγετε».

Εἰπὼν ταῦτα ὁ Ἄλέξανδρος εἰσηλθεν εἰς τὰ ἀνάκτορα μετὰ τῶν σωματοφυλάκων του, μὴ δεχόμενος κανένα. Οἱ Μακεδόνες ἔμειναν ἐμβρόντητοι καὶ παρεκάλουν νὰ ἐπιτραπῇ εἰς αὐτοὺς νὰ ζητήσουν συγγνώμην παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Πρὸς τοῦτο προστρέξαντες εἰς τὰς θύρας τῶν ἀνακτόρων ἐρριπτον τὰ ὄπλα, δεῖγμα ἰκεσίας¹. Ὁ Ἄλέξανδρος μαθὼν ταῦτα ἐξέρχεται τῶν ἀνακτόρων. Πρὸς αὐτὸν δὲ λέγει ὁ Καλλίνης², ἵππαρχος τοῦ ἑταιρικοῦ ἰππικοῦ: «ὦ βασιλεῦ, αὐτὰ ποὺ προξενοῦν λύπην εἰς τοὺς Μακεδόνους εἶναι, ὅτι σὺ

1. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 8, 1 ἕως VII, 11, 5.

2. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 11, 6.

τώρα πλέον ἔχεις κάμει ὁμοτίμους σου μερικούς Πέρσας καὶ οἱ Πέρσαι καλοῦνται συγγενεῖς Ἀλεξάνδρου καὶ σὲ ἀσπάζονται. Κανεῖς δὲ ἀπὸ τοὺς Μακεδόνας ἕως τώρα δὲν ἀπέλαυσε τὴν τιμὴν αὐτήν». Τοῦτον διακόπως ὁ Ἀλέξανδρος εἶπεν: «Ὅλους σᾶς κάμνω συγγενεῖς μου καὶ ἀπὸ τώρα οὕτω θὰ σᾶς καλῶ». Τότε πλησιάσας ὁ Καλλίνης καὶ αὐτὸς ἠσπάσθη τὸν Ἀλέξανδρον καὶ ὅστις ἄλλος ἠθέλησε. Καὶ οὕτω ἀναλαβόντες οἱ Μακεδόνες τὰ ὄπλα τῶν ἐπέστρεψαν εἰς τὸ στρατόπεδόν τῶν μὲ ἀλαλαγμούς καὶ παιᾶνας. Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος τελεῖ θυσίαν εἰς τοὺς θεοὺς καὶ παρακάθηται πάντες εἰς συμπόσιον πλησίον τοῦ Ἀλεξάνδρου, οἱ Μακεδόνες πρῶτοι καὶ ἐν συνεχείᾳ οἱ Πέρσαι καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη. «Εὐχετο δὲ τὰ τε ἄλλα (καὶ τὰ) ἀγαθὰ καὶ ὁμόνοιάν τε καὶ κοινωνίαν τῆς ἀρχῆς Μακεδόσι καὶ Πέρσαις»².

Ἐν Βαβυλῶνι ὅταν διεδόθη ὅτι ὁ ἐκεῖ ἀσθενῶν Ἀλέξανδρος ἀπέθανε, πάντες οἱ στρατιῶται ἐξήτουν νὰ ἴδουν τὸν βασιλέα τῶν. Ἐπειδὴ δὲ δὲν τοὺς ἐπετρέπη, παρεβίασαν τὰς θύρας καὶ παρήλαυον πρὸ τοῦ βασιλέως τῶν, ὅστις μόνον μὲ νεύματα ἐχαιρέτα αὐτούς³.

Δὲν ἐλάτρευε μόνον ὁ στρατὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἡγάπα τὸν στρατόν του. Ἦμειβε τοὺς ἀξίους, ἐτίμα διὰ μεγαλοπρεπῶν θυσιῶν τοὺς πεσόντας, ἐπῆνει τοὺς ἀνδραγαθήσαντας καὶ συμμετεῖχε πρῶτος εἰς τὰς κακουχίας καὶ τοὺς κινδύνους. Ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ ἐφονεύθησαν 25 Μακεδόνες ἐταῖροι. Τούτων χαλκοὶ ἀνδριάντες ἔστησαν ἐν Δίῳ, κατασκευασθέντες ὑπὸ τοῦ Λυσίππου, ἀνδριαντοποιοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τῇ διαταγῇ τούτου. Ἐκ τῶν ἄλλων ἱπέων ἐφονεύθησαν 60, πεζοὶ δὲ 30. Τούτους πάντας τῇ ὑστεραίᾳ τῆς μάχης ὁ Ἀλέξανδρος ἔθαψε μετὰ τοῦ ὀπλισμοῦ τῶν καὶ ἀπέδωσε τὰς κεκανονισμένας τιμὰς. Οἱ γονεῖς καὶ οἱ παῖδες τῶν ἀπηλλάγησαν τοῦ φόρου τῶν γεωργικῶν προϊόντων, πάσης ἄλλης ὑπηρεσίας καὶ τῆς κατὰ τὰς κτήσεις εἰσφορᾶς. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπεσκέφθη τοὺς τραυματίας καὶ ἐξήτησε πληροφορίας περὶ αὐτῶν, σχετικὰς μὲ τὸν τρόπον τοῦ τραυματισμοῦ τῶν καὶ τὴν δρᾶσίν τῶν, δούς τὴν εὐκαιρίαν εἰς αὐτοὺς νὰ ὑπερηφανευθοῦν διὰ τὰ κατορθώματά τῶν⁴.

Τὴν ἐπομένην τῆς μάχης τῆς Ἰσοῦ ὁ Ἀλέξανδρος καίπερ πληγωμένος μὲ ξίφος εἰς τὸν μηρόν, ὅμως ἐπεσκέφθη τοὺς τραυματίας, ἔθαψε μεγαλοπρεπῶς τοὺς πεσόντας, ἀποδώσας τὰς νενομισμένας τιμὰς διὰ συμπάσης τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως, ἐπήνεσε καὶ ὄσους τῶν ἀνδραγαθησάντων εἶδεν

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 11, 7.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 11, 8-9.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 26, 1.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 16, 4-5.

ὁ ἴδιος καὶ ὄσους ὁμοφώνως παρ' ἄλλων ἔμαθε καὶ ἔδωκεν εἰς ἓνα ἕκαστον χρηματικὸν ἐπίδομα ἀνάλογον τῆς ἀξίας του¹.

Διὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἑφαιστίωνος ἐστενοχωρήθη καὶ κατελυπήθη ὁ Ἀλέξανδρος. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἑφαιστίωνος οὔτε φαγητὸν ἔλαβεν οὔτε ἄλλην περιποίησιν ἐδέχθη, ἀλλ' ἔκειτο κατὰ γῆς ἢ θρηγῶν ἢ βυθισμένος εἰς πένθιμον σιωπῆν. Διέταξε δὲ νὰ ἐτοιμασθῆ εἰς Βαβυλῶνα πυρὰ ἀξίας 10.000 ταλάντων διὰ τὴν καθύιν τοῦ νεκροῦ. Παρηγγέλθη δὲ εἰς τὴν χώραν τῶν βαρβάρων, ὅπως πενήθουσιν ἅπαντες. Πολλοὶ ἐκ τῶν φίλων τοῦ Ἑφαιστίωνος ἀφιέρωσαν εἰς μνημόσυνον τὰ ὄπλα των, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἀφῆκε κενὴν τὴν θέσιν τοῦ χιλιάρχου εἰς τὸ ἵππικὸν τῶν ἐταίρων, ἦν κατεῖχεν ὁ Ἑφαιστίων, ἵνα μὴ λησμονηθῆ οὗτος. Καὶ ἐφεξῆς ἐκαλεῖτο αὐτὴ «χιλιαρχία Ἑφαιστίωνος», εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς ὁποίας ὑπῆρχε τὸ σῆμα, τὸ κατασκευασθὲν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἑφαιστίωνος². Ἀπέστειλε δὲ ὁ Ἀλέξανδρος καὶ θεωροὺς εἰς Ἀμμωνα-Δία, ἵνα μάθῃ καθ' οἷον τρόπον ἔπρεπε νὰ τιμῆσιν τὸν Ἑφαιστίωνα. Τὸ μαντεῖον ἀπήντησεν ὅτι δέον νὰ τιμηθῆ ὡς ἦρος. Διὰ τὴν μαντείαν αὐτὴν ἐχάρη ὁ Ἀλέξανδρος καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἐτίμα αὐτὸν ὡς ἦρωα³.

Εἰς Σούσα προσέφερον ὁ Ἀλέξανδρος δωρεὰς ὡς προῖκα εἰς τοὺς λαβόντας ὡς συζύγους Ἀσιανὰς γυναῖκας, ἐξώφλησε τὰ χρεῖα τῶν ἀνδρῶν, ἀνελθόντα εἰς 20.000 ταλάντων, ἤτοι 120.000.000 ἀττικῶν δραχμῶν, καὶ ἐστεφάνωσε διὰ χρυσῶν στεφάνων τοὺς διαπρέψαντας ἐπ' ἀνδραγαθία, ὡς τὸν Πευκέσταν, Λεοννάτον, Ὀνησίκριτον καὶ Ἑφαιστίωνα⁴. Κατὰ σύντομα χρονικὰ διαστήματα ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ θυσιῶν ἢ ἄλλων γεγονότων ἐπόμπευε δι' ὀλοκλήρου τοῦ στρατεύματος, συντεταγμένου εἰς μάχην, καὶ ἐτέλει μουσικὸν καὶ γυμνικὸν ἀγῶνα, προσφέρων οὕτω εἰς τὸν στρατὸν τὸ ἀναψυχὴν καὶ διασκέδασιν, ἵνα ἀποφεύγῃ τὴν ἀνίαν καὶ νοσταλγίαν καὶ ἐν ταυτῷ ἀνυψῶνῃ τὸ ἠθικὸν τοῦ στρατοῦ⁵.

Τέλος ὁ Ἀρριανὸς χαρακτηρίζων τὴν στρατηγικὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Ἀλεξάνδρου γράφει⁶: «ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο φιλεργότατος, δξύτατος τὸν νοῦν καὶ ἀνδρειότατος. Ἠγάπα εἰς ὕψιστον βαθμὸν τὴν τιμὴν καὶ τὴν δόξαν καὶ ἠδιαφορεῖ διὰ τοὺς κινδύνους. Ἦτο ἱκανώτατος νὰ διακρίνῃ τὴν ἐπιβαλλομένην ἐνέργειαν, ἢ ὁποία διὰ τοὺς ἄλλους ἦτο ἀδιόρατος. Ἦτο ἐμπειρότατος εἰς τὸ νὰ παρατάξῃ τὸ στράτευμα, νὰ ἐξοπλίσῃ καὶ νὰ διοργανώσῃ τοῦτο

1. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 12, 1.

2. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 14, 8-10.

3. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 23, 6.

4. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 4, 8 ἕως VII, 5, 6.

5. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 5, 8 καὶ II, 24, 6 καὶ III, 5, 2 καὶ III, 6, 1 καὶ III, 16, 9 καὶ III, 25, 1.

6. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 28, 1-3.

περισσότερον ἀπὸ πάντα ἄλλον. Ἦτο ἰκανώτατος δὲ εἰς τὸ νὰ ἐξυψώῃ τὸ φρόνημα τῶν στρατιωτῶν».

Κατηγοροῦν τινὲς τὸν Ἀλέξανδρον, διότι ἐφόνευσε τὸν Παρμενίωνα, Φιλώταν, Κλεῖτον καὶ Καλλισθένην. Καίτοι οἱ φόνοι οὗτοι διεπράχθησαν ἔνεκεν ὀργῆς ἢ οὐκ ἐπιτυχίας τοῦ χαρακτήρος του, ὀφειλομένης εἰς τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας του, τὴν διαρκῆ ἐπιτυχίαν τῶν σχεδίων του καὶ τοὺς κακοὺς συμβούλους του, ἐν τούτοις μόνος ἐκ τῶν ἀρχαίων βασιλέων μετενόησε διὰ τὰ σφάλματά του ἔνεκεν γενναιοψυχίας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς πολλοὺς οἱ ὁποῖοι προσπαθοῦν νὰ ὑπερασπίζουσι τὴν πρᾶξιν των, νομίζοντες ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἀποτρέψουσι τὸ σφάλμα των¹. Ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος γράφει², ὅτι ὡς πολεμικὸς ἀνὴρ ἀνεδείχθη ἀπαράμιλλος. «Οἱ στρατηγικοὶ αὐτοῦ συνδυασμοί, ἡ ἐξαιρετὸς ἐπιτηδειότης μεθ' ἧς ἀείποτε μετεχειρίσθη δυνάμεις ποικιλωτάτας πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοπομένου, τὰ εὐρύτατα πολεμικὰ βουλεύματα, ἡ ἀδιάλειπτος πρόνοια, τὸ πολυμήχανον πνεῦμα, δι' οὗ κατίσχυε τῶν ἀδιακόπως ἀνανευμένων δυσχερειῶν καὶ ἡ ταχύτης τῶν κινήματων αὐτοῦ ἐν πάσῃ χώρᾳ καὶ ἐν πάσῃ περιστάσει ἀνέδειξαν αὐτὸν τὸν μέγιστον οὐ μόνον τῶν ἀρχαίων ἡγεμόνων, ἀλλὰ δυνάμεθα θαρρούντως εἰπεῖν τὸν μέγιστον τῶν ἡγεμόνων ὅσους ἀναφέρει ἄχρι τοῦδε ἡ Ἱστορία».

2. Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ὡς πολιτικὸς ἡγέτης.

Παράλληλος πρὸς τὴν στρατηγικὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἶναι καὶ ἡ πολιτικὴ μεγαλοφυΐα του. Τὸ ὅτι ἀπὸ τοῦ 336 π.Χ., ὅτε ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας, μέχρι τοῦ 323 π.Χ., ὅτε ἀπέθανε, ἦτοι ἐπὶ βασιλείας 12 ἐτῶν καὶ 8 μηνῶν, οὐδεὶς λαὸς ἐν τῇ Βαλκανικῇ καὶ τῇ Ἀσίᾳ ἐκ τῶν ὑποταχθέντων ἢ συμμαχησάντων ἐπανεστάτησεν ἐναντίον του, ἐξαιρέσει τῶν Θηβῶν, τὰς ὁποίας ἐτιμώρησε σκληρότατα, καὶ τῆς Σπάρτης (Ἄγισ 331 π.Χ.)³, δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς τὰς στρατηγικὰς του ἰκανότητας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πολιτικὰς του τοιαύτας. Οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ ὅτι ἡ συντριβὴ τῶν στρατιῶν τοῦ Δαρείου καὶ ἡ πρόσκτησις τόσων πολλῶν ἑδαφῶν καὶ ἐπὶ πολὺ χρονικὸν διάστημα εἶναι ἀποτέλεσμα πολιτικῆς ὑπεροχῆς καὶ προῖον πολιτικῆς μεγαλοφυΐας⁴. Καὶ τοῦτο διαφαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ Αὐτοκρατορία του ἐξαρθροῦται, διὰ νὰ καταλῆξῃ τῷ 301 π.Χ., μετὰ τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην τῆς Φρυγίας, εἰς τὴν ὀριστικὴν διάλυσιν⁵.

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 29, 1-2.

2. Ἐ.ἀ., τ. 3, σ. 69-71.

3. B. Niese, Geschichte der Griechischen und Macedonischen Staaten, Gotha 1893, τ. 1, σ. 497 κ.έ.

4. Πρβλ. Δ. Κανατσούλη, Ὁ Ἀλέξανδρος, ἔ.ἀ., σ. 14-16.

5. Droysen, ἔ.ἀ., τ. 2, σ. 579-582.

Όταν υπέταξεν ὁ Ἀλέξανδρος τὰς ἀποστατησάσας Θήβας ἤξιώσε παρὰ τῶν Ἀθηναίων νὰ παραδώσουν τὸν Δημοσθένην, Λυκοῦργον, Ὑπεριδην, Πολύευκτον, Χάρητα, Χαρίδημον, Ἐφιάλτην, Διότιμον καὶ Μοιροκλέα. Οἱ Ἀθηναῖοι ὁμῶς ἐξαιτουδύνται, ὅπως συγχωρήσῃ τούτους καὶ μὴ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν παράδοσίν των, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐδέχθη ὁ Ἀλέξανδρος, ἐξαιρέσει τοῦ Χαριδήμου, ὅστις ἐξορισθεὶς κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀσίαν πρὸς τὸν βασιλέα Δαρεῖον, ἢ ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸ κλεινὸν ἄστυ, τὸ Ἑλλάδος ἔρεισμα, ἢ διότι ἠπειγέτο νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἠθελε νὰ καταλίπῃ δυσαρέσκεϊαν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων¹. Καὶ εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ὑπάρχει πολιτικὴ ἀναγκαιότης, τὴν ὁποίαν διείδεν ἡ πολιτικὴ μεγαλοφυΐα τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ὅπως εἰς τὴν Ἑλλάδα οὐδεμιᾶς χώρας μετέβαλε τὸ πολίτευμα, ἐξαιρέσει τῶν Θηβῶν, τὴν τύχην τῶν ὁποίων θὰ ἔκρινον οἱ σύμμαχοι², οὕτω καὶ εἰς τὰς ἀπελευθερωθείσας ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας ἀποκατέστησε τὴν δημοκρατίαν, ἀφῆσας ταῦτα ἐλευθέρως καὶ αὐτονόμους³. Τοὺς Σαρδιανούς καὶ τοὺς λοιποὺς Λυδοὺς ἄφησεν ἐλευθέρους, παρασχὼν τὸ δικαίωμα νὰ ἐφαρμόζουν τοὺς παλαιοὺς νόμους τῶν Λυδῶν⁴, ἀλλὰ μὲ σατράπην τὸν Ἀσανδρον καὶ οἰκονομικὸν διοικητὴν τὸν Νικίαν. Σατράπην τῆς Καρίας διώρισε τὴν ἐγγχώριον ἡγεμονίδα Ἄδαν, δώσας εἰς αὐτὴν νὰ ἐξουσιάζῃ καὶ αὐτὴν τὴν Ἀλικαρνασσόν⁵. Νομάρχας τῆς Αἰγύπτου κατέστησε τὸν Δολόασπιν καὶ Πέτισιν, Αἰγυπτίους ὄντας, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ διένειμε τὴν Αἰγυπτιακὴν χώραν⁶. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Βαβυλῶνος καὶ τῶν Σούσων, διώρισε σατράπην τῆς Βαβυλῶνος τὸν Μαζαῖον⁷ καὶ τῆς Σουσιανῆς χώρας τὸν Ἀβουλίτην, ἄνδρα Πέρσην⁸. Τὸ ἴδιον ἔπραξε καὶ μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Πασαργαδῶν, καταστήσας φρούραρχον τῆς Περσίας τὸν Πέρσην Φρασαόρητην, υἱὸν τοῦ Ρεομίθρου⁹. Εἰς Δράγγας τοποθετεῖ σατράπην τὸν Στασάνορα καὶ εἰς Μηδίαν τὸν Ἀτροπάτην¹⁰. Όταν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν χώραν τῶν Ἰνδῶν κατενίκησε τὸν Πῶρον καὶ Ἀβισάρην, τὸν πρεσβύτερον, κατέστησε τούτους σατράπας, τὸν μὲν πρῶτον εἰς τὴν μέχρι τοῦ Ὑφάσιος ποταμοῦ Ἰνδι-

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 10, 3-6. Α. Δ α σ κ α λ ά κ η, ἔ.ἀ., σ. 75-76.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 9, 9.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 18, 1-2. H. B e r n e, Das Alexanderreich, ἔ.ἀ., τ. 1, σ. 249-253. H. B e n g t s o n, Griechische Geschichte, München 1950, σ. 336.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 17, 4.

5. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 23, 7-8.

6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 5, 2.

7. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 16, 4.

8. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 16, 9.

9. Ἀρρ. Ἀνάστ. Ἀλεξ. III, 18, 10-11.

10. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 18, 3.

κὴν χῶραν, τὸν δὲ δευτέρον τῆς περιοχῆς τῶν Βαζύρων, Μασάγων καὶ Ὠρων¹.

Εἰσελθὼν ὁ Ἀλέξανδρος νικητὴς εἰς Βαβυλῶνα, πανδημεὶ οἱ Βαβυλώνιοι ὑπεδέχθησαν αὐτὸν μετὰ τῶν ἱερέων καὶ τῶν ἀρχόντων των, προσφέροντες δῶρα καὶ παραδίδοντες τὴν πόλιν, τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὰ χρήματα. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐσεβάσθη τὴν θρησκείαν τῶν Βαβυλωνίων καὶ διέταξε νὰ ἀνοικοδομήσουν τὸν ναὸν τοῦ Βήλου καὶ τοὺς ἄλλους ναοὺς, τοὺς ὁποίους ὁ Ξέρξης κατέστρεψε². Ἐν Μέμφιδι τῆς Αἰγύπτου θυσιάζει καὶ εἰς τοὺς ἄλλους θεοὺς καὶ εἰς τὸν Ἄπιν³. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Ἀλέξανδρος ἠθέλησε νὰ προσεταιρισθῆ τοὺς βαρβάρους, σεβόμενος τὴν θρησκείαν αὐτῶν καὶ διορίζων ὡς σατράπας ἐγγχωρίους ἡγεμόνας, δηλῶν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅτι δὲν κυριαρχεῖ ἐπ' αὐτῶν ὡς κατακτητῆς, ἀλλ' ὡς διάδοχος τοῦ Δαρείου καὶ τῆς δυναστείας τῶν Ἀχαιμενιδῶν⁴. Οὕτω πως οὐ μόνον ἱκανοποιεῖτο ἡ ἔθνικὴ φιλοτιμία τῶν Ἀσιατῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπετρέπετο ὁ κίνδυνος τῆς ὀργανώσεως σοβαρᾶς ἀντιστάσεως κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου⁵.

Πολιτικὴν σκοπιμότητα ἐνέχει καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ Ἀλεξάνδρου, μετὰ τὴν ἐν τῷ Γρανικῷ ποταμῷ νίκην του, νὰ ἀποστείλῃ ὡς ἀνάθημα εἰς τὴν θεὰν Ἀθηνᾶν τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν τριακοσίας περσικὰς πανοπλίας μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν: «Ἀλέξανδρος Φίλιππου καὶ οἱ ἑλληνας πλὴν Λακεδαιμονίων ἀπὸ τῶν βαρβάρων τῶν τῆν Ἀσίαν κατοικούντων»⁶. Ἐμφανίζεται ἐνταῦθα ὡς ἐντολοδόχος τοῦ πανελληνίου συνεδρίου τῆς Κορίνθου καὶ ἡγεμὼν τῶν Πανελλήνων, κατ' ἐντολὴν τῶν ὁποίων δρᾷ. Διὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν Θηβῶν καὶ τῆς σκληρᾶς τιμωρίας τῶν Θηβαίων ἐπέβαλεν ἀπολύτως τὴν κυριαρχίαν του ἐπὶ πάσης τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐνσπείρας ἅμα τὸν φόβον εἰς πάντας. Διὰ τῆς πρώτης του νίκης ἐν Ἀσίᾳ, τῆς ἐν τῷ Γρανικῷ ποταμῷ, ἐμφανίζεται ὡς φιλελεύθερος ἡγεμὼν, δηλῶν ὅτι ἐκτελεῖ τὰς ἀποφάσεις τῶν Πανελλήνων καὶ αἰτεῖται ἐμμέσως τὴν συγγνώμην διὰ τὴν σκληρὰν καὶ ἀπάνθρωπον συμπεριφορὰν ἐναντι τῶν Θηβαίων⁷.

Κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Μιλήτου ὁ Ἀλέξανδρος συγχωρεῖ τοὺς 300 Ἑλληνας μισθοφόρους, οἱ ὅποιοι γενναϊότατα ἐπολέμησαν ἐναντίον του, καὶ προσλαμβάνει τούτους εἰς τὸ στράτευμά του κατόπιν συνθήκης, τοὺς δὲ Μιλησίους, ὅσοι δὲν ἔπεσον ἐν τῇ μάχῃ, ἀφήκεν ἐλευθέρους⁸.

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 27, 7 κ.έ.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 16, 3-4.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 1, 4.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 14, 8 καὶ II, 3, 6 καὶ II, 12, 5. Droysen, ἔ.ά., τ. 1 σ. 352.

5. Δ. Κανατσούλη, Ὁ Ἀλέξανδρος ἔ.ά., σ. 15-16.

6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 16, 7.

7. Α. Δασκαλάκη, ἔ.ά., σ. 70-73.

8. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 19, 6.

Τοὺς πρέσβεις τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι πρὸ τῆς μάχης τῆς Ἰσοῦ ἐστάλησαν πρὸς τὸν Δαρεῖον, Εὐθυκλέα τὸν Σπαρτιάτην, Θεσσαλίσκον τὸν Ἴσμηνίου καὶ Διονυσόδωρον τὸν Ὀλυμπιονίκην, Θηβαίους, καὶ Ἴφικράτην τὸν Ἀθηναῖον, υἱὸν τοῦ στρατηγοῦ Ἴφικράτους, συλληφθέντας αἰχμαλώτους κατὰ τὴν μάχην τῆς Ἰσοῦ, ἀφήνει ἐλευθέρους, διότι τοὺς δύο Θηβαίους κατ'ἄκρην διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως τῶν, καὶ ἰδίως τὸν μὲν Θεσσαλίσκον λόγῳ ἐκτιμῆσεως πρὸς τὴν ἐπιφανῆ καταγωγὴν του, τὸν δὲ Διονυσόδωρον διότι ἦτο Ὀλυμπιονίκης. Τὸν Ἴφικράτην ἀφήνει ἐλευθέρον ἕνεκεν φιλίας πρὸς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ μνήμης πρὸς τὴν δόξαν τοῦ πατρὸς του, καταστήσας αὐτὸν πλησίον του. "Ὅταν δ' ἀπέθανεν ἐκ νόσου, ἀπέστειλε τὰ ὄσῳα του εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις συγγενεῖς του. Τὸν Εὐθυκλέα, καίτοι ἦτο Λακεδαιμόνιος, ἐκ πόλεως ἐχθρικῆς πρὸς αὐτόν, ἀφήνει καὶ τοῦτον ἐλευθέρων¹. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκ πολιτικῆς σκοπιμότητος καὶ ἐξ ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως ἦτο λίαν γενναϊόδωρος πρὸς τοὺς Ἑλληνας².

Εἰς πολιτικὴν ἀναγκαιότητα ὀφείλεται καὶ ἡ στρατολόγησις 30.000 Ἀσιατῶν ἐφήβων, καλουμένων ἐπιγόνων, ὀπλισμένων μὲ μακεδονικὰ ὄπλα καὶ ἀσκουμένων κατὰ τὸν μακεδονικὸν τρόπον³, καὶ ἡ κατάταξις εἰς τὸ ἐταιρικὸν ἱππικὸν ἐκείνων ἐκ τῶν Περσῶν ἱππέων, οἱ ὅποιοι ἐκαλοῦντο Εὐάκαι καὶ οἱ ὅποιοι διεκρίνοντο διὰ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν σωματικὴν ὀραϊότητα ἢ δι' ἄλλην τινὰ ἀρετὴν⁴ καὶ οἱ ὅποιοι πιθανὸν νὰ ἦσαν οἱ μηλοφόροι Πέρσαι, περὶ τῶν ὁποίων κάμνει λόγον ὁ Ἀρριανός⁵. Ἦτο ἀδύνατον μιᾷ αὐτοκρατορία μὲ τεραστίας ἀποστάσεις ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος νὰ κυβερνηθῇ μὲ τὸ ἐκστρατευτικὸν σῶμα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἂν μάλιστα ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι πολὺς ἀπωλείας ἔσχε κατὰ τὰς διαφόρους μάχας καὶ ἀκόμη περισσοτέρας κατὰ τὴν διὰ μέσου τῆς Γαδρωσίας ἐπιστροφικὴν πορείαν του. Βεβαίως κατὰ καιροὺς ἀνεπλήρου τὰς ἀπωλείας. Ἄλλ' ἡ ἀναπλήρωσις αὐτῆ, καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο πλήρης, δὲν ἐπῆρκει διὰ νὰ κρατῆ εἰς ὑποταγὴν ὀλόκληρον τὴν μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ Ἀσίαν. Ἄν ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐνήργει πολιτικῶς κατὰ τρόπον θαυμαστόν, ἀσφαλῶς τὸ κράτος του θὰ κατέρρεεν ἐλλείψει στρατοῦ, ὅπως κατέρρευσε καὶ ἡ Σπάρτη ἐλλείψει Σπαρτιατῶν, ἐφ' ὅσον δὲν εἶχε τὴν πρόνοιαν νὰ ἀναπληρῶνῃ εἰς εὐρεῖαν κλίμακα τὰς εἰς τὰς διαφόρους μάχας ἀπωλείας τῆς.

Ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἐλθὼν εἰς Σοῦσα ἐτέλεσε τοὺς γάμους τοὺς ἰδικούς του καὶ τῶν φίλων του. Ὁ ἴδιος ἐνυμφεῦθη τὴν μεγαλυ-

1. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 15, 2-5.

2. Δ. Κανατσούλη, Ὁ Ἀλέξανδρος, ἔ.ἀ., σ. 13.

3. Βλ. H. B e r n e, Das Alexanderreich, ἔ.ἀ., τ. 1, σ. 337.

4. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 6.

5. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 29, 4. D r o y s e n, ἔ.ἀ., τ. 1, σ. 734 ὕποσ. I. Δ. Κανατσούλη, Ὁ Ἀλέξανδρος, ἔ.ἀ., σ. 14.

τέραν ἐκ τῶν θυγατέρων τοῦ Ἄρταβάζου, τὴν Βαρσίνην, ἣτις συγγέεται πρὸς τὴν Στάτειραν τοῦ Δαρείου¹, ὅπως δὲ λέγει ὁ Ἀριστόβουλος, καὶ ἄλλην ἐκτὸς αὐτῆς, τὴν νεωτάτην τῶν θυγατέρων τοῦ Ὠχου, τὴν Παρύσατιν. Ἦτο δὲ νυμφευμένος καὶ μὲ τὴν Ρωξάνην, τὴν θυγατέρα τοῦ Βακτρίου Ὁξύαρτου. Δίδει ὡς σύζυγον εἰς τὸν Ἡφαιστίωνα τὴν Δρύπετιν, θυγατέρα τοῦ Δαρείου καὶ ἀδελφὴν τῆς γυναικὸς του, διότι ἤθελε νὰ εἶναι ἐξάδελφοι τῶν υἱῶν του οἱ παῖδες τοῦ Ἡφαιστίωτος. Νυμφεύει ἐν συνεχείᾳ καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐκ τῶν στρατηγῶν του. Εἰς 10.000 ἀνέρχονται οἱ νυμφευθέντες Μακεδόνες Περσίδας γυναῖκας. Οἱ γάμοι τούτων ἔγιναν μὲ τὸν περσικὸν νόμον².

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐδέχθη τὸν ἀσιατικὸν τρόπον ζωῆς καὶ τὴν πολυτέλειαν τῆς Περσικῆς αὐλῆς. Ἐνεφανίζετο φορῶν τὴν μηδικὴν στολὴν ἀντὶ τῆς πατροπαραδότου Μακεδονικῆς. Ἠλλάξε τὸ διάδημα, τὸ ὅποιο ἐφερενὸς νικητῆς καὶ ἔθεσεν ἀντ' αὐτοῦ τὴν κίταριν τὴν Περσικὴν τῶν νενικημένων³.

Ἡ ἔρις τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τὸν Καλλισθένην καὶ ὁ φόνος αὐτοῦ ἀποδίδεται εἰς τὰς ἐναντίον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπικρίσεις τοῦ Καλλισθένους, διότι ὁ πρῶτος ἀπῆτει νὰ προσκυνῆται οὐ μόνον παρὰ τῶν Ἀσιατῶν, ἐθισμένων νὰ προσκυνοῦν τὸν βασιλέα των, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἄλλ' ἢ ἐνέργεια αὐτῆ τοῦ Ἀλεξάνδρου συνήνητησε σοβαρὰν ἀντίδρασιν ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων καὶ παρητήθη τοῦ λοιποῦ ὁ Ἀλέξανδρος τῆς ἀπαιτήσεως αὐτῆς⁴. Ὁ Πευκέστας, σωματοφύλαξ τοῦ Ἀλεξάνδρου, κατασταθεὶς σατραπῆς τῶν Περσῶν, ἐφόρεσε μόνος αὐτὸς ἐκ τῶν Μακεδόνων τὴν Μηδικὴν στολὴν, ἐξέμαθε τὴν περσικὴν γλῶσσαν, προσηρμόσθη πρὸς τὸν περσικὸν τρόπον ζωῆς καὶ ἦτο σύμφωνος μὲ τὴν πολιτικὴν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον⁵.

Ὡς συνελόντι εἰπεῖν, οἱ γάμοι Ἑλλήνων μετ' Ἀσιατῶν γυναικῶν, ἡ προσαρμογὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τὸν περσικὸν τρόπον ζωῆς, ἡ ἐμφάνισις αὐτοῦ μὲ μηδοπερσικὴν στολὴν καὶ ἡ προσκύνησις παρὰ τῶν ὑπηκόων του ἀποτελοῦν σκόπιμον ἐνέργειαν καὶ πολιτικὸν ἐλιγμόν, προκειμένου νὰ προσεταιρισθῇ τοὺς Ἀσιάτας, νὰ καταστήσῃ ἑαυτὸν οἰκείον πρὸς αὐτούς, νὰ φαίνεται ἰδικὸς τῶν βασιλεῶν⁶ καὶ τέλος νὰ γίνῃ ἀδιαμφισβήτητος κυρίαρχος τῆς Ἀσίας στρατιωτικῶς καὶ πολιτικῶς⁷.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐλθὼν εἰς Πασαργάδας κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἐκ τοῦ

1. Βλ. H. B e r g e, ἔ.ἀ., τ. 1, σ. 102-104 καὶ 363/4.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 4, 4-8.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 7, 4-5 καὶ IV, 9, 9.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 9, 9 ἕως IV, 12, 5. Δ. Κανατσούλη, Ὁ Ἀλέξανδρος, ἔ.ἀ., σ. 18.

5. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VI, 30, 2.

6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 29, 4.

7. Δ. Κανατσούλη, Ὁ Ἀλέξανδρος, ἔ.ἀ., σ. 19.

Ἴνδου ποταμοῦ καὶ εὐρῶν ἐσκαμμένον καὶ σεσυλημένον τὸν τάφον τοῦ Κύρου Β', υἱοῦ τοῦ Καμβύσου καὶ ἰδρυτοῦ τοῦ Περσικοῦ κράτους, ἐστενοχωρήθη. Ὁ τάφος ἐκεῖνος ἦτο μεγαλοπρεπῆς καὶ ἐν μέσῳ περικαλλοῦς βασιλικῆς κήπου ἐκ παντοίων δένδρων, καταρρύτου ἐξ ὕδατος καὶ γέμοντος πυκνῆς χλόης. Ἀπετελεῖτο ἀπὸ τετράγωνον ἐκ πελεκητῶν λίθων καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας πλευράς, ἄνωθεν τοῦ ὁποῦ ὑπῆρχε λίθινος οἰκίσκος, ἔχων θυρίδα στενήν, ὥστε μόλις διὰ ταύτης ἠδύνατο νὰ εἰσέλθῃ μέτριος τὸν ὄγκον ἀνθρώπου. Ἐντὸς τοῦ οἰκίσκου ὑπῆρχε χρυσοῦν φέρετρον, ἐνθα ἐτέθητο τὸ σῶμα τοῦ Κύρου Β', καὶ κλίνη ἐντὸς αὐτοῦ, ἔχουσα χρυσοῦς σφυρηλάτους πόδας, βαβυλωνιακὸν τάπητα καὶ πορφυρᾶ ὑποστρώματα. Ὑπῆρχον δ' ἐπάνω καὶ μανδύαι, χιτῶνες βαβυλωνιακοί, ἀναξυρίδες μηδικαί, περιδέρια, ἀκινάκαὶ καὶ ἐνώτια ἐκ χρυσοῦ καὶ πολυτίμων λίθων. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς κλίνης ἔκειτο τὸ φέρετρον τὸ φέρον τὸ σῶμα τοῦ Κύρου Β'. Ὑπῆρχε δ' ἐντὸς τοῦ περιβόλου κατὰ τὴν ἀνάβασιν, τὴν ὀδηγοῦσαν εἰς τὸν τάφον, κατοικία μικρά, κατεσκευασμένη διὰ τοὺς Μάγους, οἱ ὅποιοι ἐφύλασσαν τὸν τάφον Κύρου Β', διαδεχόμενοι τὴν φρουρήσιν ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Καμβύσου. Ἐπεγέγραπτο δ' ὁ τάφος ὡς ἑξῆς: «Ὡ ἀνθρώπε, ἐγὼ Κύρος εἰμι ὁ Καμβύσου ὁ τὴν ἀρχὴν Πέρσiais καταστήσάμενος καὶ τῆς Ἀσίας βασιλεύσας. Μὴ οὖν φθονήσης μοι τοῦ μνήματος»¹. Τὸν τάφον τοῦτον ἀποκατέστησεν, ὅσον ἦτο δυνατόν, ὁ Ἀλέξανδρος, χρίσας αὐτὸν ἐξωτερικῶς καὶ θέσας τὸ βασιλικὸν του σῆμα διὰ τὸ ἀπαραβίαστον αὐτοῦ. Ὑπέβαλε δὲ καὶ εἰς βασανιστήρια τοὺς Μάγους, ἵνα μαρτυρήσουν τοὺς δράστας. Οὐδὲν ὅμως ἐπέτυχε καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀφῆκε τοὺς ἐλευθέρους². Ἡ συμπεριφορὰ αὐτῆ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐνέχει καὶ τιμὴν πρὸς ἓνα μεγάλον ἄνδρα, τὸν ὁποῖον ἐγνώριζεν ἐκ τοῦ Ξενοφῶντος, ἀρετὴν ἔμφυτον καὶ ἐπικτήτων εἰς αὐτὸν ἐκ μορφώσεως, ἀλλὰ καὶ πολιτικὴν σκοπιμότητα, δι' ἧς ἐπεδίωκε νὰ φανῆ οἰκεῖος πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ Περσικοῦ κράτους, ἐκπληρῶν τὰς ὑποχρεώσεις, ἃς ὄφειλεν ὡς διάδοχος τῶν Ἀχαιμενιδῶν.

Καταλαβὼν τὴν Αἴγυπτον ὁ Ἀλέξανδρος ἐπόθησε νὰ προσέλθῃ παρ' Ἀμμωνα-Δία εἰς Λιβύην, ἵνα χρηστηριάσῃται, διότι ἐλέγετο ὅτι τὸ μαντεῖον καὶ ἀκριβέστατον εἰς τοὺς χρησμούς ἦτο καὶ ὅτι ἐχρησιμοποίησε τοῦτο ὁ μὲν Περσεύς, διὰ νὰ προσκομίσῃ τὴν κεφαλὴν τῆς Γοργόνος, ὁ δὲ Ἡρακλῆς διὰ τὸν εἰς Αἴγυπτον ἐναντίον τοῦ Βουσίριδος καὶ εἰς Λιβύην ἐναντίον τοῦ Ἀνταίου ἀγῶνά του. Εἶχε δὲ φιλόδοξον ἄμιλλαν πρὸς ἀμφοτέρους, διότι εἰς αὐτοὺς καὶ τὸν Ἀμμωνα-Δία ἀνῆγε τὴν καταγωγὴν του. Ἐκ τῆς ἐπισκέψεως

1. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VI, 29, 4-8.

2. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VI, 29, 11. Ὁ σφζόμενος σήμερον καὶ ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Κύρον Β' τὸν πρεσβύτερον τάφος, δὲν φαίνεται νὰ ἀνήκῃ εἰς αὐτὸν.

αὐτῆς καὶ τὸ μέλλον του θὰ ἐμάνθανε καὶ θὰ ἰσχυρίζετο ὅτι ἐγνώριζε τοῦτο¹.

Ὁ χῶρος τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἄμμωνος-Διός, πλάτους 40 σταδίων, ἦτο κατάφυτος ἐξ ἡμέρων δένδρων, ἐλαιῶν καὶ φοινίκων. Ἐν ᾧ τὰ περίξ τοῦ ἱεροῦ μέρη ἦσαν ἔρημα, ἀμμώδη καὶ ἄνυδρα, τὸ ἱερόν ἦτο ἔνδροσον. Ἐν αὐτῷ ἀνέβλυζε μία πηγὴ, μὴ ὁμοιάζουσα πρὸς τὰς ἄλλας πηγὰς τῆς γῆς, τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ τὴν μὲν μεσημβρίαν ἦτο ψυχρόν, κατὰ δὲ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου θερμὸν μέχρι καὶ τοῦ μεσονυκτίου. Ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου ἤρχετο νὰ ψύχεται, γινόμενον τὴν αὐγὴν ψυχρόν, ψυχρότατον τὴν μεσημβρίαν. Ὑπῆρχε δὲ καὶ αὐτοφυῆς ἄλλας ὄρυκτον εἰς τὸ μέρος τοῦτο, τὸ ὅποιον ἐχρησιμοποιοῦν εἰς τὰς θυσίας ὡς καθαρώτερον τῶν ἐκ τῆς θαλάσσης ἀλάτων οἱ Αἰγύπτιοι καὶ ὅσοι ἄλλοι τοῦ θεοῦ ἐπεμελοῦντο. Ἐνταῦθα ὁ Ἀλέξανδρος καὶ τὸν τόπον ἐθαύμασε καὶ τὸν χρησιμὸν ἔλαβε καὶ παρὰ τοῦ θεοῦ ἤκουσεν ὄσα ἐπεθύμει².

Ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν εἰς τὸ μαντεῖον τοῦ Ἄμμωνος-Διός ἐν Αἰγύπτῳ παρέστησεν ἑαυτὸν υἱὸν τοῦ Ἄμμωνος-Διός. Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τοῦ Ἀρριανοῦ³, γράφοντος «οὐκ οὐκ σιγῇ ἔχοντες ἐκαρτέρησαν, ἀλλὰ πάντα γὰρ ἀπαλλάττειν στρατιᾶς ἐκέλευον, αὐτὸν δὲ μετὰ τοῦ πατρὸς στρατεύεσθαι, τὸν Ἄμμωνα δὲ τῷ λόγῳ ἐπικερτομοῦντες». Εἰς ἄλλο δὲ σημείον ὁ ἴδιος ὁ ἱστορικὸς γράφει⁴: «Ἀλεξάνδρω δὲ φιλοτιμία ἦν πρὸς Περσέα καὶ Ἡρακλέα, ἀπὸ γένους τε ὄντι τοῦ ἀμφοῖν καὶ τι καὶ αὐτὸς τῆς γενέσεως τῆς ἑαυτοῦ εἰς Ἄμμωνα ἀνέφερε, καθάπερ οἱ μῦθοι τὴν Ἡρακλέους τε καὶ Περσέως ἐς Δίαν». Πάλιν ὁ Ἀρριανὸς ἀλλαχού γράφει⁵: «ἐπεὶ καὶ προσκυνεῖσθαι ἐθέλειεν Ἀλεξάνδρον λόγος κατέχει, ὑπούσης μὲν αὐτῷ καὶ τῆς ἀμφὶ τοῦ Ἄμμωνος πατρὸς μάλλον τι ἢ Φιλίππου δόξης». Ὁ αὐτὸς ἱστορικὸς εἰς ἄλλο σημείον τῆς Ἀναβάσεώς του γράφει⁶: «καὶ οὖν καὶ τοῦ θεοῦ τὴν μετουσίαν Ἀλεξάνδρω οὐκ ἐξ ὧν Ὀλυμπιάς ὑπὲρ τῆς γενέσεως αὐτοῦ ψεύδεται ἀνηρτησθαι, ἀλλ' ἐξ ὧν ἂν αὐτὸς ὑπὲρ Ἀλεξάνδρου συγγράψας ἐξενέγκῃ ἐς ἀνθρώπους». Περί τοῦ τέλους δὲ τῆς Ἀναβάσεώς του γράφει⁷: «ὅτι δὲ ἐς θεὸν τὴν γενεσὶν τὴν αὐτοῦ ἀνέφερεν, οὐδὲ τοῦτο ἐμοὶ δοκεῖ εἶναι μέγα αὐτῷ τὸ πλεμμέλημα». Ἀλλὰ καὶ αἱ γενόμεναι θυσίαι εἰς τὸν

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 3, 1-2.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 14, 1-5.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 8, 3.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 3, 2.

5. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 9, 9.

6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 10, 2.

7. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 29, 3.

Ἄμμωνα - Δία¹ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ τὴν ἐκστρατείαν του καὶ ἡ ἐρώτησις πρὸς τὸ μαντεῖον τοῦ Ἄμμωνος-Διὸς κατὰ ποῖον τρόπον ἔδει νὰ τιμηθῇ ὁ Ἡφαιστίων², πάντα ταῦτα ἀποδεικνύουν διάθεσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἐπιθυμίαν αὐτοῦ νὰ ἀποθεωθῇ καὶ νὰ ἀναγνωρισθῇ τὸ ἔργον του ὡς θεία ἀποστολή³.

Ἀνακύπτει ὁμοῦ τὸ ἐξῆς πρόβλημα. Ἐπραξε τοῦτο διὰ λόγους πολιτικῆς σκοπιμότητος, ἵνα, παρὰ τῶν Ἀσιατῶν θεωρούμενος καὶ λατρευόμενος ὡς θεὸς ὁ Ἀλέξανδρος, ἐξουδετερώσῃ πᾶσαν κατ' αὐτοῦ ἀντίστασιν καὶ ἀντίδρασιν καὶ ὡς ἐκ τούτου ὑλοποιήσῃ τὸ μεγαλόπνοον πρόγραμμά του, ἐξικνούμενον ἴσως εἰς κοσμοκρατορίαν Ἑλληνικὴν, ἃν δὲν ἐπισυνέβαιεν ὁ θάνατός του εἰς τόσον μικρὰν ἡλικίαν καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς δράσεώς του; Ἡ δὲν ἀπέβλεπεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς πολιτικὰ ὀφέλη, ἀλλὰ «π ὅ θ ο ς α ὑ τ ὸ ν λ α μ β ἄ ν ε ἰ ἐ λ θ ε ἰ ν π α ρ' Ἄ μ μ ω ν α»⁴, ἵνα ἱκανοποιήσῃ ἐσωτερικὴν ἀνάγκην καὶ παρόρμησιν τῆς ἄγαν θρησκευομένης ψυχῆς του καὶ καταστήσῃ ἐνεργοὺς τὰς θρησκευτικῆς ὑφῆς καταβολάς, πολλῶν δὲ μᾶλλον διότι ἀνῆγε τὴν καταγωγὴν του εἰς τὸν Δία, ταυτιζόμενον μὲ τὸν Ἄμμωνα⁵, ἐπροστάτευσε τοῦτον εἰς τὰς μάχας ὁ Θεὸς καὶ ἔφερεν εἰς πέρας ὅσα ἐπεθύμησε καὶ ἐπὶ πλεόν ἠθέλησε νὰ μάθῃ τὸ μέλλον του καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ὑπολοίπου ἔργου του, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του νὰ ἀκολουθῆσῃ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἄμμωνος-Διὸς συμβουλὴν του⁶, εἰς ἣν ὑπήκουσε καὶ ὡς πρὸς τὴν ταφήν τοῦ Ἡφαιστίωνος;⁷

Αἱ ἐξενεχθεῖσαι ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω προβλήματος γνῶμαι εἶναι ἀμφιλεγόμεναι. Ὡς ἀμφιλεγόμενον τὸ θέμα διατυπώνει καὶ ὁ Ἀρριανός⁸, γράφων «ὅτι δὲ ἐς θεὸν τὴν γένεσιν τὴν αὐτοῦ ἀνέφερεν, οὐδὲ τοῦτο ἔμοι δοκεῖ εἶναι μέγα αὐτῷ τὸ πλημμέλημα, εἰ μὴ καὶ σόφισμα ἦν τυχὸν ἐς τοὺς ὑπηκόους τοῦ σεμνοῦ ἔνεκα». Τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Ἄμμωνος-Διὸς ἐν Αἰγύπτῳ πολλοὶ νεώτεροι ἱστορικοὶ ἀποδίδουν εἰς τὰς πολιτικὰς ἐπιδιώξεις τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὡς ὁ Droysen⁹, ὁ U. Wilcken¹⁰, ὁ Παπαρρηγόπουλος¹¹, ὁ Ἀ. Δασκαλάκης¹² καὶ ὁ Δ. Κανατσούλης¹³.

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VI, 3, 2 καὶ VI, 19, 4.
2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 14, 7 καὶ VII, 23, 6.
3. Δ. Κανατσούλης, Ὁ Ἀλέξανδρος, ἔ.ἀ., σ. 21.
4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 3, 1.
5. Πρβλ. Α. Δασκαλάκης, ἔ.ἀ., σ. 84-94.
6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 3, 2.
7. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 23, 6.
8. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 29, 3.
9. Ἐ.ἀ., τ. 1, σ. 364-372.
10. Alexander der Grosse, Leipzig 1931, σ. 118-119 καὶ 199.
11. Ἐ.ἀ., τ. 3, σ. 92-93.
12. Ἐ.ἀ., σ. 96-97.
13. Ὁ Ἀλέξανδρος, ἔ.ἀ., σ. 21.

Ἄλλοι ὅμως διαφωνοῦν πρὸς τοῦτο. Δέχονται ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἠθέλησε διὰ τῆς θεοποιήσεώς του νὰ διασφαλίση ἢ νὰ προσπορισθῆ πολιτικά ὀφέλη παρὰ τῶν λαῶν τῆς Αἰγύπτου καὶ Ἀσίας, ἀλλ' ἠθέλησε νὰ ὑλοποιήσῃ τὸ θρησκευτικὸν του αἰσθημα, τὴν ἄκρατον θρησκευτικότητά του, ἱκανοποιῶν τὴν ἀδήριτον ἀνάγκην τῆς ψυχῆς του νὰ ἐπισκεφθῆ καὶ τὸ γνωστότατον ἐν τῇ Ἑλλάδι¹ καὶ πεφημισμένον μαντεῖον τοῦ Ἄμμωνος-Διὸς ἐν Αἰγύπτῳ (Σιβάχ). Ἐπεθύμει ὁ Ἀλέξανδρος νὰ θεωρηθῆ ὅτι τυγχάνει θείας ἐμπνεύσεως καὶ θείας προστασίας τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐπιτελούμενον ἔργον. Ἐπόθει νὰ ἔχη τὴν ἔγκρισιν τοῦ Ἄμμωνος-Διὸς καὶ διὰ τὸ περαιτέρω ἔργον του, ὅπως καὶ διὰ πολλὰ ἄλλα. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀρριανὸς λέγει:² «καὶ ἀκοῦσας ὅσα αὐτῷ πρὸς θυμοῦ ἦν, ὡς ἔλεγεν, ἀνέζευσεν ἐπ' Αἰγύπτου». Ἡ θρησκευτικότης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ του περιβάλλοντος παρωθοῦν τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὴν ἐπίσκεψιν τῶν χώρων λατρείας κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Τὴν γνώμην αὐτὴν ὑποστηρίζει μετ' ἐμφάσεως ὁ Εὐάγγ. Σδράκας³. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου προβλήματος δὲν πρέπει νὰ παροραθῆ ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο μία πολύπλευρος προσωπικότης, στρατηγική, πολιτική, θρησκευτικὴ καὶ πνευματικὴ. Εἶχε συνθέσει ἐν ἑαυτῷ τὴν καθολικότητα τοῦ διδασκάλου τοῦ Ἀριστοτέλους. Εἶχε κληρονομήσει τὴν θρησκευτικότητα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, καθ' ἣν οἱ πανελλήνιοι ἄγῳνες, τὰ ἱερά, αἱ ἀμικτιοναίαι, τὰ μαντεῖα, ἡ ποίησις εἴτε ἐπική εἴτε λυρική εἴτε δραματικὴ εἶναι, τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων γενικώτερον καὶ αὐτὴ ἡ ἐνότις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, εἶναι προϊόντα τῆς θρησκευτικότητος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων⁴. Εἶχε διδαχθῆ ὑπὸ τῆς μητρὸς του Ὀλυμπιάδος τὴν βαθεῖαν θρησκευτικότητα, τὰς μυστηριακὰς τελετὰς καὶ τὴν πίστιν ἐπὶ τὴν ὑψηλὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἀποστολήν του⁵. Ἦτο ἡ μεγαλύτερα στρατηγικὴ μεγαλοφυΐα τῆς Ἱστορίας καὶ ὡς τοιαύτη πᾶσα ἐνέργειά του ἔδει νὰ ἐναρμονίζεται πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείας του. Ἔδει νὰ ἀναπληρώνη τὸ ὀλιγάριθμον τοῦ ἐκστρατευτικοῦ του σώματος μετὰ τὴν μεγαλοφυῶ στρατηγικὴν καὶ πολιτικὴν εὐρύτητα. Μία ἑλληνοασιατικὴ αὐτοκρατορία ἦτο ἀδύνατον νὰ δημιουργηθῆ καὶ νὰ διατηρηθῆ μετὰ τὰ μέτρα τῆς κοινῆς λογικῆς. Ἐπρεπε νὰ πειθοῦν οἱ πάντες ὅτι ἦτο δεδομένον ἐκ Διὸς νὰ ἄρξῃ τῆς Ἀσίας. Καὶ αὐτὸ τὸ νόημα εἶχεν ἡ λύσις τοῦ Γορδίου δεσμοῦ, ἡ ἐπίσκεψις τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἄμμωνος-Διὸς ἐν Αἰγύπτῳ, ἡ τάσις του νὰ θύῃ καὶ νὰ πομπεύῃ διαρκῶς καὶ ἡ παραχώρησις τόσων προνομίων εἰς τοὺς Ἀσιάτας. Ἐκτὸς τούτου ὁ Ἀλέξανδρος ἠθέλε νὰ φανῆ ἐφάμιλλος τῶν ἀρχαίων ἡρώων καὶ νὰ ἐπιτελέσῃ,

1. Α. Δασκαλάκη, ἔ.ἀ., σ. 87-94.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ., Ἀλεξ. III, 4, 5.

3. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ὡς υἱὸς τοῦ Θεοῦ Ἄμμωνος-Διὸς, ἔ.ἀ., σ. 43-44.

4. Π. Σκουφάκη, ἔ.ἀ., σ. 107-108.

5. Πρβλ. Ἀ. Δασκαλάκη, ἔ.ἀ., σ. 94.

ἄν μὴ ἀνώτερα, τοῦλάχιστον ἰσάξια ἔργα. Ἡθέλησε νὰ ἀμιλληθῆ ἐν προκειμένῳ καὶ πρὸς τὸν Περσέα καὶ τὸν Ἡρακλέα, οἵτινες ἐπεσκέφθησαν τὸ ἐν Αἰγύπτῳ ἱερὸν τοῦ Ἄμμωνος-Διός. Ἡ ἀριστεία εἰς τὴν ζωὴν του ἀπετέλει τὴν ἐντελέχειαν τῆς ψυχῆς του. Ἐπομένως μία σύνθεσις τῶν διῆσταμένων ἀπόψεων δὲν εἶναι ἀπορριπτέα¹.

Πρόβλημα ἀποτελεῖ καὶ τὸ γραφόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀρριανού² «καὶ πρὸς βεῖται δὲ ἐν τούτῳ ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἤκον, καὶ τούτων οἱ πρέσβεις αὐτοῖ τε ἐστεφανωμένοι Ἀλέξανδρῳ προσήλθον καὶ ἐστεφάνουν αὐτὸν στεφάνοις χρυσοῖς, ὡς θεωροῖ. δῆθεν ἐς τιμὴν θεοῦ ἀφιγμένοι». Οἱ μὲν δέχονται ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἀπήτησε τὴν ἀπόδοσιν θεῶν τιμῶν ἐκ τῶν Ἑλλήνων τῆς μητροπολιτικῆς Ἑλλάδος, οἱ δὲ ὅτι ἡ ἐνέργεια αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τῶν Ἑλληνίδων πόλεων. Τὴν πρώτην γνώμην δέχονται μεταξὺ τῶν ἄλλων ὁ Droysen³, ὁ Beloch⁴, ὁ U. Wilcken⁵, ὁ Ἀ. Δασκαλάκης⁶, καὶ ὁ Δ. Κανατσούλης⁷. Τὴν δευτέραν γνώμην ἀσπάζονται μεταξὺ τῶν ἄλλων ὁ J. Kaerst⁸ καὶ ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος⁹. Ὁ Ἀρριανὸς καταλείπει τὸ θέμα ἀσαφές καὶ ἀμφιλεγόμενον. Ἐν πάσῃ περιπτώσει εἴτε ἡ μία εἴτε ἡ ἕτερα τῶν δύο ἐκτεθεισῶν ἀπόψεων εἶναι ἐπικρατεστέρα, τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι συνέφερε πολιτικῶς εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ἡ θεοποίησίς του, διότι οὕτως ἤλπιζεν ὅτι θὰ ἐξησφάλιζε τὴν ἀδιαφιλονίκητον κυριαρχίαν ὡς ἀπόλυτος μονάρχης ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἀσίας, ἐξαιρουμένης βεβαίως τῆς Μακεδονίας, ἣτις καὶ φιλοβασιλείως ἦτο καὶ φιλαλέξανδρος ὅπως δῆποτε¹⁰, καὶ θὰ ἐπετύγχανε τὴν ἐνότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ διὰ τῆς μοναρχικῆς ἐξουσίας, καταλυομένων τῶν ἐπὶ μέρους πολιτευμάτων τῆς Ἑλλάδος ἢ ἀλλοιουμένης τῆς δημοκρατικῆς μορφῆς τῶν πολιτειῶν¹¹. Ἄλλωστε κατὰ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ δεδομένα οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν λατρείαν τῶν ἡσάν προσδεδεμένοι εἰς τὸν ἀνθρωπομορφισμόν. Οἱ θεοὶ εἶχον ἀνθρωπίνην μορφήν. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἥρωες, αἱ πράξεις τῶν ὁποίων ὑπερέβαινον τὰ κατ' ἀνθρώπον, ἐγίνοντο θεοί, ἐλατρεύοντο ὡς θεοί. Πολλοὶ τούτων ἀνελάμβανον τὴν προστασίαν τῶν πόλεων, ἐν αἷς καὶ ἐτι-

1. Ἀ. Δασκαλάκης, ἔ.ἀ., σ. 96.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 23, 2.

3. ἔ.ἀ., τ. 1, σ. 753-756.

4. Griechische Geschichte, Berlin-Leipzig 1925, τ. IV, 1, σ. 47-48.

5. ἔ.ἀ., σ. 199-200.

6. ἔ.ἀ., σ. 182-184.

7. Ὁ Ἀλέξανδρος, ἔ.ἀ., σ. 21-22.

8. Geschichte des Hellenismus, Leipzig-Berlin 1927, τ. 1, σ. 484-485.

9. ἔ.ἀ., τ. 3, σ. 93.

10. Δ. Κανατσούλης, Ὁ Ἀλέξανδρος, ἔ.ἀ., σ. 23.

11. Ἀ. Δασκαλάκης, ἔ.ἀ., σ. 193-200.

μῶντο. Εἰς αὐτὸν τὸν ἥρωα-θεὸν ἀνήκει τὸ κράτος τοῦ κόσμου. Αὐτὸν προσκυνεῖ ἡ ἀνθρωπότης, κοίτοι εἶναι θνητογενής¹.

Συνεπῶς οὐδὲν ἀσύμφωνον ὡς πρὸς τὴν θεοποίησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, οὐδόλως κατώτερα ἐπιτελέσαντος πολλῶν ἄλλων ἠρώων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, οἱ ὅποιοι ἐθεοποιήθησαν. Ἐν δὲ τῷ Ἀρριανῷ² ἀναφέρεται ὅτι εἰς τὴν πόλιν Νύσαν, τὴν μεταξύ Κωφῆνος καὶ Ἰνδοῦ ποταμοῦ, τὴν ὁποίαν ἔκτισεν ὁ θεὸς Διόνυσος³, ὁ Ἄκουφισ εἶπεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον «ὄ τ ι π λ ε ί ο ν α Δ ι ο ν ὸ σ ο υ ἔ ρ γ α ἄ π ε δ ε ί ξ α τ ο»⁴. Ἀντιτίθεται ὁμοῦς τὸ ἐπιχείρημα ὅτι εἰς ζῶντας οὐδέποτε ἀπενεμήθησαν θείαι τιμαὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων⁵. Ὁ Ἀρριανὸς ὁμοῦς διὰ τοῦ σοφιστοῦ Ἀναξάρχου⁶ λέγει ὅτι δικαιότερον εἶναι οἱ Μακεδόνες νὰ ἀπονέμουν θείας τιμᾶς εἰς τὸν ἰδικὸν τῶν βασιλέα, διότι καὶ αὐτὸ δὲν ἀμφισβητεῖται, ὅτι, ὅταν ἀποθάνῃ, θὰ τὸν τιμήσουν μὲ θείας τιμᾶς, ἀλλὰ πολὺ δικαιότερον κατ' ἀκολουθίαν θὰ εἶναι νὰ τὸν τιμήσουν ζῶντα παρὰ τεθνεῶτα, ὅτε οὐδὲν ὄφελος θὰ εἶναι εἰς τὸν τιμώμενον. Ὑπ' αὐτὰς τὰς προϋποθέσεις πρέπει νὰ κριθῇ ἡ θεοποίησις τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ μὲ προέκτασιν πάντοτε πολιτικῆς ἀναγκαιότητος.

Εἰς πολιτικὴν σκοπιμότητα πρέπει νὰ ἀποδοθῇ καὶ τὸ ἐξῆς γεγονός. Οἱ Χαλδαῖοι μάντιες εἶχον εἶπει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ εἰσέλθῃ εἰς Βαβυλῶνα ὁ Ἀλέξανδρος, διότι θὰ ἐπισυνέβαιεν εἰς αὐτὸν μέγαν κακόν. Ὁ Ἀλέξανδρος διὰ νὰ διαψεύσῃ τοὺς Χαλδαίους μάντιες προχωρήσας ἔξω τῆς Βαβυλῶνος ἀνέπλευσε πρὸς τὰ ἔλη, ἔνθα εἶναι οἱ τάφοι τῶν βασιλέων τῆς Ἀσσυρίας. Ἐν ᾧ ἔπλεεν ὁμοῦς ὁ Ἀλέξανδρος, ἔπεσεν ἡ καυσία του, τὸ Μακεδονικὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς του, εἰς τὸ ὕδωρ. Συγχρόνως ὁ πνέων ἄνεμος παρέσυρε τοῦτο καὶ τὸ ἀπέθεσεν ἐπὶ καλάμου, φυτρώσαντος ἐπὶ τοῦ τάφου ἐνὸς τῶν ἀρχαίων βασιλέων. Τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς σημεῖον διὰ τὰ μέλλοντα γενέσθαι. Εἰς ἐκ τῶν ναυτῶν τότε κολυμβήσας, διὰ νὰ λάβῃ τὸ διάδημα αὐτό, μετέφερε τοῦτο ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, ἵνα μὴ βραχῇ. Οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν συγγραμμάτων τὴν Ἀλεξάνδρου ἱστορίαν λέγουν ὅτι ἔδωσε μὲν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὸν ναύτην ἓν τάλαντον διὰ τὴν προθυμίαν του, ἀπέκοψεν ὁμοῦς τούτου τὴν κεφαλὴν, συμφώνως πρὸς τὴν συμβουλὴν τῶν μάντεων, ἵνα μὴ σωθῇ ἡ κεφαλὴ ἐκεῖνη, ἡ ὁποία ἐφόρεσε τὸ βασιλικὸν διάδημα. Ὁ Ἀριστόβουλος λέγει ὅτι ἔλαβε τὸ τάλαντον ὁ ναύτης, ἀλλ' ἐδάρη ἔνεκα τῆς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του ἀποθέσεως τοῦ διαδήματος. Ἄλλοι λέγουν ὅτι τὸ διάδημα προσεκόμισεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ὁ Σέλευκος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐσημαίνει ὅτι Ἀλέ-

1. Droysen, ἔ.α., τ. 1, σ. 792.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 1, 5.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 1, 1.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 1, 5.

5. Ἀ. Δασκαλάκη, ἔ.α., σ. 185-189.

6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 10, 7.

ξανδρος θά ἀποθάνῃ καὶ βασιλεὺς θά γίνη ὁ Σέλευκος. Καὶ ἐπιλέγει ὁ Ἄρριανὸς ὅτι ὁ Σέλευκος ἐγένετο ὁ μέγιστος τῶν μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον διαδεχθέντων τὸ κράτος τοῦ βασιλεῦς, ὁ ὁποῖος καὶ βασιλικώτατος ὑπῆρξε καὶ, ἐξαιρουμένου τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐξουσίασε τὴν μεγαλυτέραν χώραν¹. Ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος² λέγει ὅτι «οὐ μόνον οἱ σύγχρονοι, ἀλλὰ καὶ οἱ μεταγενέστεροι καὶ ἔθνη ὅλα καὶ κατ' ἰδίαν ἄνδρες περιφανεῖς παρέστησαν τὸν Ἀλέξανδρον ὡς μετέχοντα ὑπερανθρώπου τινὸς φύσεως».

Ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Αἰγύπτου παρὰ τὴν Μαρίαν λίμνην κτίζει τὴν ὀμώνυμον πόλιν Ἀλεξάνδρειαν, διαγράψας ὁ ἴδιος τὸ σχέδιον αὐτῆς καὶ ὀρίσας ἐπακριβῶς τὴν θέσιν τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν ναῶν. Ὁ μάντις Ἀρίστανδρος ὁ Τελμισσεὺς εἶπεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ὅτι ἡ πόλις αὕτη θά ἀποβῆ εὐδαιμών «τά τε ἄλλα καὶ τῶν ἐκ γῆς καρπῶν εἶνεκα»³. Ὁμώνυμον πόλιν Ἀλεξάνδρειαν ἔκτισεν ὁ Ἀλέξανδρος, ὅταν ἀφίκετο εἰς τὸ ὄρος Καύκασον⁴. Παρὰ τὸν Τάναϊν ποταμὸν ἐξηῆρε τόπον κατάλληλον νὰ κτίσῃ τρίτην Ἀλεξάνδρειαν⁵, διότι καὶ θά ἠῤῥαζεν εἰς πληθυσμὸν καὶ θά ἐχρησιμοποιεῖτο δι' ἐνδεχομένην ἐναντίον τῶν Σκυθῶν προέλασιν καὶ θά ἀπετελεῖ προφυλακὴν τῆς χώρας ἀπὸ τὰς ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐπιδρομᾶς, τῶν κατοικούντων πέραν τοῦ ποταμοῦ. Τὴν πόλιν αὐτὴν ἐτείχιζεν ἐντὸς ἑικοσιν ἡμερῶν καὶ συνῴκισεν εἰς αὐτὴν Ἑλληνας μισθοφόρους, τινὰς τῶν προσοικούντων βαρβάρων, ἐθελοντικῶς μετασχόντων, καὶ τοὺς ἀπομάχους ἐκ τοῦ Μακεδονικοῦ στρατοῦ⁶. Ἐν Παραπαμισάδαισι κτίζει τετάρτην Ἀλεξάνδρειαν, τῆς ὁποίας οἱ πρῶτοι κάτοικοι ἀπετελέσθησαν ἐκ τῶν περιοίκων καὶ ἐκ τῶν ἀπομάχων τοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος τοῦ Ἀλεξάνδρου⁷. Μετὰ τὴν νικηφόρον ἔκβασιν τῆς μάχης τοῦ ὁ Ἀλέξανδρος ἐναντίον τοῦ Πύρου, βασιλέως τῶν Ἰνδῶν, παρὰ τὸν Ὑδάσπιν ποταμὸν κτίζει ἐντεῦθεν τοῦ ποταμοῦ τὴν Νίκαιαν εἰς ἀνάμνησιν τῆς κατὰ τῶν Ἰνδῶν νίκης του, τὰ δὲ Βουκεφάλαια εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἵππου τοῦ Βουκεφάλαια, ὁ ὁποῖος ἐκεῖ ἀπέθανεν ἐκ τοῦ καμάτου καὶ τῆς μεγάλης ἡλικίας⁸. Κατὰ τὴν ἐπιστροφικὴν εἰς Βαβυλῶνα πορείαν του ὁ Ἀλέξανδρος παρὰ τὸν Ἀκεσίνην ποταμὸν κτίζει πόλιν, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἀπετελέσθησαν ἐκ τῶν πλησιοχώρων Ἰνδῶν καὶ ἐκ τῶν μισθοφόρων, ὅσοι ἦσαν ἀπόμαχοι⁹. Εἰς ἀπόστασιν 800 στα-

1. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 22, 1-5.

2. Ἐ.ἀ., τ. 3, σ. 71.

3. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 2, 2.

4. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 28, 4 καὶ V, 1, 5.

5. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 1, 3.

6. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 4, 1.

7. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 22, 4.

8. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 19, 4-5.

9. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 29, 3.

δίωιν ἦτοι 148 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Βαβυλῶνος ρέει ὁ Παλλακόπας ποταμός, ὅστις εἶναι διωρυξὸς ὁρμῶσα ἐκ τοῦ Εὐφράτου καὶ οὐχὶ ποταμὸς ἐξερχόμενος ἐκ πηγῶν. Διὰ τοῦ Παλλακόπου ὁ Ἀλέξανδρος κατέπλευσεν εἰς τὰς λίμνας πρὸς τὴν γῆν τῶν Ἀράβων. Ἐκεῖ εἶδε χῶρόν τινα ὠραῖον, ἔνθα ἔκοδόμησε πόλιν. Τὴν πόλιν αὐτὴν εἰτείχισε καὶ κατόκισε διὰ μισθοφόρων Ἑλλήνων καὶ τῶν ἀνικάνων πρὸς μάχην στρατιωτῶν λόγῳ γῆρατος ἢ ἀναπηρίας¹. Ἐκτὸς τῶν εἰρημένων πόλεων, δι' ἃς ὀρίζεται ὁ τόπος, ὁ χρόνος καὶ ὁ τρόπος κτίσεως τῶν, ὁ Ἄκουφισ παρ' Ἀρριανῶ² λέγει ὅτι καὶ ἄλλας πολλὰς πόλεις ἔκτισε καὶ θὰ κτίσῃ ὁ Ἀλέξανδρος.

Αἱ πόλεις αὐταὶ θὰ ἀποβοῦν ἐστίαὶ τῶν ἐπιστημῶν, τεχνῶν καὶ γραμμάτων καὶ γενικώτερον τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ τέχνη ἀναπτύσσεται εἰς τὸν τομέα τῶν προσωπογραφιῶν εἰς τὰ νομίσματα καὶ τῶν ἀνδριάντων φιλοσόφων καὶ ποιητῶν. Ἡ ἐπιστήμη καλλιιεργεῖ τὴν ἀστρονομίαν, τὰ Φυσικά, τὴν γεωμετρίαν καὶ τὴν γεωγραφίαν. Ἡ Ἀλεξάνδρεια καὶ ἡ Πέργαμος ἀμιλλῶνται εἰς τὰ γράμματα καὶ γενικώτερον εἰς τὸν πνευματικὸν τομέα. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἐφεσος, Ἀντιόχεια, Σιδῶν, Γάζα, Ταρσὸς καὶ ὅλη ἐν γένει ἡ Μ. Ἀσία, Συρία καὶ Αἴγυπτος καλλιιεργοῦν τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ τέχνην, αἵτινες μετεφευθῆσαν εἰς τὰς πόλεις αὐτάς ἐκ τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ἔνθα ἐπεκράτει μαρασμὸς καὶ ἀβελτηρία πρὸς πρόοδον³. Εἰς τὰ στόμια τῶν ποταμῶν καὶ τοὺς λιμένας ἰδρύνονται ἐμπορεῖα, δι' ὧν διακινεῖται τὸ ἐμπόριον ἀπὸ τοῦ Ἰνδοῦ εἰς τὴν μεσόγειον θάλασσαν. Αἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἰδρυθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου πόλεις θὰ καταστοῦν πόλοι ἐλξεως τῶν γηγενῶν καὶ ἐργαστήρια ἀφομοιώσεως τῶν βαρβάρων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες μισθοφόροι, οἵτινες περιεπλανῶντο πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης πρὸς εὐρεσιν πόρων ζωῆς καὶ ἐλυμαίνοντο ὅ,τι εὕρισκον⁴, συνεκεντρώθησαν εἰς τὰς πόλεις αὐτάς, παύσαντες νὰ εἶναι στοιχεῖα ταραχῶν καὶ ἐπικίνδυνοι καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀπέβη τὸ ὄργανον οὐ μόνον τῶν πνευματικῶν δημιουργημάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς Κυβερνήσεως, τοῦ ἐμπορίου καὶ πασῶν τῶν ἐπιστήμων σχέσεων μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων⁵. Ἡ ἑλληνικὴ φιλολογία καὶ φιλοσοφία διὰ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης διανοίγουν νέους ὀρίζοντας πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου. Διὰ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης συντελεῖται ἡ ἀφομοίωσις τῶν Ἀσιατῶν. Εἰς τὰς Ἰνδίας ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ὑπῆρξαν ἑλληνίζοντες ἡγεμόνες. Ἀναφέρεται ὅτι καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς ὀρεινὰς περιοχὰς τοῦ Ἀφγανιστάν καὶ τῶν Ἰνδιῶν δια-

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 21, 7.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 1, 5.

3. Κ. Παπαρηγοπούλου, ἔ.α., τ. 3, σ. 118-119.

4. Ἰσοκράτ. Φίλιππος 120-121.

5. Κ. Παπαρηγοπούλου, ἔ.α., τ. 3, σ. 119.

τηρείται ἡ μνήμη τοῦ Ἀλεξάνδρου¹. Εἰς τοὺς παρά τὸν Ὑφασιν ποταμὸν ἰδρυθέντας ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου δώδεκα βωμοὺς ἐπὶ αἰῶνας οἱ βασιλεῖς τῶν Πραισίων ἔθνον ἑλληνικὰς θυσίας². Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐπέδρασε καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, παρά τὴν ἀντίδρασιν πολλῶν Ἰουδαίων, φοβουμένων μήπως ὁ Ἰουδαϊσμός ἀφομοιωθῆ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ χρῆσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ὑπὸ τῶν φιλελευθέρων πνευμάτων τῶν Ἰουδαίων καὶ δι' αὐτῆς ἡ γνώσις τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας συνέβαλεν εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἐπὶ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Ὁ φιλόσοφος Φίλων συνθέτει Ἰουδαϊσμὸν καὶ Ἑλληνισμόν³. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀπέβη παγκόσμιος θρησκεία χάρις εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν. Αἱ πρῶται χριστιανικαὶ σχολαὶ ἰδρύθησαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἔνθα ἦτο τὸ Μουσεῖον τῶν Πτολεμαίων, κατὰ τὸ πρότυπον αὐτοῦ⁴.

Ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ὁ Ἀλέξανδρος εἶναι καὶ μεγάλος πολιτικός. Ἡ πολιτικὴ εὐρύτης του, ἡ διορατικότης, ἡ ἠλία συμπεριφορὰ ἐναντι τῶν ἡττημένων καὶ ὑποταγμένων, τοὺς ὁποίους ἐθεώρει ὡς φίλους προσκτηθέντας, ὁ σεβασμὸς αὐτοῦ πρὸς τοὺς θεσμοὺς καὶ τὴν θρησκείαν τῶν κατακτηθέντων, ἴσως καὶ ἐκ λόγων Μακεδονικῆς ἀνεκτικότητος⁵, ἡ χρησιμοποῖησις πολλῶν Ἀσιατῶν ὡς στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἡγετῶν, ἡ κτίσις πόλεων πρὸς διάδοσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, διακίνησιν καὶ τόνωσιν τοῦ ἐμπορίου, ὡς καὶ συγκερασμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Ἀσιατικοῦ στοιχείου, πάντα ταῦτα συνθέτουν τὴν πολιτικὴν προσωπικότητα τοῦ Ἀλεξάνδρου. Συνεπῶς ὁ Ἀλέξανδρος δὲν θεωρεῖται ὡς κατακτητῆς, ἀλλ' ὡς συμφιλιωτῆς λαῶν καὶ ἐθνῶν, ὡς ἀναμορφωτῆς τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων καὶ ὡς σπορευὺς ὑψηλοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ ἑλληνικοῦ. Δι' αὐτὸ καὶ ηὐχήθη⁶ «τὰ τε ἄλλα (καὶ τὰ) ἀγαθὰ καὶ ὁμόνοιαν τε καὶ κοινωνίαν τῆς ἀρχῆς Μακεδόσι καὶ Πέρσαις». Ὑπὸ πολλῶν ἐξακριβωσθησὶς ὁ μεγαλοφυέστατος πολιτικὸς τῆς ἐποχῆς του. Ὡς πολιτικὸς ἦτο ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ὡς φιλόσοφος⁷.

3. Ὁ Ἀλέξανδρος ὡς θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ προσωπικότης.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε κληρονομήσει παρὰ τῆς μητρὸς του Ὀλυμπιάδος

1. Ἀ. Δασκαλάκη, ἔ.ἀ., σ. 358-359.

2. Πλούταρχου Ἀλέξανδρος 62, 8.

3. Π. Σιμωντᾶ, Ἰουδαϊσμός καὶ ἑλληνικὴ ὀρθοδοξία. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θεολογίας». Ἀθήναι 1971, σ. 4-5.

4. Δ. Κανατσούλη, Ὁ Ἀλέξανδρος, ἔ.ἀ., σ. 27-28.

5. Δ. Κανατσούλη, Ὁ Ἀλέξανδρος, ἔ.ἀ., σ. 28-29.

6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 11, 9.

7. Droysen, ἔ.ἀ., τ. 1, σ. 769.

τάσεις μυστικιστικὰς καὶ λατρευτικὰς¹. Ἡ βαθεῖα θρησκευτικότης του ἀπετέλει τὴν ἐντελέχειαν τῆς ψυχῆς του². Εἰς τοὺς θεοὺς ἀνήγε τὴν καταγωγὴν του καὶ ἐκ τούτων ἐξήρτα τὰ πάντα. Πρὸ πάσης ἐνεργείας συνεβουλευέτο τὸ θεῖον καὶ μεθ' ἑκαστον ἐπιτελούμενον ἔργον ἔθυε καὶ ἐπόμπευεν εἰς τοὺς θεοὺς. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Θηβῶν καὶ τὴν ἀναγνώρισίν του ὡς ἡγεμόνος τῆς Ἑλλάδος καὶ διαδόχου τοῦ Φιλίππου ἐπανέρχεται εἰς Μακεδονίαν, θυσιάζει εἰς τὸν Ὀλύμπιον Δία, ἐκτελῶν τὴν ἀπὸ τοῦ Ἀρχελαίου καθιερωθεῖσαν ἐν Δίφ θυσίαν, καὶ τελεῖ ἀγῶνα εὐανδρίας καὶ μουσικὸν ἐν Αἰγαῖς. Μάλιστα δὲ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἀναγγέλλεται ὅτι τὸ ἄγαλμα τοῦ Ὀρφέως Οἰάγρου τοῦ Θρακῆ, εὕρισκόμενον ἐν Πιερίᾳ, ἰδρωσε καὶ ἐκ τούτου συνεπέρανεν ὁ Ἀρίστανδρος, ὁ Τελμισσεὺς μάντις, ὅτι θὰ μοχθήσουν πολλοὶ ποιηταὶ καὶ μελοποιοί, διὰ τὰ συνθέσουν καὶ μελοποιήσουν τὰ Ἀλεξάνδρου ἔργα³.

Ἐλθὼν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς Ἐλαιουῖντα θύει ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Πρωτεσιλάου, διότι οὗτος πρῶτος ἀπεβιβάσθη εἰς Ἀσίαν κατὰ τὴν εἰς Τροίαν ἐκστρατείαν τῶν Ἑλλήνων. Ἐκεῖθεν διαπεραιοῦται εἰς Ἀσίαν καὶ ἰδρύει βωμοὺς πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς ἀποβατηρίου καὶ Ἀθηνᾶς καὶ Ἡρακλέους καὶ ὄθεν ἐστάλη ἐξ Εὐρώπης καὶ ὄπου ἐξέβη τῆς Ἀσίας. Καθ' ὃν χρόνον εὕρισκετο ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀφ' οὗ ἔσφαξε ταῦρον, ἔκαμε σπονδὴν ἐκ χρυσεῆς φιάλης πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῶν Νηρηίδων⁴. Ἀνελθὼν εἰς Ἴλιον προσφέρει θυσίαν εἰς τὴν Ἰλιάδα Ἀθηνᾶν, τὴν δὲ πανοπλίαν του ἀφιέρωσεν εἰς τὸν ναὸν καὶ ἔλαβεν ἀντὶ ταύτης ἱερά τινα ὄπλα, σφζόμενα ἐκ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, τὰ ὁποῖα οἱ ὑπασπισταὶ του ἔφερον πρὸ αὐτοῦ εἰς τὰς μάχας. Τελεῖ ἐπίσης θυσίαν καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Πριάμου ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἐρκείου Διός, ἵνα τύχη συγγνώμης διὰ τὴν μῆνιν τοῦ Πριάμου ἐναντίον τοῦ Νεοπτολέμου, εἰς ὃν ἀνήγε τὸ γένος ὁ Ἀλέξανδρος⁵. Μετὰ τὴν νικηφόρον ἔκβασιν τῆς μάχης τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ προσφέρει ὡς ἀνάθημα εἰς τὴν θεᾶν Ἀθηνᾶν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν τριακοσίας περσικὰς πανοπλίας⁶. Εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Σάρδεων ἰδρύει ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ἐπισημανθέντος τοῦ καταλλήλου μέρους διὰ σκληρῶν βροντῶν καὶ βροχοπτώσεως⁷. Ἐν Ἐφέσῳ θυσιάζει εἰς τὴν Ἄρτεμιν καὶ πομπὴν ποιεῖ δι' ὄλου τοῦ στρατεύματος, συντεταγμένου ὡς πρὸς μάχην⁸. Παρὰ τὴν

1. Ἀ. Δασκαλάκη, ἔ.ἀ., σ. 87.

2. H. Berne, ἔ.ἀ., τ. 1, σ. 90-91.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 11, 1-2.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 11, 6.

5. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 11, 7-8.

6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 16, 7.

7. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 17, 5-6.

8. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 18, 2.

νήσον Λάδην, κειμένην ἐγγὺς τῆς Μιλήτου, ὁ Ἀλέξανδρος ἀρνεῖται νὰ ναυμαχήσῃ πρὸς τὸν Περσικὸν στόλον, διότι, καθημένου τοῦ ἀετοῦ εἰς τὴν ξηράν, ἐσημαίνεται ἐκ θεοῦ ὅτι διὰ τῆς ξηρᾶς ὁ Ἀλέξανδρος θὰ κυριαρχήσῃ ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ τῶν Περσῶν¹. Εἰς Γόρδιον ὁ Ἀλέξανδρος λύσας τὸν δεσμὸν θυσίαν κάμνει πρὸς τοὺς θεοὺς, σημήναντας διὰ βροντῶν καὶ φωτεινοῦ μετεώρου². Εἰς Σόλους θύει πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τελεῖ πομπὴν δι' ὀλοκλήρου τοῦ στρατεύματος, λαμπαδηφορίαν καὶ γυμνικοὺς καὶ μουσικοὺς ἀγῶνας. Εἰς Μαγαρσὸν θυσιάζει πρὸς τιμὴν τῆς Μαγαρσίδος Ἀθηνᾶς. Ἐν Τύρῳ προσφέρει θυσίαν εἰς τὸν Ἡρακλέα δι' ὀλοκλήρου τοῦ συντεταγμένου ὡς πρὸς μάχην στρατεύματος καὶ κάμνει ἀγῶνα γυμνικὸν καὶ λαμπαδηφορίαν τόσον κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τύρου, ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐξ Αἰγύπτου³. Εἰς Μέμφιν κάμνει θυσίαν καὶ πομπεὺει διὰ συμπαντος τοῦ ἐνόπλου στρατεύματος, ὡς καὶ μουσικὸν καὶ γυμνικὸν ἀγῶνα τελεῖ⁴. Παρὰ τὸν Τίγρητα ποταμὸν παρατηρήσας ἐκλειψιν τῆς σελήνης, τὴν ὁποίαν ἐθεώρησεν ὡς καλὸν οἰωνὸν ὁ μάντις Ἀρίστανδρος, προσφέρει θυσίαν καὶ εἰς τὴν Σελήνην καὶ εἰς τὸν Ἥλιον καὶ εἰς τὴν γῆν⁵. Εἰς Βαβυλῶνα θύει εἰς τὸν θεὸν Βῆλον, συμφώνως πρὸς τὰς ὀδηγίας καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν Χαλδαίων⁶. Εἰς Σοῦσα θυσιάζει κατὰ τὸ πατροπαράδοτον ἔθιμον καὶ τελεῖ μουσικὸν καὶ γυμνικὸν ἀγῶνα⁷. Εἰς Ζαδράκαρτα, τὴν μεγίστην πόλιν τῆς Ὑρκανίας, ἔνθα ἦσαν καὶ τὰ ἀνάκτορα τῶν Ὑρκανίων, θύει εἰς τοὺς θεοὺς κατὰ τὸ πρέπον ἔθιμον καὶ τελεῖ ἀγῶνα γυμνικόν⁸. Εὕρισκόμενος εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῶν Ζαραγγαίων θυσιάζει πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος⁹. Παρὰ τὸ ὄρος Καύκασον, ὅπου ἔκτισε τὴν ἐπὶ Καυκάσου Ἀλεξάνδρειαν, προσφέρει θυσίαν εἰς τοὺς θεοὺς, εἰς ὅσους δι' αὐτὸν ὑπῆρχε νόμος¹⁰. Θυσίαν κάμνει ὁ Ἀλέξανδρος καὶ εἰς τοὺς Διοσκούρους, τὴν ὁποίαν ἐσχεδίαζεν ἀπὸ πολλοῦ χρόνου¹¹. Εἰς τὸ ὄρος Μηρὸν τῶν Ἰνδιῶν θυσιάζει πρὸς τιμὴν τοῦ Διούσου, παρακαθῆσας εἰς συμπόσιον μετὰ τῶν αὐλικῶν του¹².

Εἰς τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν προσφέρει θυσίαν εἰς τοὺς θεοὺς, εἰς ὅσους δι' αὐτὸν ὑπάρχει νόμος, καὶ ὄργανώνει ἀγῶνα γυμνικὸν καὶ ἵππικόν, τὰ δὲ σφά-

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 18, 9.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 3, 8.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 24, 6 καὶ III, 6, 1.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 5, 2.

5. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 7, 6.

6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 16, 5.

7. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 16, 9.

8. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 25, 1.

9. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 27, 5.

10. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 28, 4.

11. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 8, 2.

12. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 2, 6.

για τὰ ὅποια προσέφερε πρὸς θυσίαν διὰ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ ἀπέβησαν αἴσια¹. Ἐπαναλαμβάνει δὲ τὴν θυσίαν καὶ μετὰ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ, θυσιάσας οὕτω δις διὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ². Παρὰ τὸν Ὑφασιν ποταμόν, τελευταῖον ὄριον τῆς εἰς τὴν Ἀσίαν ἐκστρατείας του, κατασκευάζει δώδεκα βωμούς κατὰ τὸ ὕψος καὶ τὸ πλάτος ἴσους πρὸς τοὺς μεγίστους πύργους ὡς ἔκφρασιν εὐγνωμοσύνης διὰ τὰς νίκας αὐτοῦ καὶ ὡς μνημεῖα τῶν μόχθων του. Ἐπὶ τῶν βωμῶν αὐτῶν προσφέρει θυσίαν καὶ τελεῖ γυμνικὸν καὶ ἵππικὸν ἀγῶνα³. Εἰς τὴν νῆσον Κίλλουταν παρὰ τὰ Πάταλα θυσιάζει εἰς ὄσους ἐκ τῶν θεῶν εἶχε προστάξει ὁ Ἄμμων. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν καταπλέει εἰς τινα νῆσον τοῦ πόντου, ἔνθα θύει εἰς ἄλλους θεοὺς καὶ κατ' ἄλλον τρόπον, κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἄμμωνος. Ὑπερβάς δὲ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ καὶ ἀναχθεὶς εἰς τὸ πέλαγος σφάζει ταύρους, τοὺς ὁποίους ρίπτει εἰς τὴν θάλασσαν πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος, κάμνει σπονδὴν ἀπὸ χρυσοῦς φιάλης καὶ αὐτὴν καὶ χρυσοῦς κρατήρας ρίπτει εἰς τὴν θάλασσαν, εὐχόμενος εἰς τὸν Ποσειδῶνα νὰ εἶναι εὐμενὴς κατὰ τὸν πλοῦν τοῦ στόλου του ἀπὸ τοῦ Περσικοῦ κόλπου μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τίγρητος καὶ Εὐφράτου⁴. Εἰς Ὄπιν ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἐκ τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ καὶ μετὰ τὴν συμφιλίωσίν του μετὰ τῶν Μακεδόνων προσφέρει θυσίαν εἰς ὄσους τῶν θεῶν ὑπάρχει δι' αὐτὸν νόμος, παραθέτει γενικὸν συμπόσιον, εἰς τὸ ὅποιον παρεκάθησε καὶ αὐτὸς καὶ ἐν συνεχείᾳ Μακεδόνες καὶ Πέρσαι, καὶ κάμνουν σπονδὴν οἱ περὶ αὐτόν, λαμβάνοντες οἶνον ἐκ τοῦ ἰδίου κρατήρος⁵. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἡφαιστίωνος καὶ μάλιστα μετὰ πάροδον ὀλίγων ἡμερῶν θυσιάζει πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν διὰ τὰ μέχρι τότε εὐτυχεῖ γεγονότα καὶ διὰ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν καὶ παραδίδεται μετὰ τῶν φίλων εἰς εὐωχίαν⁶.

Αἱ προσενεχθεῖσαι πρὸς τοὺς θεοὺς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου θυσίαι δηλοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ συνήθως διὰ τῆς φράσεως «θ ὑ ε ι τ ο ῖ ς θ ε ο ῖ ς ο ῖ ς α ὕ τ ῶ ν ὀ μ ο ς». Ἀσφαλῶς θὰ πρόκειται περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ δωδεκαθέου, ὅπως καὶ δώδεκα βωμούς κατασκεύασεν εἰς τὸν Ὑφασιν ποταμόν⁷. Ἀποκορύφωμα τῆς θρησκευτικότητος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀποτελεῖ ἡ εἰς Ἄμμωνα-Δία ἐν Αἰγύπτῳ ἐπίσκεψις τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν μέσῳ ταλαιπωριῶν, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω.

Ἄρα ὁ Ἀλέξανδρος ἐπίστευεν ἀπολύτως εἰς τὸ θεῖον. Ἐκ τούτου ἤντλει δυνάμεις καὶ θάρρος. Διήκουσα ἀρχὴ τῶν ἐνεργειῶν του ἦτο ἡ θεία ἐπι-

1. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 3, 6.

2. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 8, 2.

3. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. V, 29, 1-2.

4. Ἄρρ. VI, 19, 3-5.

5. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 11, 8.

6. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 24, 4.

7. Εὐ. Σ δ ρ ἀ κ α, ἔ.ἀ., σ. 49.

ταγή. Καί διὰ τοῦτο κατέστη θεοῦ κλητὸς πρὸς ἐπίτευξιν τῶν θείων βουλῶν. Εἷς τινα σημεῖα ὁμως τῶν ἐνεργειῶν του διαβλέπομεν δεισιδαιμονίαν, ἐφ' ὅσον πολλάκις μνημονεῦει σημεῖα, μάντις καὶ οἰωνούς. "Ἄν ὁμως ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ μάντις, οἱ οἰωνοὶ καὶ τὰ σημεῖα εἶναι ἐκδηλώσεις τῆς ἀρχαίας θρησκείας, τότε δὲν πρόκειται περὶ δεισιδαιμονίας, ἀλλὰ περὶ θεοσεβείας. "Ἄλλωστε δυσκόλως δυνάμεθα εἰς τὴν ἀρχαιότητα νὰ ἀποχωρίσωμεν τὴν δεισιδαιμονίαν ἀπὸ τὴν πραγματικὴν λατρείαν.

Τὴν θρησκευτικὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου ὁ Ἀρριανὸς¹ ἀποδίδει διὰ τῆς χαρακτηριστικῆς φράσεως «καὶ τοῦ θεοῦ ἐπιμελέστατος». Καὶ ἡ θρησκευτικότης αὐτοῦ ἦτο συνάρτησις τῆς θεοσεβείας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι τὰ πάντα ἀνήγον εἰς τοὺς θεοὺς καὶ τὰ πάντα ὑπῆγον ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν, τῶν οἰκογενειακῶν παραδόσεων περὶ τῆς ἀπὸ Διὸς καταγωγῆς του καὶ τῆς ἰδιαζόντως θρησκευούσης ψυχῆς του².

Τὸν Ἀλέξανδρον ἐντὸς τῆς γήινης σφαίρας καὶ ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς πρέπει νὰ δικαιώσωμεν καὶ ὡς ἠθικὴν προσωπικότητα. Δὲν θὰ εἶναι ὑπερβολή, ἂν εἴπωμεν, ὅτι ἡ ἠθικὴ προσωπικότης τοῦ Ἀλεξάνδρου σπανίζει εἰς τοὺς μεγάλους ἡγέτας τῶν λαῶν καὶ τοὺς δορυκτῆτορας.

Πρὸς τὴν αἰχμάλωτον σύζυγον, μητέρα καὶ παῖδας τοῦ Δαρείου πέμπει ὁ νικητῆς Ἀλέξανδρος τὸν Λεοννάτον, ἵνα παραμυθῆσῃ τούτους, εἰς οὓς καὶ ἐπιτρέπει πᾶσαν θεραπείαν καὶ δηλώνει ὅτι οὐχὶ ἔνεκεν ἔχθρας ἐγένετο ὁ πόλεμος, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἀσίας³.

Κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, συνοδευομένου ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος καὶ τοῦ ἐπιτελείου του, πρὸς τὴν αἰχμαλωτισθεῖσαν οἰκογένειαν τοῦ Δαρείου ἡ μήτηρ αὐτοῦ θεωρήσασα τὸν Ἡφαιστίωνα ὡς βασιλέα προσέτρεξεν, ἵνα προσκυνήσῃ αὐτόν. Ὑποχωρήσαντος ὁμως τοῦ Ἡφαιστίωνος καὶ δεῖξαντός τινος τὸν Ἀλέξανδρον, κατελήφθη ὑπὸ ἐντροπῆς διὰ τὸ σφάλμα της. Ὁ Ἀλέξανδρος ὁμως ἐπεῖπεν ὅτι καὶ ὁ Ἡφαιστίων εἶναι Ἀλέξανδρος⁴. Δεῖγμα τοῦτο μετριοφροσύνης τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀναγνωρίζοντος τὰς τῶν ἄλλων προσφοράς.

Ἀξία ἐξάρσεως εἶναι καὶ ἡ αὐτοκυριαρχία τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τὸ ἑτερόφυλον. Συγκεκριμένως ὁ Ἀλέξανδρος ἰδὼν τὴν ὄραιοτάτην κόρην τοῦ Ὁξυάρτου Ρωξάνην καὶ ἐρασθεὶς αὐτῆς δὲν ἠθέλησε νὰ προσβάλλῃ τὴν νεάνιδα, καίπερ αἰχμάλωτον, ἀλλ' ἐνυμφεῖθαι αὐτὴν διὰ νὰ ἐκχύσῃ τὸν πόθον του νομίμως καὶ ἠθικῶς.

Ἡ σύζυγος τοῦ Δαρείου ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ ὄραιοτέρα τῶν ἐν Ἀσίᾳ γυναι-

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 28, 1.

2. Πρβλ. Εὐδ. Σδρᾶκα, ε.ά., σ. 84. Π. Σκουφάκη, ε.ά., σ. 107-108.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 12, 3-5.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 12, 6-8.

κῶν. Ταύτην συλλαβὸν αἰχμάλωτον ὁ Ἀλέξανδρος ἐσεβάσθη, καίπερ ὦν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας του καὶ τῆς εὐτυχίας του, πρᾶγμα ἀσύνηθες διὰ τοὺς μεταγενεστέρους δορυκτῆτορας. Τὸ ἐπεβεβαίωσε τοῦτο καὶ ὁ εὐνοῦχος τοῦ Δαρείου εἰπών, ὅτι ἡ σύζυγος τοῦ Δαρείου ἔχει ὡς ἀπέλιπε ταύτην ὁ σύζυγός της καὶ ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος εἶναι ἄριστος ἀνδρῶν καὶ σωφρονέστατος¹.

Ἡθικὴ ἀνωτερότης πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, διότι ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ ἔθαψε τοὺς πεσόντας ἡγεμόνας τῶν Περσῶν καὶ τοὺς μισθοφόρους Ἑλληνας², προσεκύνησε τὸν ἐν Πασαργάδαις τάφον τοῦ ἰδρυτοῦ τοῦ Περσικοῦ κράτους Κύρου Β'³, ἀποκατέστησε τὸν σεσυλημένον τάφον αὐτοῦ, ἐβασάνισε τοὺς φύλακας Μάγους⁴, οἵτινες ἐφύλασσαν τὸν τάφον διὰ τὴν ἀσφάλειάν του, καὶ ἔθαψε τὸν Δαρείον μὲ ἡγεμονικὰς τιμάς, διατάξας νὰ ἐνταφιάσουν αὐτὸν εἰς τοὺς βασιλικοὺς τάφους, ἔνθα ἦσαν τεθαμμένοι καὶ οἱ ἄλλοι πρὸ τοῦ Δαρείου βασιλεῖς⁵. Καὶ πολλὰς ἄλλας ἠθικῆς ὑφῆς πράξεις θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν, ἂν δὲν ἦεν ἐπὶ μακρὸν ὁ λόγος, τόσον πρὸς τοὺς μισθοφόρους Ἑλληνας, ὅσον καὶ πρὸς τοὺς ἡττημένους βαρβάρους.

Ὁ Ἀλέξανδρος ὁμοῦς διέπραξεν ἠθικὰ σφάλματα μὲ τὸ νὰ φονεύσῃ τὸν Φιλῶταν, Παρμενίωνα, Κλεῖτον καὶ Καλλιस्थένην, μεγάλας στρατιωτικὰς προσωπικότητας τοὺς τρεῖς πρώτους, καὶ τὸν τέταρτον πνευματικὴν προσωπικότητα. Εἰς τὸν Κλεῖτον ὄφειλε τὴν σωτηρίαν του ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ, εἰς δὲ τοὺς ἄλλους μέγα μέρος τῶν ἔργων καὶ τῆς δόξης του. Εἶναι ὁμοῦς ἐπαινετέος, διότι εἶχε τὸ θάρρος νὰ μετανοήσῃ καὶ τὴν εὐθυκρίσιαν νὰ συναισθανθῇ τὸ σφάλμα του. Αἱ τεράστια εὐθῦναι, τὰς ὁποίας εἶχεν ἐπωμισθῇ, καὶ τὸ εὐέξαπτον τοῦ νεαροῦ τῆς ἡλικίας του παρῶθον αὐτὸν εἰς ἐκτέλεσιν ἀλογίστων πράξεων. Τὸ παγκόσμιον στρατιωτικὸν καὶ πολιτικὸν του πρόγραμμα συνέειχε τὴν ἀναπνοήν του πρὸ τῶν ἐπιφαινομένων ἀνασχέσεων. Φύσις ἡγετικὴ καὶ ἄκρως ἀποφασιστικὴ πρὸ οὐδενὸς ἐκάμπτετο. Πάντως διέπραξε τὰ ὀλιγώτερα ἠθικὰ σφάλματα ἐξ ὄλων τῶν δορυκτῆτόρων.

Κατακριτέα εἶναι καὶ ἡ συμπεριφορὰ τοῦ Ἀλέξανδρου ἔναντι τοῦ Βῆσσου⁶ καὶ Βαρσαέντου. Καὶ ὁ μὲν φόνος τοῦ Βαρσαέντου⁷ δὲν ἐνέχει τὴν μεγάλην σημασίαν, διότι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δὲν ἐπροστάτευε τούτους τὸ μὴ ὑπάρχον διεθνὲς δίκαιον. Ὑπῆρχε μόνον τὸ ἀνθρωπιστικὸν δίκαιον. Ἀλλὰ κατὰ τοῦ Βαρσαέντου ὑπῆρχεν ἡ αἰτία ὅτι κατετραυμάτισε τὸν Δα-

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 20, 1-2.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 16, 6.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VI, 29, 9.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VI, 29, 4-11.

5. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 22, 1.

6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 7, 3.

7. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 25, 8.

ρειον, ό όποϊος συνεπεία τών τραυμάτων του άπέθανεν¹. Ό Βήσσοσ όμωσ μετά τήν άπαγωγήν και τόν θάνατον του Δαρείου άνεκήρυξεν έαυτόν βασιλέα και ήγεμόνα τής 'Ασίας. Ούτω δέ δέν παρεδίδοτο έπισήμωσ ή έξουσία, τό κράτοσ, εις τόν 'Αλέξανδρο, όσ έπεδίωκεν ούτοσ διά πολιτικούσ λόγουσ, παρά του κάτοχου αύτής μεγάλου βασιλέωσ τών Περσών².

Εις βάροσ του 'Αλεξάνδρου καταλογίζει ό 'Αρριανόσ τόν έμπρησμόν τών έν Περσεπόλει βασιλικών άνακτόρων Κύρου Β'. Δικαιολογεί όμωσ ό 'Αλέξανδροσ τήν πρᾶξίν του αύτήν όσ άνταπόδοσιν τών όσων έπραξαν οί εις τήν 'Ελλάδα έπιδραμόντεσ Πέρσαι, οίτινεσ κατέσκαψαν τάσ 'Αθήνασ, έπυρπόλησαν τά ιερά και πολλά άλλα κακά άπειργάσαντο εις τουόσ 'Ελληνασ³.

Μετά τήν έπιτυχή έκβασιν τής μάχησ του Γρανικού ποταμού ό 'Αλέξανδροσ τουόσ έκ τών μισθοφόρων 'Ελλήνων αίχμαλωτισθέντασ «δ ή σα ς έν πέ δαι ς» άπέστειλεν εις Μακεδονίαν πρόσ καταναγκαστικήν έργασίαν, διότι «παρά τά κοινή δόξαντα τοίς 'Ελλησιν 'Ελληνεσ όντεσ έναντία τη 'Ελλάδι ύπερ τών βαρβάρων έμάχοντο»⁴. 'Η άπόφασισ αύτη του 'Αλεξάνδρου είναι σκληρά, αλλά σύμφωνοσ πρόσ τόν πανελλήνιο νόμον, όστισ έτιμώρει τουόσ μηδίζοντασ και άπάτριδασ.

Ό 'Αρριανόσ χαρακτηρίζει τόν 'Αλέξανδρον όσ άπληστον εις τάσ κατακτήσεισ⁵. Και εις τουτο δέν έχει άδικον, άν ληφθῆ ύπ' όσιν διττόν ό θάνατοσ έθεσε τέρμα εις τάσ κατακτήσεισ και έξερευνήσεισ του. Ό ίδιοσ χαρακτηρίζει τήν ήθικήν προσωπικότητα του 'Αλεξάνδρου διά τής φράσειωσ «ή δονών δέ τών μέν του σώματοσ έγκρατέστατοσ, τών δέ τής γνώμησ έπαίνου μόνοου άπληστότατοσ»⁶.

4. Ό Μ. 'Αλέξανδροσ όσ φιλομαθηόσ προσωπικότησ.

Εις τήν Πέλλαν άπό τής έποχῆσ του φιλομούσου βασιλέωσ 'Αρχελάου έπίλεκτοί άνδρεσ του πνεύματοσ, όσ οί ποηται 'Αγάθων, Χοιρίλοσ και Εύριπίδησ, ό μουσικόσ Τιμόθεοσ και ό ζωγράφοσ Ζεϋξισ και πολλοί άλλοι⁷, άπετέλουν άνεπίσημον σχολήν του πνεύματοσ και συνίστων έντευκτήριον τών

1. 'Αρρ. 'Ανάβ. 'Αλεξ. ΙΙΙ, 21, 10.

2. 'Αρρ. 'Ανάβ. 'Αλεξ. ΙΙΙ, 25, 3.

3. 'Αρρ. 'Ανάβ. 'Αλεξ. ΙΙΙ, 18, 11-12.

4. 'Αρρ. 'Ανάβ. 'Αλεξ. Ι, 16, 6.

5. 'Αρρ. 'Ανάβ. 'Αλεξ. VII, 19, 6.

6. 'Αρρ. 'Ανάβ. 'Αλεξ. VII, 28, 2.

7. Δ. Κανατσούλη, 'Ό 'Αρχέλαοσ και αί μεταρρυθμίσεισ του έν Μακεδονία, Θεσσαλονίκη 1948, σ. 90-108. Π. Σκουφάκη, έ.ά., σ. 98-99.

εὐπατριδῶν Μακεδόνων¹. Ἐκεῖ κοσμοϊστορικὰ προβλήματα τίθενται πρὸς λύσιν, πανελλήνιοι ἰδεαὶ ἀναπτύσσονται, πανανθρώπινοι ἄξιοι ἐπισημαίνονται καὶ φιλοσοφικὰ προβλήματα συζητοῦνται. Εἰς τούτους προσθετοὺς καὶ ὁ Φίλιππος Β', ὅστις ἐν Θήβαις ἐδιδάχθη τὴν στρατιωτικὴν τέχνην παρὰ τοῦ Ἐπαμεινώνδου καὶ Πελοπίδου, τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν² καὶ ἰδίᾳ τῶν Κυνικῶν³. Διωργάνωσε τὸν Μακεδονικὸν στρατὸν μετὰ βᾶσιν τοὺς «ἐταίρους» καὶ τοὺς «πεζεταίρους», ὀπλισμένους μετὰ τὸ τρομερὸν διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὄπλον, τὴν σάρισσαν⁴. Μετὰ τοιαύτην ὑποδομὴν οἰκογενειακῆς καὶ ἐθνικῆς ἀγωγῆς παρεδόθη ὁ Ἀλέξανδρος ὑπὸ τοῦ πατρὸς Φιλίππου εἰς τὸν Ἀριστοτέλη, τὴν μεγαλυτέραν διάνοιαν τῶν αἰώνων⁵. Ὁ Ἀριστοτέλης ὡς πολυμερῆς καὶ καθολικὴ πνευματικὴ προσωπικότης ἐπέδρασε διὰ τῆς κοσμοθεωρίας του ἐπὶ τὸν Ἀλέξανδρον. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τὴν εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείαν του, συμπάρελαβε μεθ' ἑαυτοῦ πολυάριθμον φιλοσοφικόν, ἐπιστημονικόν, καλλιτεχνικόν καὶ τεχνικόν ἐπιτελεῖον. Εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ τὸν ἱστορικὸν Καλλιस्थένην, ἀνεπιτόν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ συσπουδαστὴν αὐτοῦ, ὅστις ἦτο σύνδεσμος μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους κατὰ τὴν εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείαν του⁶. Ἐπίσης εἶχε τοὺς ἱστοριογράφους τῆς ἐκστρατείας του, τὸν Ἀριστόβουλον τοῦ Ἀριστοβούλου καὶ τὸν Πτολεμαῖον τοῦ Λάγου, ὅστις ἐγένετο καὶ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου⁷. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐμελέτα τὸν Ἡρόδοτον⁸ καὶ Ξενοφῶντα. Εἰς τὸν πρῶτον ὀφείλει τὰς περὶ Αἰγύπτου καὶ Περσικοῦ κράτους γνώσεις του. Ἐκ τοῦ δευτέρου ἐμελέτα τὴν Κύρου Παιδείαν⁹ καὶ Κύρου Ἀνάβασιν¹⁰. Ἱστοριογράφος καὶ γεωγράφος ἅμα ἦτο καὶ ὁ ναύαρχος Νέαρχος¹¹. Μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε καὶ ὀπαδοὺς τῆς Κυνικῆς σχολῆς¹², εἰς εὐνοίαν τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ἀποδοθῆ ἢ ἐν τῷ Ἰσθμῷ συνάντησις τοῦ Κυνικοῦ Διογένης μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, καθ' ἣν ὁ Ἀλέξανδρος ἐρωτήσας τὸν Διογένη, εἰς ἔχῃ ἀνάγκην τινός, ἀπήντησεν οὗτος ὅτι οὐδενὸς ἔχει ἀνάγκην, μόνον νὰ

1. Droysen, ἑ.ἀ., τ. 1, σ. 96.

2. Κ. Παπαρρηγοπούλου, ἑ.ἀ., τ. 3, σ. 9.

3. Δ. Κανατσούλη, Ὁ Ἀρχέλαος, ἑ.ἀ., σ. 112.

4. Κ. Παπαρρηγοπούλου, ἑ.ἀ., τ. 3, σ. 17-20.

5. U. Wilcken, ἑ.ἀ., σ. 47-49.

6. Διογ. Λαερτίου V, 1, 6. Σουΐδα Λεξικ. ἐκδ. Ada Adler, Lipsiae inaedibus B.G. Teubneri MCMXXVIII ἐν λ. Καλλιस्थένης. Δ. Κανατσούλη, Ὁ Ἀλέξανδρος, ἑ.ἀ., σ. 10.

7. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. προοίμιον, I, 1, 1-3.

8. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 7, 1-5 καὶ III, 18, 12.

9. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 27, 4-5 καὶ VI, 29, 9.

10. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 7, 8 καὶ II, 8, 11. Δ. Κανατσούλη, Ὁ Ἀλέξανδρος, ἑ.ἀ., σ. 6.

11. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VI, 13, 4 καὶ VII, 3, 6 καὶ VII, 20, 9.

12. H. Berge, ἑ.ἀ., τ. 1, σ. 67-68. Δ. Κανατσούλη, Ὁ Ἀλέξανδρος, ἑ.ἀ., σ. 13.

μή του καλύπτουν τον ήλιον αυτός και οι ακόλουθοί του¹. Είς τὸ καλλιτεχνικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ Ἀλεξάνδρου περιλαμβάνετο καὶ ὁ Ἀριστόνικος ὁ κίθαρωδός² καὶ ὁ ἐποποιὸς ὁ Ἀργεῖος³. Εἶχεν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ πολλοὺς ἰατροὺς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Φίλιππος ὁ Ἀκαρνάν⁴, ὁ Κριτόδημος ὁ Κῶος⁵ καὶ ὁ Γλαυκίας⁶.

Μεθ' ἑαυτοῦ εἶχεν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ πολλοὺς σοφιστάς, ὡς τὸν Ἀνάξαρχον⁷, καὶ φιλοσόφους, ὡς τὸν Ἑρμόλαον⁸. Μετὰ τῶν Ἰνδῶν σοφιστῶν συνωμίλησεν, ὅταν συνήνητσε τούτους ὁ Ἀλέξανδρος. Ἀναγράφεται⁹ μάλιστα, ὅτι εἰς ἓν λειβάδιον διαμένοντες οὗτοι χωρὶς κατάλυμα, εὐθὺς ὡς εἶδον τὸν Ἀλέξανδρον, ἐκτύπων μὲ τοὺς πόδας τῶν τὸ ἔδαφος. Ἐρωτήσας ὁ Ἀλέξανδρος, ποῖον νόημα ἔχει ἢ πρᾶξις τῶν αὐτῆ, ἀπήντησαν: «ὦ βασιλεῦ Ἀλέξανδρε, ἕκαστος ἄνθρωπος τόσον μέρος ἐπὶ τῆς γῆς ἔχει εἰς τὴν κατοχὴν του, ὅσον ἀκριβῶς πατοῦμεν. Σὺ ὅμως, ἐν ᾧ εἶσαι ἄνθρωπος ὅμοιος μὲ τοὺς ἄλλους, ὅμως πολυάσχολος καὶ ἀχαλίνωτος εἰς τὴν φιλοδοξίαν διατρέχεις τόσῃν γῆν ἀπὸ τῆς πατρίδος σου ἐνοχλούμενος καὶ ἐνοχλῶν τοὺς ἄλλους. Καὶ ὅμως ἐντὸς ὀλίγου χρόνου, ὅταν ἀποθάνῃς, τόσον μέρος τῆς γῆς θά ἔχῃς εἰς τὴν κατοχὴν σου, ὅσον ἀρκεῖ νὰ ταφῇ μέσα τὸ σῶμά σου».

Εἰς Τάξιλα¹⁰ ὅταν εἶδεν ὁ Ἀλέξανδρος Ἰνδοὺς σοφιστάς νὰ εἶναι γυμνοί, ἐθαύμασε τὴν καρτερίαν τῶν. Ὁ πρεσβύτατος τούτων Δάνδαμης ἠρνήθη νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ ἠμπόδισε καὶ τοὺς ἄλλους νὰ πράξουν τοῦτο. Εἶπε δὲ ὅτι οὐδὲν ἐπιθυμεῖ παρά τοῦ Ἀλεξάνδρου οὔτε πάλιν φοβεῖται μήπως ἐμποδισθῇ ὑπ' αὐτοῦ νὰ κατέχῃ ὅσα ἔχει, διότι, ἐφ' ὅσον ζῆ, ἐπαρκεῖ ἡ χώρα τῶν Ἰνδῶν νὰ τοῦ δίδῃ καρπούς, ὅταν δὲ ἀποθάνῃ, θά ἀπαλλαγῇ ἐνὸς κακοῦ συγκατόικου, τοῦ σώματος. Τὸν Ἀλέξανδρον ὅμως ἠκολούθησεν ὁ σοφιστὴς τῶν Ἰνδῶν Κάλανος. Τοῦτον κατέκριναν οἱ λοιποὶ Ἰνδοὶ σοφισταί, εἰπόντες ὅτι ἀφῆκε τὴν πλησίον αὐτῶν εὐδαιμονίαν καὶ ἐγίνε θεράπων ἄλλου δεσπότης ἀντὶ τοῦ θεοῦ. Τὰ ὡς ἄνω ἐπεισόδια προδίδουν δοξασίας τῶν Κυνικῶν φιλοσόφων, τὰς ὁποίας ἐγνώριζεν ὁ Ἀλέξανδρος. Εἰς τὴν Βαβυλῶνα¹¹ εἶχεν ἐπαφὰς μὲ Χαλδαίους λογίους καὶ μάντις¹². Τὸν Ἀλέξανδρον

1. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 2, 1. H. B e r v e, ἔ.ἀ., τ. 2, σ. 417-418, ἀριθ. 22.

2. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 16, 6.

3. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 9, 9.

4. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 4, 8.

5. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VI, 11, 1 καὶ VII, 14, 4.

6. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 14, 4.

7. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 9, 7 καὶ IV, 10, 6 καὶ IV, 11, 1.

8. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 13, 2.

9. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 1, 5.

10. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 2, 2.

11. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 16, 5.

12. Ἄρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 22, 1.

ἠκολούθουν εἰς τὴν ἐκστρατεῖαν καὶ πολλοὶ μάγοι¹ καὶ μάντις, ὡς ὁ Ἀρίστανδρος ὁ Τελμισσεύς² καὶ ὁ Πειθαγόρας³.

Διὰ τοῦ ἀνωτέρω πνευματικοῦ ἐπιτελείου ὁ Ἀλέξανδρος ἱκανοποιεῖ τὸ ἀνήσυχον καὶ ἐρευνητικὸν δαιμόνιον του⁴. Ὅτε κατήρχετο εἰς τὴν Βαβυλῶνα, κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἐκ τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ, διέταξε τὸν Ἡρακλείδην νὰ ναυπηγήσῃ πολεμικὰ πλοῖα, προκειμένου νὰ ἐξερευνήσῃ τὴν Κασπίαν Θάλασσαν⁵. Ἐν Βαβυλῶνι δὲ παρασκευάζει πολεμικὸν στόλον διὰ τὴν ἐξερεῦνησιν τῆς Ἀραβίας⁶.

Ὡς συνελόντι εἰπεῖν, ὁ Ἀλέξανδρος οὐ μόνον πρὸς τὸν Ἀχιλλεῖα κατὰ τὴν πολεμικὴν ἀρετὴν ἤθελε νὰ ὁμοιωθῆ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν Ὀδυσσεῖα, ὅστις περιεπλανήθη καὶ «π ο λ λ ῶ ν δ' ἄ ν θ ρ ῶ π ω ν ἴ δ ε ν ἄ σ τ ε α καὶ ν ὀ ο ν ἔ γ ν ω»⁷. Συνήνωνεν ἐν ἑαυτῷ ὁ Ἀλέξανδρος τὸ Ἀχιλλεῖον καὶ Ὀδυσσεῖον πνεῦμα. Ἦτο μέγας στρατιωτικὸς ἡγέτης, μέγας πολιτικός, ψυχὴ θρησκευούσα καὶ φύσις φιλομαθῆς καὶ ἐρευνητικῆ, ὅσον ὀλίγα ἢ οὐδεμία. Τὴν τάσιν αὐτὴν ἀποδίδει ὁ Ἀρριανὸς διὰ τῆς φράσεως «π ὀ θ ο ς αὐτὸν λαμβάνει (εἶχεν) ἐκμαθεῖν ἢ ἰδεῖν»⁸. Ὁ ἴδιος ὁ Ἀρριανὸς κάμων συνολικὴν θεώρησιν τῆς προσωπικότητος τοῦ Ἀλεξάνδρου γράφει: «ὡς ἔ γ ω γ ε δοκῶ ὅτι οὔτε τι ἔθνος ἀνθρώπων οὔτε τις πόλις ἐν τῷ τότε ἦν οὔτε τις εἷς ἄνθρωπος εἰς ὃν οὐ πεφοιτήκει τὸ Ἀλεξάνδρου ὄνομα. Οὐκ οὖν οὐδὲ ἐμοὶ ἔξω τοῦ θεοῦ φθναὶ ἂν δοκεῖ ἀνὴρ οὐδενὶ ἄλλω ἀνθρώπων ἑοικώς»⁹.

Δ'. Ο ΑΡΡΙΑΝΟΣ ΩΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ

Ὁ Ἀρριανὸς ἐχρησιμοποίησε κατὰ βάσιν ὡς πηγὰς τῆς «Ἀλεξάνδρου Ἀναβάσεως» τὰ περὶ Ἀλεξάνδρου συγγράμματα τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Λάγου καὶ τοῦ Ἀριστοβούλου, υἱοῦ τοῦ Ἀριστοβούλου. Θεωρεῖ τὰ ὑπ' αὐτῶν γραφέντα ὡς ἀξιόπιστα, διότι ἀμφότεροι συνεξεστράτευσαν μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ εἶχον ἄμεσον ἀντίληψιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐπιτελεσθέντων. Ἐκτὸς δὲ

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 11, 8-9.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 11, 2 καὶ I, 25, 8 καὶ II, 18, 1 καὶ II, 26, 4 καὶ II, 27, 2 καὶ III, 7, 6 καὶ III, 15, 7 καὶ IV, 4, 3 καὶ IV, 15, 8.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 18, 1-6. H. Bergue, ἑ.ά., τ. 1, σ. 90-92.

4. Δ. Κανατσούλη, Ὁ Ἀλέξανδρος, ἑ.ά., σ. 7.

5. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 16, 1-2.

6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 19, 6.

7. Ὁμήρ. Ὀδύσ., α, στιχ. 3.

8. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 3, 1 καὶ IV, 28, 4 καὶ V, 2, 5 καὶ VII, 1, 1. Fr. Schachermeyer, Alexander der Grosse, Graz/Wien 1949, σ. 70. Δ. Κανατσούλη, Ὁ Ἀλέξανδρος, ἑ.ά., σ. 7.

9. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 30, 2. Πρβλ. Β. Λαοῦρδα, Ἡ προσωπικότης τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου κατὰ τὸν Ἀρριανόν. Θεσσαλονίκη 1971, σ. 27-30.

τούτου ἔγραψαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅποτε ἐξέλειπεν ὁ φόβος καὶ ἡ ἐλπίς ἀμοιβῆς¹. Ὅσάκις διαφωνοῦν ἀναμεταξύ των ὁ Πτολεμαῖος καὶ ὁ Ἀριστόβουλος, ἀναφέρει ὁ Ἀρριανὸς κερχωρισμένως ἐνὸς ἐκάστου τὰ γραφόμενα². Ἐκ πάντων δὲ τῶν ἄλλων ἐμνημόνευσε τὰ ἄξια ἐκθέσεως καὶ οὐχὶ τὰ καθ' ὀλοκληρίαν ἀπίστευτα³. Ἀναφέρεται δὲ εἰς αὐτοὺς ἡ εἰς τὴν προφορικὴν παράδοσιν διὰ τῶν φράσεων «οἱ δὲ πολλοὶ λέγουσι»⁴, «ὁ πλείων λόγος κατέχει»⁵, «οἱ μὲν πολλοὶ λέγουσι»⁶, «λέγεται»⁷, «πολλὰ καὶ ἄλλα οἶδα ἀναγεγραμμένα»⁸, «λέγουσι»⁹, «οἱ δὲ καὶ τάδε ἀνέγραψαν»¹⁰, κ.λ. Ἐπίσης ὁ Ἀρριανὸς ἐστηρίχθη εἰς τὰς «βασιλείους ἐφημερίδας»¹¹, εἰς τὰς ὁποίας κατέγραφον τὰ ἐκάστοτε ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου γιγνόμενα οἱ ἐπὶ τούτῳ γραμματεῖς. Ἀπετέλεσαν δὲ αἱ «βασιλείοι ἐφημερίδες» τὸ ἡμερολόγιον τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸ ὅποιον συνετάσσετο ἐν τῇ στρατοπέδῳ.

Ὁ Ἀρριανὸς καίτοι θαυμάζει τὸν Ἀλέξανδρον¹², ἐν τούτοις χάριν τῆς ἀληθείας δὲν διστάζει νὰ τὸν ἐπικρίνη¹³. Συγκεκριμένως ἐπικρίνει τὸν Ἀλέξανδρον διὰ τὸν φόνον τοῦ Κλεΐτου¹⁴ καὶ διὰ τὴν ἀπαίτησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου νὰ προσκυνῆται¹⁵. Ὅταν οἱ σοφισταὶ τῶν Ἰνδιῶν ὠμίλησαν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον διὰ τὴν ματαιοδοξίαν του, αὐτὸς μὲν ἐπήνεσε τούτους, πλὴν ὁμως, γράφει ὁ Ἀρριανὸς¹⁶, ἔπραττεν ὄλως ἀντίθετα ἐκείνων, τὰ ὅποια ἐπήνει. Ὁ Ἀρριανὸς ἐπικρίνει τὸν Ἀλέξανδρον καὶ δι' ὅσα ἔγραφεν ἢ ἐκ μέρους τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τὸν Κλεομένη, εἰσπράττοντα τοὺς φόρους τῆς Αἰγύπτου, ἀποσταλεῖσα ἐπιστολή¹⁷, προκειμένου νὰ κατασκευασθῇ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῆς Αἰγύπτου ἡρῶν τοῦ Ἡφαιστίωνος μεγαλοπρεπέστατον. Ἐπικρίσεως ἐκ μέρους τοῦ Ἀρριανοῦ ἔτυχε καὶ ἡ αὐστηρὰ τιμωρία τοῦ Βῆσσου παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, διατάξαντος νὰ ἀποκοπῆ ἡ ρις καὶ τὰ ὄτα αὐτοῦ, καὶ ἡ κατὰ

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ., προοίμιον 1-2.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 3, 5-6 καὶ III, 4, 5 καὶ III, 30, 5 καὶ IV, 14, 3 καὶ V, 14, 3-5 κ.λ.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. προοίμιον 3.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 14, 1.

5. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. III, 3, 6.

6. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 3, 7.

7. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 1, 1.

8. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 27, 1.

9. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 26, 1.

10. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 26, 3.

11. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 26, 1 καὶ VII, 26, 2.

12. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 30, 3.

13. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 30, 3.

14. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 9, 1.

15. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 12, 3-6.

16. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 2, 1-2.

17. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 23, 8.

περσικὸν καὶ μηδικὸν τρόπον ἐμφάνισις τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ γενικῶς ἡ ἐλλειψις σωφροσύνης εἰς τοὺς μεγάλους ἄνδρας, τοὺς μεγάλα ἐπιτελέσαντας¹.

Ὁ Ἀρριανὸς ἀσχοληθεὶς μὲ τὴν ἱστοριογραφίαν, ἔσχε δι' αὐτὴν δύο μεγάλα πρότυπα, τὸν Θουκυδίδην καὶ Ξενοφῶντα. Εἶχε δὲ μελετήσει καὶ τὸν τρίτον ἱστοριογράφον τῆς ἀρχαιότητος, τὸν Ἡρόδοτον, ὡς ἐξάγειται ἐκ τῆς Ἀλεξάνδρου Ἀναβάσεως². Ὁ Θουκυδίδης εἰς τὸν ἐπιτάφιον τοῦ Περικλέους γράφει³: «ἀ λ γ ε ι ν ο τ ἔ ρ α γ ἄ ρ ἄ ν δ ρ ῖ γ ε φ ρ ὄ ν η μ α ἔ χ ο ν τ ῖ ἡ μ ε τ ἄ τ ο ῦ [ἐν τῷ] μ α λ α κ ῖ σ θ ῆ ν α ἰ κ ἄ κ ω σ ῖ ς ἢ ὁ μ ε τ ἄ ρ ῶ μ η ς κ α ἰ κ ο ἰ ν ῆ ς ἐ λ π ῖ δ ο ς ἅ μ α γ ἰ γ ν ὄ μ ε ν ο ς ἀ ν α ἰ σ θ ῆ τ ο ς θ ἄ ν α τ ο ς». Τὸ αὐτὸ περίπου γράφει καὶ ὁ Ἀρριανός, ὅταν οἱ Χαλδαῖοι προέβλεψαν τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς Βαβυλῶνα, εἰπών⁴: «καὶ που τυχὸν καὶ ἄμεινον αὐτῷ ἦν ἐν ἀκμῇ τῆς τε ἄλλης δόξης καὶ τοῦ πόθου τοῦ παρ' ἀνθρώπων ἀπηλλάχθαι, πρὶν τινα ξυμβῆναι αὐτῷ ξυμφορὰν ἀνθρωπίνην». Εἶναι ἐμφανὴς ἐνταῦθα ἡ μίμησις τοῦ Θουκυδίδου ἐκ μέρους τοῦ Ἀρριανοῦ. Τὸν Ξενοφῶντα μιμεῖται πλήρως καὶ δι' αὐτὸ ἀπεκλήθη Ξενοφῶν νέος⁵. Κύρου Ἀνάβασιν ἔγραψεν ὁ Ξενοφῶν, Ἀλεξάνδρου Ἀνάβασιν ἔγραψε καὶ ὁ Ἀρριανός. Εἰς ἑπτὰ βιβλία διαιρεῖ τὴν Κύρου Ἀνάβασιν ὁ Ξενοφῶν, εἰς ἑπτὰ βιβλία διαρεῖ καὶ ὁ Ἀρριανός τὴν Ἀλεξάνδρου Ἀνάβασιν. Ὁ μὲν Ξενοφῶν εἶναι θαυμαστῆς τοῦ Ἀγησιλάου καὶ τῶν Σπαρτιατῶν⁶, ὁ δὲ Ἀρριανός τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Μακεδόνων. Ἱερεὺς τῆς Δήμητρος καὶ Περσεφόνης⁷ ἐχρημάτισεν ὁ Ἀρριανός, ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος ἰδρῶσι ἐν Σκυλλοῦντι τῆς Ὀλυμπίας καὶ ἀνάθημα ἀνατίθησιν» εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς θησαυρὸν τῶν Ἀθηναίων καὶ ὁ Ξενοφῶν ἐκ τῆς ἀπὸ τοῦ ἀργυρίου τῶν αἰχμαλώτων δεκάτης⁸. Τόσον ὁ Θουκυδίδης, ὅσον καὶ ὁ Ξενοφῶν συγγράφουν ἱστορίαν ὕστερον ἀπὸ ἔντονον δρᾶσιν εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν καὶ τῆς πολιτικῆς. Ὁ Ἀρριανός προεχειρίσθη *consul suffectus* καὶ δῖφκησε τὴν Καππαδοκίαν ὡς *legatus Augusti pro praetore*⁹. Ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς ἀντέστη ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἀλανῶν¹⁰. Ἡ βασικὴ διαφορὰ μεταξὺ Θουκυδίδου καὶ Ξενοφῶντος ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου τοῦ Ἀρριανοῦ

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. IV, 7, 3-5.

2. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. II, 16, 3 καὶ III, 30, 8 καὶ V, 6, 5 καὶ V, 7, 2 καὶ VII, 13, 1 καὶ VII, 13, 6.

3. Θουκυδ. II, 43, 6.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. VII, 16, 7.

5. Λ. Σοῦϊδα ἐ.ἀ., ἐν λ. Ἀρριανός.

6. Ξενοφ. Κύρου Ἀνάβ. V, 3, 6-7.

7. Φωτίου Βιβλιοθ. κώδ. 93.

8. Ξενοφ. Κύρ. Ἀνάβ. V, 3, 4-8.

9. Φωτ. Βιβλ. κώδ. 58, 25.

10. Φωτ. βιβλ. κώδ. 58 καὶ Λ. Σοῦϊδα, ἐ.ἀ., ἐν λ. Ἀρριανός.

είναι ότι ο μὲν Θουκυδίδης και ὁ Ξενοφῶν ἔγραψαν γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἐξησαν ἢ ἔλαβον μέρος, ὁ δὲ Ἄρριανὸς γράφει διὰ τὸ παρελθόν. Ὁ Θουκυδίδης και ὁ Ξενοφῶν γράφουν τὴν ἱστορίαν τῆς καταρρεούσης ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὁ δὲ Ἄρριανὸς τὸ ἐνδοξον παρελθόν, τὸ ὁποῖον και νοσταλγεῖ, πολλῶ μᾶλλον διότι ἐξησεν εἰς τὰ μέρη, εἰς ἃ διεδραματίσθη ἢ μεγαλυτέρα ἐποποιεῖα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, και τὰ ὁποῖα μέρη περιῆλθεν ὡς νοσταλγὸς προσκυνητής. Ἐπομένως ὁ Ἄρριανὸς και ἀρτίαν ἱστορικὴν μόρφωσιν και τὴν πρέπουσαν ἰκανότητα λόγου τοῦ δημοσίου βίου του εἶχε, προκειμένου νὰ συντάξῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ Φώτιος¹ γράφει διὰ τὸν Ἄρριανὸν «ἔστι μὲν οὖν ὁ ἀνὴρ οὐδενὸς τῶν ἄριστα συνταξαμένων ἱστορίας δεύτερος... και ἀπλῶς, εἴ τις και' αὐτὸν ἐπὶ τοὺς ἱστορικοὺς ἀναχθεῖ λόγους, πολλοὺς και τῶν ἀρχαίων ἴδοι τῆς αὐτοῦ τάξεως ἱσταμένους ταπεινότερον». Ὁ Droysen² ἐπαινεῖ τὸ ἀφηγηματικὸν μέρος τοῦ Ἄρριανοῦ, γράφων ὅτι ἡ εἰκὼν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν τῇ ἀφηγήσει εἶναι ἀσφαλῆς και ἀξιοπρεπής. Κατακρίνει ὁμως τοὺς λόγους, τοὺς ὁποῖους θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐπιδιώκων οὕτω κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἀρχαίων ἀριστοτεχνῶν τῆς ἱστοριογραφίας νὰ χαρακτηρίσῃ τὰ δρῶντα πρόσωπα και τὴν σπουδαιότητα τῶν καιρῶν, ὡς μὴ ἔχοντας οὔτε τὴν τέχνην οὔτε τὸ ἦθος οὔτε τὸν χαρακτήρα τοῦ ἥρωος οὔτε και τὸ χρῶμα τῶν ὑποκειμένων πραγμάτων. Τονίζει ὁμως ἐπὶ λέξει:³ «Ἄναντιρρήτως δίκαιον εἶναι ὁ Ἄρριανὸς νὰ θεωρηθῆ ὡς ἡ ἀσφαλεστάτη ἡμῶν πηγὴ περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἀλεξάνδρου». Ὁ W. Ghrist⁴ γράφει: «Ἡ συγγραφὴ ὁμως δὲν ἐξιστορεῖ μόνον τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ τοῦ Περσικοῦ κράτους, τὴν κυρίως ἀνάβασιν, ἀλλὰ ὄλον τὸν βίον τοῦ θαυμαστοῦ βασιλέως, ἀπὸ τῆς ἀνόδου αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον μέχρι τῆς τελευτῆς. Αὐτὴ και μόνη ἡ ἀπερικόσμητος ἀπλότης τῆς διηγήσεως ἐλέγχει τὴν φιλαλήθειαν τοῦ ἱστορικοῦ ἐρευνητοῦ, πλεονεκτοῦσα κατὰ τοῦτο τῆς περισσοτέρου ρητορικῆς ἐκθέσεως τοῦ Ρωμαίου Κουρτίου... Ἐν τῇ διαγραφῇ τοῦ Ἀλεξάνδρου κρίνει ἐπιεικέστατα τὴν τυραννικὴν φύσιν αὐτοῦ· ἐν δὲ τῇ πίστει εἰς σημεῖα και τέρατα ὑπερβάλλει και αὐτὴν τὴν εὐπιστίαν τοῦ Ξενοφώντος». Ὁ A. Lesky⁵ γράφει ὅτι ὁ Ἄρριανὸς εἶχε ἐπιτυχίαν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν πηγῶν του, κυρίως τοῦ Πτολεμαίου και ὕστερον τοῦ Ἀριστοβούλου, και ἦτο εἰς θέσιν νὰ διαχωρίζῃ τὴν λαϊκὴν παράδοσιν ἀπὸ τὴν σοβαρὰν, προσέφερε δὲ μεγάλην ὑπηρεσίαν, διότι διέσωσε τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀ-

1. Βιβλιοθ. κῶδ. 92, Η. 129.

2. Ἐ.ἀ., τ. 1, σ. 920.

3. Ἐ.ἀ., τ. 1, σ. 833.

4. W. Ghrist, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, Μετάφρασεῖσα ὑπὸ Α. Κώνστα και Ν. Πολίτου, Ἀθῆναι 1905, τ. 2, σ. 360.

5. A. Lesky, Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, Μετάφρασις Α. Τσονανάκη, Θεσσαλονίκη 1964, σ. 1146.

λεξάνδρου ἀπὸ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ρωμαντικῆς ὀμίχλης.

Ὅπως ἴσως εἶναι ὁ καλύτερος τῶν πέντε ἀρχαίων ιστοριογράφων τοῦ Ἀλεξάνδρου, διότι ἡ Ἀνάβασις καὶ σύντομον ἔργον εἶναι καὶ παρεκβάσεων καὶ παρενηθκῶν ἀπηλλαγμένον. Ἡ διήγησις του εἶναι σαφειστάτη καὶ ἐναργεστάτη. Αἱ λέξεις εἶναι εὐσημοί, εὐήχοι καὶ στρογγύλαι¹. Ὁ Ἀρριανὸς ἦτο ἀττικιστὴς. Ἦτο μιμητὴς εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ξενοφάντος καὶ τῶν συγγραφέων τῆς κλασσικῆς περιόδου τῆς ἀρχαιότητος. Δι' αὐτὸ καὶ ἀπέφευγε τὴν ὑπερβολὴν, τοὺς κόμπους, τὰ ρητορικὰ σχήματα καὶ τὴν ἐπιτήδευσιν εἰς τὴν γλῶσσαν. Ὁ Ἀρριανὸς, ὁ Λουκιανὸς καὶ ὁ Δίων ὁ Κασσιος ἠγωνίσθησαν εἰς τὴν τεχνητὴν ἀναβίωσιν τῆς ἀρχαίας ἀττικῆς γλώσσης².

Ε'. ΕΠΙΔΙΩΚΟΜΕΝΟΣ ΣΚΟΠΟΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΡΡΙΑΝΟΥ
ΔΙΑ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΕΩΣ

Συγγραφέων ὁ Ἀρριανὸς τὴν Ἀλεξάνδρου Ἀνάβασιν ἐπιδιώκει ἀμέσως μὲν νὰ ὑλοποιήσῃ τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν λατρείαν του πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ, νὰ τύχῃ ἐνὸς ἀξίου κήρυκος «ἐς τὴν ἔπειτα μνήμην», ὡς ἔτυχεν ὁ Ἀχιλλεύς, τὸν ὁποῖον ὕμνησεν ὁ Ὀμηρος³. Οὐδέεις, λέγει, ἄλλος ἀνὴρ ἐν τοῖς Ἕλλησιν ἢ ἐν τοῖς Βαρβάροις ἔπραξε τόσον πολλὰ ἢ τόσον μεγάλα κατὰ τὸ μέγεθος ἢ τὸ πλῆθος κατορθώματα. Καὶ ὅμως τὰ κατορθώματα αὐτὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι ὀλιγώτερον γνωστὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἀσημοτέρων παλαιῶν ἔργων. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον, συνεχίζει ὁ Ἀρριανὸς, ὠρμήθη εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς Ἀναβάσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου, προτιθέμενος νὰ καταστήσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους φανερά τὰ ἔργα τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἄλλωστε, λέγει, δὲν θεωρεῖ ἑαυτὸν κατώτερον τῶν πρώτων συγγραφέων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης οὔτε τὸν Ἀλέξανδρον ἀσημότερον στρατηγὸν τῶν πρὶν ὑπαρξάντων, ἀλλὰ τὸν πρῶτον⁴.

Ἐμμέσως ἐπιδιώκει ὁ Ἀλέξανδρος νὰ ὁμοιωθῇ πρὸς τὸν Ξενοφῶντα. Ὅπως ὁ Ξενοφῶν ἔγραψε τὴν Κύρου Ἀνάβασιν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον τοῦ Θεμιστογένους τοῦ Συρακοσίου⁵, οὕτω καὶ ὁ Ἀρριανὸς, μιμούμενος τὸν Ξενοφῶντα, δὲν θέλει νὰ κατονομάσῃ ἑαυτὸν ὡς τὸν συγγραφέα τῆς Ἀλεξάνδρου

1. Φωτίου, ἔ.ἀ., κώδ. 92, 228R. Β. Λαοῦρδα, ἔ.ἀ., σ. 6-7.

2. W. Christ, ἔ.ἀ., τ. 2, σ. 365-366 καὶ A. Lesky, ἔ.ἀ., σ. 1147.

3. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 12, 1.

4. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 12, 2-5.

5. Ξενοφ. Ἑλλην. III, 1, 2.

Ἐναβάσεως¹. Ὁ Ξενοφῶν ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Σωκράτει καὶ ὁ Ἀρριανὸς παρὰ τῷ φιλοσόφῳ Ἐπικτήτῳ². Ὁ Ξενοφῶν γράφει τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Σωκράτους καὶ ὁ Ἀρριανὸς «τὰς Ἐπικτήτου διατριβάς» καὶ τὸ «Ἐπικτήτου ἐγχειρίδιον»³. Ὅπως ὁ Ξενοφῶν λόγῳ τῶν ἐν Σκιλλοῦντι ἀσχολιῶν του μετὰ τὸ κυνήγιον ἔγραψε τὸν «Κυνηγητικόν», οὕτω καὶ ὁ Ἀρριανὸς ἔγραψε βιβλίον ὁ «Κυνηγητικός», διὰ τοῦ ὁποίου ἐπεδίωκε νὰ συμπληρώσῃ τὸ ὁμώνυμον βιβλίον τοῦ Ξενοφῶντος⁴. Διὰ τοῦτο καὶ γράφει⁵ «Ξενοφῶντι τῷ Γρύλλου λέλεκται μὲν ὅσα ἀγαθὰ ἀνθρώποις ἀπὸ κυνηγεσίῳν γίγνεται... ὅσα δ' ἐλλείπειν μοι δοκεῖ ἐν τῷ λόγῳ, οὐχὶ ἀμελεία ἀλλ' ἀγνοία τοῦ γένους τῶν κυνῶν τοῦ Κελτικοῦ καὶ τοῦ γένους τῶν ἵππων τοῦ Σκυθικοῦ τε καὶ τοῦ Λιβυκοῦ, ταῦτα λέξω, ὁμώνυμός τε ὢν αὐτῷ καὶ πόλεως τῆς αὐτῆς καὶ ἀμφὶ ταῦτά ἀπὸ νέου ἐσπουδακῶς, κυνηγέσια καὶ στρατηγίαν καὶ σοφίαν». Ἐνταῦθα καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἀρριανὸς δηλώνει τὴν μίμησίν του πρὸς τὸν Ξενοφῶνα.

Γράφει ὁ Ξενοφῶν τὰ «Ἑλληνικά», ὁ δὲ Ἀρριανὸς «τὰ μετ' Ἀλέξανδρον» τὰ «Παρθικά» καὶ τὰ «Βιθυιακά»⁶, τὰ ὁποῖα ἀπωλέσθησαν. «Περὶ ἵππικῆς» γράφει ὁ Ξενοφῶν «Τέχνην τακτικὴν» καὶ «Ἐκταξιν κατ' Ἀλανῶν» γράφει καὶ ὁ Ἀρριανὸς⁷. Εἰς τὸ σύγγραμμά του «Ἰνδική»⁸ ἐμίμηθη τὸν Ἡρόδοτον, μεταχειρισθεὶς τὴν ἰωνικὴν διάλεκτον⁹, καὶ ἐχρησιμοποίησεν ὡς πηγὰς τὸν Νέαρχον, Μεγασθένη καὶ Ἐρατοσθένη¹⁰.

Ἐκ τοῦτου καταφαίνεται πληρέστατα ὅτι ὁ Ἀρριανὸς ὡς κύριον πρότυπον εἶχε τὸν Ξενοφῶνα, ὡς δεῦτερον δὲ τὸν Ἡρόδοτον καὶ Θουκυδίδην¹¹. Εἶχε τάξει, φαίνεται, ὡς σκοπὸν νὰ γίνῃ μέγας ἱστορικός καὶ πρὸς τοῦτο ἐμελέτησε τοὺς ἱστορικοὺς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἀπεκλήθη ὁμοῦς ὁ Ξενοφῶν.

ΠΕΤΡΟΣ ΣΚΟΥΦΑΚΗΣ

1. Ἀρρ. Ἀνάβ. Ἀλεξ. I, 12, 5.

2. Φωτ. Βιβλ. 58, Η 25.

3. Φωτίου Βιβλ., κώδ. 58, Η 25. W. Christ, ἔ.ά., τ. 2, σ. 358-362. A. Lesky, ἔ.ά., σ. 1145-1147.

4. W. Christ, ἔ.ά., τ. 2, σ. 365. A. Lesky, ἔ.ά., σ. 1146.

5. Ἀρρ. κυνηγετ. I, 1.

6. W. Christ, ἔ.ά., τ. 2, σ. 362-363. A. Lesky, ἔ.ά., σ. 1147.

7. Ἀρριανοῦ scripta minora.

8. Ἀρρ. scripta minora.

9. W. Christ, ἔ.ά., τ. 2, σ. 366.

10. A. Lesky, ἔ.ά., σ. 1146-1147.

11. W. Christ, ἔ.ά., τ. 2, σ. 366.

R É S U M É

Petros Scoufakis, Alexandre le grand d'après Arrianus.

Dans cette étude sont examinés: a) Les sources historiques concernant Alexandre le grand. b) Les opérations belliqueuses d'Alexandre le grand. c) La personnalité d'Alexandre le grand. d) Arrianus comme historien, et e) Le but poursuivi par Arrianus dans son œuvre: l'expédition d'Alexandre le grand.

Les opérations belliqueuses d'Alexandre le grand sont partagées en trois: a) Aux opérations d'Europe. b) Aux opérations d'Asie jusqu'au fleuve Yphasis. c) Aux opérations de son retour, jusqu'à sa mort. La recherche de la personnalité d'Alexandre le grand nous oblige de le caractériser comme suit: 1) Comme un génie stratégique, 2) Comme un chef politique, 3) Comme une personnalité religieuse et morale.

Arrianus est considéré comme le plus distingué parmi les cinq anciens historiographes d'Alexandre le grand, étant donné que son expédition d'Alexandre le grand est une œuvre courte, libérée des digressions et d'additions. Malgré qu'Arrianus éprouve une admiration profonde pour Alexandre le grand, pourtant il n'hésite pas de le critiquer. Il est un imitateur de Xénophon et des écrivains de la période classique de l'antiquité.

Arrianus considérait Xénophon au premier lieu d'importance, tandis que Hérodote et Thucydide comme secondaires. Il avait comme but, de devenir un grand historien. C'est pour cette raison qu'il a étudié les historiens de la Grèce ancienne. On le surnomma cependant, Xénophon le moderne.